

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**YEREL YÖNETİMLERİN YENİDEN
İŞLEVLENDİRMEDE KAMUYA KATKILARI
MÜZE GAZHANE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLAL OĞUZ

İSTANBUL, 2024

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**YEREL YÖNETİMLERİN YENİDEN
İŞLEVLENDİRMEDE KAMUYA KATKILARI
MÜZE GAZHANE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİLAL OĞUZ
220251012**

**Danışman
(Doç. Dr. Salih Salbacak)**

İSTANBUL, 2024

24/06/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İç Mimarlık Anabilim Dalı İç Mimarlık Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 220251012 numaralı Bilal OĞUZ'un hazırladığı "Yerel Yönetimlerin Tarihi Mekânları Yeniden İşlevlendirmedeki Rolü ve Kamuya Katkıları" konulu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 24/06/2024 Pazartesi günü saat 12:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Yerel Yönetimlerin Yeniden İşlevlendirmede Kamuya Katkıları Müze Gazhane Örneği. şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Doç. Dr. Salih SALBACAK	Kabul
2. Dr. Öğr. Ü. Onur ŞİMŞEK	Kabul
3. Dr. Öğr. Ü. Turgut KALAY	Kabul
4.
5.
6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bilal Oğuz

TEŐEKKÖRLER

Yüksek lisans çalışmam süresince değerli görüşleri, bilgi birikimi ve zamanını esirgemedен, tüm hoşgörüsüyle beni yönlendiren kıymetli danışmanım Doç. Dr. Salih Salbacak hocama saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen anne ve babama, kıymetli ailem, sevgili eşim Ayşen ve oğlum Süleyman Alp ile dünyaya yeni gelecek olan oğlum Tahsin Efe'nin çalışmam süresince bana verdikleri destek, yanlarında olmadığım zamana gösterdikleri sabır ve tüm emekleri için teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim süresince bana sağlamış oldukları katkılarından dolayı Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü Öğretim Üyeleri kıymetli hocalarıma, birçok bilgi ve belgeye ulaşmamda bana destek veren ve bünyesinde çalışmış olduğum İstanbul Büyük Şehir Belediyesi yetkili ve çalışanlarına, çalışmama katkısı olan herkese sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bilal Oğuz

YEREL YÖNETİMLERİN YENİDEN İŞLEVLENDİRMEDE KAMUYA KATKILARI MÜZE GAZHANE ÖRNEĞİ

Bilal Oğuz

ÖZET

Mimarlık, binalar ile yapılı çevreyi tasarlama sanatı ve bilimi olarak tanımlanmaktadır. Üretilen bir yapı, inşa edildiği dönemin ihtiyaçlarına göre tasarlanıp, bu gereksinimlere cevap verebilirken gelişen zaman dilimi içerisinde teknik, teknolojik ve kullanıcı alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte yapılar işlevlerini kaybedebilmektedir. Mimarlık, maddi kültürün bir göstergesidir. Dolayısıyla maddi kültür alanları toplumsal mirasın önemli temsilcileridir. Bu bağlamda günümüze korunarak ulaşabilen yapıların yanı sıra, işlevini yitiren ve atıl durumda bulunan birçok yapı da toplumsal hafızanın önemli parçalarıdır.

İşlevini yitiren yapıların, geçmiş kullanımları, plan ve cephe kurguları, iç mekânları, kullanıcılarının öyküleri, zaman, mekân ve insan etkileşiminin belgeleridir. Bu sebeple de yapılar bir ulusun yaşadığı coğrafya üzerindeki tarihsel, kültürel geçmişi ile gelişiminin izlerini anlatmaktadır.

Süregelen zaman içerisinde birçok fiziksel, doğanın ve insanlığın olumsuz etkilerine maruz kalarak günümüze ulaşamamış yapılar olduğu kadar sağlamlığı ile ayakta kalarak işlevini sürdüren yapılar da bulunmaktadır. Günümüzde bazı yapılar geçmiş kullanımları ve yapı niteliği dışında ticari baskılar sebebiyle farklı işlevlerde kullanılabilir. Her ne kadar yapılar değişen yaşam biçimi içerisinde farklı kullanımlar sebebiyle yeniden işlevlendirilse de döneminin bütün nitelikleri ile kültürel değerleri korunarak günümüze aktarılan örnekleri de bulunmaktadır.

Şehirler geçmişten günümüze değişir ve gelişirler. Bu bağlamda yüzyılların kültürel birikimini barındıran ve stratejik konumu ile İstanbul, her zaman kadim medeniyetlerin önemli bir merkezi olmuştur. Dolayısıyla İstanbul günümüzde de çok katmanlı yapısı ve kültürel mirası nedeniyle, dünyanın önemli bir metropolüdür.

Günümüzde İstanbul'da artan nüfusun sınırları tam olarak çizilememekle birlikte, çoğalan nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek sosyal ve mekânsal projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Geçmişten çok sayıda maddi kültür alanı bulunan bu şehirde korunması ve yaşatılması gereken önemli miras alanları bulunmaktadır. Bu miras alanları maddi bir öge olmanın yanı sıra iç mekanları ile insanların gündelik deneyimlerini, ortak geçmişi ve beraber yaşanmışlığı vurgulamaktadır.

Bu çalışmaya konu olan Hasanpaşa Gazhanesi İstanbul Kadıköy'de önemli bir kolektif bellek alanıdır. Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş sürecinde döneminin önemli bir endüstriyel üretim merkezi olan bu yapı grubu yıllar içerisinde işlevini yitirmiş, ait olduğu semt ile bağları koparak atıl durumda bulunan bir alana dönüşmüştür. Giderek büyüyen kentlerde günümüz insanının sosyal aktivitelerini gerçekleştirmek için rekreasyon alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla endüstriyel bir yapının sosyal belediyeçilik bağlamında kentlilerin kullanımına açılması dünyadaki birçok metropolde görülen olumlu bir örnektir. Bu bağlamda İstanbul'da daha önce gerçekleştirilen olumlu örnekler bulunmaktadır. 1891 yılında inşa edilen Hasanpaşa Gazhanesi 2021 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden işlevlendirilerek halkın kullanımına açılmıştır.

Bu çalışmada; Hasanpaşa Gazhanesinin geçmiş kullanımları ile gelişen zaman içerisindeki değişimi belgelenerek, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin bu değişim projesi ile alınan kararlar doğrultusunda kullanıcı mekân etkileşimi yerinde gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Hasanpaşa Gazhanesinin, Müze Gazhaneye dönüşümünün mekân, insan ve yakın çevresiyle uyumu, sürdürülebilir bir yaşam alanına dönüşümü incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Mekân, Yeniden İşlevlendirme, Hasan Paşa Gazhanesi, Müze Gazhane, Kültürel Miras Alanları

THE CONTRIBUTIONS OF THE LOCAL AUTHORITIES TO THE PUBLIC IN RE-FUNCTIONALIZATION THE CASE OF GAZHANE MUSEUM

Bilal Oğuz

ABSTRACT

Architecture is defined as the art and science of designing buildings and constructed environment. While a constructed structure could be designed according to the requirements of the time period it had been built and met the requirements then in time it may lose its functions by the change of technical, technological and user habits. Architectonics is an indicator of material culture. Therefore material culture areas are important representative of the social heritage. In this respect besides the structures that can be preserved and be able to reach the present day the most of the ones which had lost its function and being idle are also the important elements of the public memory.

The previous functions, plan and facade set ups interiors and the stories of the residents' of the buildings that lost its functions are a documentation of time, location and human interaction. Therefore, these structures also reflect the traces of a nation's historical and cultural past and the evolution on the geography in which it lives.

There are buildings that have been exposed to numerous environmental, physical and damaging natural events and have lost their resistance in the course of time, on the other hand there are some ancient structures that can still stand with their robustness even today. Nowadays some structures can be used for different purposes other than their previous usages and the qualification of the structure due to the commercial pressures. Although the structures were going through a re-functionalization due to the different usages in the changing way of life there are

valuable examples that brings them to present day by preserving the qualities and cultural heritage values of their period.

Cities develop and evolve from past to present. In this context Istanbul always has been an important center of the ancient civilizations by its strategic location that harbours the cultural accumulation of the centuries. That's why Istanbul still is an important metropolis of the world due to its multi-layered structure and cultural heritage.

Although the boundaries of the Istanbul's raising population cannot be fully drawn, there is a need for social and spatial projects that can meet the requirements of the growing population. There is important heritage sites that need to be preserved and cherished in this city that has a quite amount of material heritage sites from the past. These heritage sites, besides being a material element, are the collective memory areas that emphasize the people's daily experiences, common history and common experiences.

The Hasanpaşa Gazhane the subject of this study, is an important collective memory area in Istanbul Kadıköy. During the transition from the Ottoman Empire to the Republic, this center, which was an important industrial production area of its period has lost its function throughout the years and has severed its connection with the district to which it belongs and has become a structure group waiting in an idle state. Recreation areas are needed in order to realize the social activities of today's people in the growing cities. The commissioning of an industrial structure to the use of urban residents in the context of municipal's social policies with this purpose is a positive example that can be seen in many metropolises around the world. In this context, there are positive examples that have also been carried out in Istanbul. Hasanpaşa Gazhane which was built in 1891 has been went through a re-functionalization and commissioned to the public in 2021 by the Istanbul Metropolitan Municipality.

In this study, previous usages (utilization) and the transformation through the advancing time of the Hasanpaşa Gazhane is documented. Space resident interaction was observed on the spot in line with the Istanbul Metropolitan Municipality's transformation project and decisions taken. Transformation of the Hasanpaşa

Gazhane to Museum Gaazhane was analyzed in terms of space human and harmony with the adjacent surrounding resulted in a sustainable habitat.

Keywords: Ancient Historical Place, Refunctioning, Hasan Pasha Gazhane, Müze Gazhane, Cultural Heritage Sites.

ÖN SÖZ

Hayat döngüsü, tüm canlıların zaman içerisinde ki varoluşundan yok oluşuna kadar sürdürdüğü yaşamı anlatmaktadır. Mimari yapılar ise canlı bir varlık olmamalarına rağmen, var oldukları farklı zamanlarda ve yaşanmışlıklarla dolu iç mekânları ile bir ruhu, kültürü olan maddi eserlerdir. İşlevini yitirmiş, yıkılmaya yüz tutmuş tarihi yapıları yeniden işlevlendirip yaşam döngüsüne tekrar katmak, o değerlere kıymet verip sahip çıkmak anlamına da gelmektedir.

Bu çalışmada yerel yönetim ve özel sektör işbirliği ile birlikte kent halkına mal edilmiş tarihi Hasanpaşa Gazhanesinin, yeniden işlevlendirilerek kamuya sunulması ve mekân incelemesi yakın çevresi ile birlikte yapılmıştır.

Haziran, 2024

Bilal Oğuz

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TABLO LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. TÜRKİYE’DE BELEDİYECİLİK KAVRAMI VE İBB BELEDİYESİ.....	5
1.1. TÜRKİYE’DE BELEDİYECİLİK KAVRAMI.....	5
1.2. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	9
1.2.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tarihçesi ve Gelişimi	9
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Geleneksel Dönem (1299-1839)	10
1.2.2.1. Kadılık Kurumu	11
1.2.2.2. Vakıflar	14
1.2.2.3. Lonca Teşkilatı.....	15
1.2.2.4. Batılılaşma ve I.Dünya Savaşı Dönemi (1839-1923)	17
1.2.2.5. İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Daire-i Belediye	19
1.2.2.6. Belediyelerin Artması ve Taşra Yönetimi.....	23
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz	25
1.2.3.1. 1923-1930 Dönemi	25
1.2.3.2. 1930-1960 Dönemi	26
1.2.3.3. 1960-1980 Dönemi	29
1.2.4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yetki ve Sorumlulukları.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	36
2. İSTANBULDAKİ TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRME, KORUMAVE ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	36
2.1. YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE KORUMA KAVRAMI.....	36
2.1.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı.....	37
2.1.2. Koruma Kavramı	40
2.2. TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRME NEDENLERİ.....	44
2.2.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler (Toplumsal Değişimler)	46
2.2.2. Çevresel Nedenler (Fiziksel Nedenler)	48
2.2.3. Ekonomik Nedenler	51
2.3. TARİHİ YAPILARDA YENİ İŞLEVİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	52
2.3.1. Tarihi Mekânın Konumu	53

2.3.2. Tarihi Mekânın İlk İşlevi ve Yeni İşleve Dönüştürülmesi.....	55
2.3.3. Tarihi Yapının Mekânsal Boyutları İle Mimari Ve İç Mimari Özellikleri	56
2.4. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMEDE KULLANILAN TEKNİKLER.....	57
2.5. TARİHİ ÇEVRE VE MEKÂNLARDA ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI.....	64
2.5.1. Erişilebilirlik Kavramı	64
2.5.2. Tarihi Çevre Ve Mekânlarda Erişilebilirlik.....	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	68
3. HASANPAŞA GAZHANESİ / MÜZE GAZHANE	68
3.1. TARİHİ SÜREÇLERİ.....	69
3.1.1. Kuruluş Öncesi ve Kuruluş Dönemi	70
3.1.2. İşlevsel Hizmet Dönemi	74
3.1.3. Atıl ve Koruma Dönemi.....	76
3.2. GAZHANE VE YAPILARIN İNCELENMESİ.....	77
3.2.1. Konumu	79
3.2.2. Yapıları	80
3.2.2.1. A Binası (Beltur Kafe)	86
3.2.2.2. Ga Binası (Prof.Dr.Sevda Şener Sahnesi).....	89
3.2.2.3. T Binası (Bilim Merkezi)	93
3.3. MÜZE GAZHANEDE İBB HİZMETLERİ	96
3.4. MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN KAMUYA KATKILARI	97
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	104
İNTERNET KAYNAKLARI	109
EKLER.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. İstanbul Şehremaneti Tarafından Kullanılan "Şehremini İstanbul" Yazılı Mühür, 1850'ler (URL-1).....	6
Şekil 2. Osmanlı Devletinde Loncalar (URL-4).	16
Şekil 3. Altıncı Daire-i Belediye Binası (Düzenleyen: OĞUZ.B).	21
Şekil 4. “Abdullah Biraderler tarafından 1880-1893 arasında çekildiği düşünülen ve bugün Amerikan Kongre Kütüphanesi arşivinde bulunan Altıncı Daire-i belediye” binasının fotoğrafı (URL-5).	22
Şekil 5. “Jacques Pervititch’in hazırladığı sigorta haritalarından Beyoğlu Şişhane Karakol bölgesi için hazırladığı haritada Altıncı Daire binasının konumu (1455)”. Yapı, yoğun şehir dokusu içerisinde anıtsal cephesini sergileyebilecek bir alana sahiptir (Pervititch, 2000) .(URL-6).....	22
Şekil 6. Belediyece yapılacak olan istimlak hakkında kanun 2722 sayılı 09.06.1934 tarihli resmi gazete (URL-8).	28
Şekil 7. Belediye yapı ve yollar kanunu 2433 sayılı 21.06.1933 tarihli resmi gazete (URL-9).....	28
Şekil 8. Eyüp Ensari Konağı- Koruma kapsamında yapılmış mimari restorasyon projesi öncesi ve sonrası (URL-11).....	43
Şekil 9. Muratpaşa hamamı 1956 Aksaray-İstanbul (URL-12).	47
Şekil 10. Muratpaşa hamamı - Sağ Altta (URL-12).	47
Şekil 11. Balatta restorasyonu yapılmış bir binanın altındaki işletme ve çevresel sokak düzenlemesi (URL-13).	49
Şekil 12. Balatta yeniden işlevlendirme sonrası bir cadde görünümü (URL-13).	49
Şekil 13. Balatta yeniden işlevlendirme sonrası bir cadde görünümü (URL-14).	50
Şekil 14. Rami Kışlası ve çevresi 1946 uydu görüntüsü (URL-16).....	54
Şekil 15. Rami Kışlası ve çevresi 2024 uydu görüntüsü (URL-17).....	54
Şekil 16. Fatih'te bulunan Tarihi Atik Mustafa Paşa Cami (URL-18).....	57

Şekil 17. Tarihi Şile Kalesi bütünleme projesi öncesi ve sonrası (URL-19).	58
Şekil 18. Tarihi yapılarda farklı temizleme yöntemleri ile uygulama yapılan çeşitli eserler (URL-20).	59
Şekil 19. Zeynel Bey türbesi taşınma esnasındaki görüntüsü (URL-21).	60
Şekil 20. İstanbul Tekfur Sarayı çağdaş ek'leri (URL-22).	61
Şekil 21. Hatay devleti zamanında meclis yapısı olarak kullanılan tarihi bina (URL-23)	62
Şekil 22. Herkes için erişilebilir engelsiz kentler (URL-24).	65
Şekil 23. Hasanpaşa Gazhanesi / Müze Gazhane hava görünüş fotoğrafı (URL-27)	68
Şekil 24. Kömürden hava gazı üretimi (siyah oklar gazın tesis sürecini, gri oklar yan ürünlerin sürecini göstermektedir) (Thomas ve Churchill, 2014). / Production of coal gas from coal (black arrows indicate the facility process of the gas, grey arrows indicate the process of by-products) (Thomas and Churchill, 2014).	70
Şekil 25. Kurbağlıdere ve Müze Gazhane çevre yerleşim ilişkisi planı (Düzenleyen: OĞUZ. B).	72
Şekil 26. Müze Gazhane ölçek şeması (URL-28) (Düzenleyen: OĞUZ. B).	73
Şekil 27. Hasanpaşa Gazhanesi genel görünüş (İETT Dergisi 12, 1957 akt. Tanyeli ve diğ., 2000).	75
Şekil 28. Hasanpaşa Gazhanesi genel görünüşü (İstanbul I No'lu KTVKK Arşivi, 1994 akt. Tanyeli ve diğ., 2000).	75
Şekil 29. Hasanpaşa Gazhanesi atıl dönem genel görünümü 1997 (URL-29).	76
Şekil 30. Müze Gazhane uydu görüntüsü ve vaziyet planı üzerinde bina kodları (URL-30) (Düzenleyen: OĞUZ.B)	77
Şekil 31. Müze Gazhane uydu görüntüsü ve bina yerleşim vaziyet planı (URL-30) (Düzenleyen: OĞUZ. B).	78
Şekil 32. Müze Gazhane'nin toplu taşıma araçlarına olan lokasyonları (Düzenleyen: OĞUZ. B).	79
Şekil 33. A Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B)	86
Şekil 34. A Binası Beltur restoran/ kafe iç görünüşü (URL-31).	87
Şekil 35. A Binası Beltur restoran/ kafe iç görünüşü (URL-31).	88
Şekil 36. A Binası Beltur restoran/ kafe iç görünüşü (URL-31).	88
Şekil 37. Ga Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B).	89

Şekil 38. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi dış cephe görünüşü (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	90
Şekil 39. Ga Gazometresi ilk işlevinden kalan gaz boruları görseli (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	91
Şekil 40. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi fuaye alanı (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	91
Şekil 41. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi (Düzenleyen: OĞUZ. B).	92
Şekil 42. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi (Düzenleyen: OĞUZ. B).	92
Şekil 43. T Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	93
Şekil 44. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)	94
Şekil 45. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)	94
Şekil 46. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)	95
Şekil 47. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)	95

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. “Türkiye’de Belediyelerin Gelişim Dönemleri” (Oktay, 2020).	7
Tablo 2. 2023’de Türkiye’de Belediye Türleri ve Sayısı (Düzenleyen: OĞUZ. B)...	8
Tablo 3. XVI. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı kaza teşkilâtı ve dereceleri (URL-3).....	12
Tablo 4. “Stewart Brand’in değişim katmanları, shearin layers fikri” (Brand, 1994; Pekyol, 2010).	44
Tablo 5. “Toplumsal, Fiziksel ve Ekonomik değişimlerin mekân kullanımı ile ilişkisi” (Pekyol, 2010).	45
Tablo 6. Hasanpaşa Gazhanesi kronolojik süreçleri (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	69
Tablo 7. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	80
Tablo 8. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).	81
Tablo 9. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	82
Tablo 10. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	83
Tablo 11. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	84
Tablo 12. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu (Düzenleyen: OĞUZ. B).....	85

KISALTMALAR

b.b.	Büyükşehir Belediyesi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
H.z.	Hazreti
ibb.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
icomos.	International Council on Monuments and Sites
k.i.k.	Kamu İktisadi Kuruluşu
mad.	Madde
Mehtap	Merkezî Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi
mgk.	Milli Güvenlik Kurulu
s.	Sayfa/sayfalar
ssk.	Sosyal Sigortalar Kurumu
Tek.	Türkiye Elektrik Kurumu
ukome.	Ulaşım Kordinasyon Merkezi
Unesco Organization	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
v.b.	Ve benzeri
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Yüz yıl

GİRİŞ

Kültür kavramının anlatımında, zaman ve mekân ayırıcı unsurlardır. Mekânın oluşturulması sürecinde, gerekli olan mühendislik ve mimarlık mesleki bilgisi, yalnızca teknik ve estetik bir öngörüü değil, sosyal ve kültürel bilgi birikimi ile farkındalığı da içerir. Bu yönden değerlendirildiğinde, farklı tarihlerde, değişen coğrafyalardaki mekânlarda görülen kültürün, insanlığın ortak yönlerinin olduğu ve evrensel kültürü oluşturduğunu, aynı coğrafi mekân ile aynı zamanda gözlemlenen farklılıkların ise yerel kültürü oluşturduğu görülmektedir.

Mimari insanlığa hizmet eden bir disiplindir ve insanlık tarihi ile paralel gelişim göstermektedir. Gelişen zaman dilimi ve teknolojik ilerlemeler, geçmişte çok önemli işlevlere hizmet eden iç mekanların bazıları mevcut fonksiyonlarını koruyarak, restorasyon çalışmalarıyla günümüze kadar gelmiştir. Bazıları ise fonksiyon değişikliği yaşayarak kamu yararına göre düzenlenmektedir. Bu düzenlemelere yerel yönetimler öncülük ederek hayata geçirmektedirler.

Değişen yaşam şartları ve ihtiyaçlarına bağlı olarak özgün fonksiyonunu yitirmiş ve korunması gerekli tarihi miras alanlarının kamulaştırılarak, mekânsal ve yapısal özellikleriyle uyumlu, günümüzün ihtiyaçlarına uygun biçimde korumak yaşatılması günümüzde önem arz etmektedir. Bu bağlamda Venedik Tüzüğü'nün 5.maddesi'nde yeniden işlevlendirmenin; "Anıtların korunması, onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanım arzu edilir ancak bu nedenle yapının planı veya bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir" ne şekilde uygulanacağı açıklanmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alarak öne çıkan tarihi yapılardan Hasan Paşa Gazhanesinin, sosyal hayata kazandırılmasında etkili olan yerel yönetimin, kurumsal kimlik çatısı altında yeniden işlevlendirdiği, kapsayıcı tasarım ilkelerini dikkate alarak toplumdaki her birey için mekân tasarımı etkilerinin kamuya kazandırdıkları incelenmiştir.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın konusu, İşlevini yitirip atıl halde kalarak yok olmaya yüz tutan tarihi kültürel miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesinin topluma katkılarıdır. Kent hafızasında yer edinmiş, maddi kültür öğeleri işlevini yitirdikten sonra zaman içerisinde birçok olumsuzluklara maruz kalmaktadır. Bu durum yapının bulunduğu çevre için başta kirlilik ve güvenlik olmak üzere birçok olumsuz durumu beraberinde getirmektedir. Bu riskleri ortadan kaldırıp, yıkılmak üzere olan yapıların geçmiş işlevlerini doğru yapılan bir tasarım kurgusuyla günümüze aktarmak gereklidir. Böylece kültürel mirasın sürekliliği sağlanarak, geçmişteki bilgi birikimi gelecek kuşaklara aktarılmış olacaktır.

Bu kapsamda merkezi ve yerel idarelerin, tarihi yapıları kent hayatına tekrar kazandırmada görevleri oldukça fazladır. Yeniden işlevlendirme kavramı kapsamında, yerel yönetimlerin özel sektör işbirliği ile tarihi yapıları, çevresel, kültürel, ekonomik durumları ve tüm yönleriyle inceleyip, kar amacı gütmeyen kamu yararına hizmet edecek mekânlar haline getirmesi kent için önemlidir. İstanbul Kadıköy’de bulunan endüstri mirası Hasanpaşa Gazhanesinin, Müze Gazhane olarak kente yeniden kazandırılmasının, yakın çevresiyle olan ilişkileri ve kentliye kattığı faydalarını mekân tasarımı okuması üzerinden incelenmesi tezin amacı olarak belirlenmiştir.

Tezin Kapsamı

Bu çalışma yerel yönetimin desteği ile yeniden işlevlendirme süreci sonrasında endüstriyel kültür mirası olan Hasanpaşa Gazhanesinin, Müze Gazhaneye dönüşümü sonrası bölgesel ve kent ölçeğinde kamuya katkıları kapsamaktadır.

Öncelikle ülkemizde belediye kavramının tarihsel oluşumu ve gelişmesi incelenmiştir. Sonrasında ise Payitaht İstanbul’da Altıncı Dairenin kurulması ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi oluşumuna kadar tarihi süreçlerde yaşanan gelişmelerin Cumhuriyet dönemi ve öncesi literatür taraması yapılmıştır. Büyükşehir belediyeciliğinin yetki ve sorumluluk alanları ulusal ve uluslararası çalışma, belge ve tüzükler üzerinden incelenmiştir.

Belediyelerin kentlerdeki tarihi yapıları sürdürülebilir tasarım anlayışıyla, koruma ve kültür aktarımını sağlamak görevleri arasındadır. Bu bağlamda tarihi kültürel miras alanı yapılarının yeniden işlevlendirilmesi, koruma kavramı tanımları, nedenleri ve etkileyen sebepler incelenmiştir. Bu incelemeler toplam üç bölümden oluşan çalışmanın birinci ve ikinci bölümünü oluşturmaktadır.

Çalışmanın üçünü bölümde ise, maden kömüründen gaz üreterek, üretilen gazın aydınlatma amacıyla kullanıldığı, sanayi döneminin önemli gaz üretim fabrikası olan Hasanpaşa Gazhanesinin, Müze Gazhaneye dönüşümü tüm tarihsel süreçleriyle incelenmiştir.

İlk işlevini yitiren gazhanenin atıl kalması sebebiyle işlev değiştirerek yeniden kullanım ve koruma kararını alan İstanbul Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde dönüşüm projesi hazırlanarak uygulanmıştır. İBB desteğiyle yapılan bu dönüşümün, yapının bulunduğu bölgeye ve kent ölçeğinde kamuya katkıları bu tezin kapsamında incelenmiştir.

Tezin Yöntemi

Koruma kararı alınmış endüstriyel miras alanı olan Hasanpaşa Gazhanesinin, yeniden işlevlendirilen kamusal alan, Müze Gazhane örneği üzerinden bu çalışmanın değerlendirilmesi yapılmıştır.

Dönüştürülebilir enerji üretimi yapan fabrika yapılarının icat edilmiş dönemleri, tarihi geçmişleri, tesislerin çalışma prensipleri araştırılmıştır. Hasanpaşa Gazhanesinin kuruluş nedeni, işlevsel dönemi, işlevini yitirerek atıl hale geldiği dönem ile gazhanenin yeniden işlevlendirilerek kamuya kazandırılması sürecindeki çalışmaların tümüyle ilgili yerli ve yabancı kaynaklardan detaylı literatür araştırması yapılmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde başlatılan yeniden işlevlendirme projesi kapsamında yapılan rölöve, restitüsyon, restorasyon, yeni kullanım ve çevre düzenleme projeleri hakkında yürütücüsü olan İBB Kültür Varlıkları Dairesi Başkanlığı arşivlerindeki bilgi ve belgelerden yararlanılmıştır. Yetkili kontrol mühendisleri ile saha gezisi yapılarak yapılan çalışmaların süreçleri, alanın kullanımı, karşılaşılan koruma sorunları, alınan kararlar ve uygulamaları hakkında bilgi alınarak yerinde gözlemler yapılmıştır.

Araştırma esnasında Müze Gazhanenin tarihi kullanımları, kullanım dönemlerindeki bölgesel değişimleri, bölge halkının atıl kaldığı dönemdeki bakış açısı, olumlu ve olumsuz yönlerinin günümüz gelişimiyle karşılaştırılması yapılmıştır. Alan içerisindeki, özel hizmet veren restoran, kafe, tiyatro salonları ve otopark yapı kullanımını deneyimleyip insan etkileşimleri ile kullanıcı deneyimleri incelenmiştir. Kentlinin gazhaneye kolay erişim sağlayıp sağlamadığının anlaşılması için, yakın çevredeki ulaşım ağları kullanılarak tespitlerde bulunulmuştur.

Yapılan tüm inceleme ve araştırmalar sonucunda yerel yönetimlerin kültürel miras alanlılarını yeniden işlevlendirip, organizasyon şemasını kendi içerisinde oluşturup kent halkına mal ettiği kamusal alanların Müze Gazhane üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE BELEDİYECİLİK KAVRAMI VE İBB BELEDİYESİ

1.1. TÜRKİYE’DE BELEDİYECİLİK KAVRAMI

İnsan yaşamının sürdürüldüğü tüm yerleşim alanlarının, toplu yaşama elverişli standartlarda olabilmesi için, başta temizlik, güvenlik, ulaşım ve iletişim ağları gibi hizmetlerin devlet eliyle insanlara hizmet ulaştırılması gerekmektedir. Osmanlıda bu gibi hizmetleri veren kurumların varlığı bilinmekle birlikte batılı üslupta kamu idare ve kurumların birçoğu Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kurulmuştur. Mahalli idareler de bunlar arasındadır. Sanayi Devrimi dönemi ve Endüstrinin gelişmesi ile birlikte, artan nüfusla ortaya çıkan talep ve ihtiyaçlar hâsıl olmuştur. Bu çerçevede yerel yönetimler, şehirlerdeki yerel hizmetleri gittikçe daha fazla sorumluluğuna alan siyasal ve idari kurumlar olarak öne çıkmıştır.

Osmanlıda Tanzimat’la birlikte kullanılmaya başlayan belediye terimi, O.N.Ergin’in deyimiyile “ortak menfaatler ve karşılıklı ihtiyaçların zorlaması ile bir beldede oturan halkın, beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait meseleleri, hükümetin kanunla belirttiği sınır ve sorumluluk dairesinde seçmiş oldukları vekilleri vasıtası ile halletmeleri ”dir (Uyar & Ergin, 2004).

Şemsettin Sami’nin Kamus-ı Türki adlı eserinde belediye, “bir şehrin umumi işleri ve sair ihtiyaçlarına bakan idare” olarak tanımlanır (Uyar & Gökaçtı, 1996). Modern belediyecilik açısından bakıldığında, belediyenin varlığı için yerleşik bir topluluk olmalı, kent/şehir topluluğu olmalı (en azından kasaba), belediye merkezi yönetimden ayrı bir yönetim örgütü olarak değerlendirilmelidir (Uyar & Sami, 2004).

Türkiye’de ilk belediye teşkilatı 1855 yılında Kırım Savaşı sonlarında Şehremâneti adıyla Payitaht İstanbul’da kurulmuştur. Ancak hukuki niteliklere sahip gerçek anlamda belediyelerin ortaya çıkabilmesi 1930 yılında mümkün olabilmiştir. Kırım savaşına kadar Osmanlı Devletinde belediye teşkilatı mevcut değildi. Devletin kuruluşundan 19. yüzyıla kadar şehir hizmetleri kısmen devlet teşkilatı kısmen de vakıf kurumu vasıtasıyla görülmekteydi. Bu nedenle tüm belediye işleri ile meşgul

olacak bağımsız ve yetkili bir makam ihdas olunmamış, Osmanlı Devleti Avrupa ile ciddi surette temas edinceye kadar buna lüzum dahi görülmemiştir. Diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı Devletinde de belediye ile ilgili görevler mülki, adli ve zabıta görevleri ile beraber kadılar tarafından yerine getirilmiştir (Öner, 2008).

Payitaht İstanbul da 1857 yılında ise, “Osmanlı hükümeti, özellikle ecnebinin yaşadığı ve bir liman bölgesi olan Galata ve Beyoğlu’nda modern beledi hizmetleri oluşturmak zorunda olduğunu anladı ve bu sebeple, daha İstanbul’un tamamında bir beledi hizmet teşkilatı kurmadan bu bölgede modern beledi hizmetlerin görülmesi için Paris örnek alınarak Altıncı Dâire-i Belediye kuruldu” (Bozkurt, 2007).

Aslında “1857 tarihli nizamname ile İstanbul 14 belediye dairesine ayrılmasına rağmen sadece Altıncı Daire’yi kapsayan Beyoğlu ve Galata’dan bahsediliyordu. Bu daire örnek olarak düşünülüyor, diğerlerinin daha sonra zaman içinde teşkil edileceği üzerinde duruluyordu” (Toprak Z. , 1994).

“Böylece diğer bölgelere göre daha düzenli yapılmış, İstanbul’un kalabalık, zengin, iş ve diplomasi çevrelerinin yaşadığı bu yerde ilk modern belediye örneği verilecekti” (Seyitdanlıoğlu, 2002).

Şekil 1. İstanbul Şehremaneti Tarafından Kullanılan "Şehremini İstanbul" Yazılı Mühür, 1850'ler (URL-1).

Dönem	Dönemin Öne Çıkan Özelliği	Temel Mevzuat
1920-1923	-Birinci TBMM’de yerel yönetimlerin çerçevesi anayasal metinde geniş olarak çizildi. -Yerel Temsil kapsamı genişletildi. -Belediye başkanının meclis içinden seçilmesi yöntemi getirildi.	1877 Tarihli Dersaâdet Belediye Kanunu 1877 Tarihli Vilayet Belediye Kanunu
1923-1930	-Osmanlı Dönemindeki belediye mevzuatı bazı iyileştirmelerle sürdürüldü. -Belediye gelirleri kanunu çıkarıldı. -Ankara başkent oldu.	1877 Tarihli Dersaâdet Belediye Kanunu 1877 Tarihli Vilayet Belediye Kanunu 1924 tarihli 417 sayılı Ankara Şehremaneti Kanunu
1930-1960	-Yeni belediye kanununu çıkarıldı. -Belediyelerin yasal altyapısı geliştirildi. -Yerel hizmetlerle ilgili özel şirketler devletleştirildi. -Çok partili hayata geçildi ve belediyelerdeki siyasal çeşitlilik arttı.	1580 Sayılı Belediye Kanunu
1960-1980	- Hızlı kentleşme karşısında büyük ölçekli şehirlerin problemlerine çözüm arayışları ve sonuçsuz kalan girişimler oldu.	1580 Sayılı Belediye Kanunu
1980-2004	-Belediye seçimlerinde yeni düzen getirildi. -Büyükşehir belediye modeline geçildi ve yaygınlaştı. -Belediye gelirleri arttırıldı.	1580 Sayılı Belediye Kanunu 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
2004-2012	-Belediye mevzuatı yenilendi. -Belediye alanında yenilikler uygulamaya geçti. -Belediyelerin özerkliği arttırıldı. -Büyükşehir belediyesi modeli geliştirildi.	5393 Sayılı Belediye Kanunu 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
2012 sonrası	-İl ölçeğinde büyükşehir belediye modeli uygulamaya konuldu. - Belde belediyelerinin sayısı azaltıldı.	“5393 Sayılı Belediye Kanunu 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 6360 Sayılı Kanun”

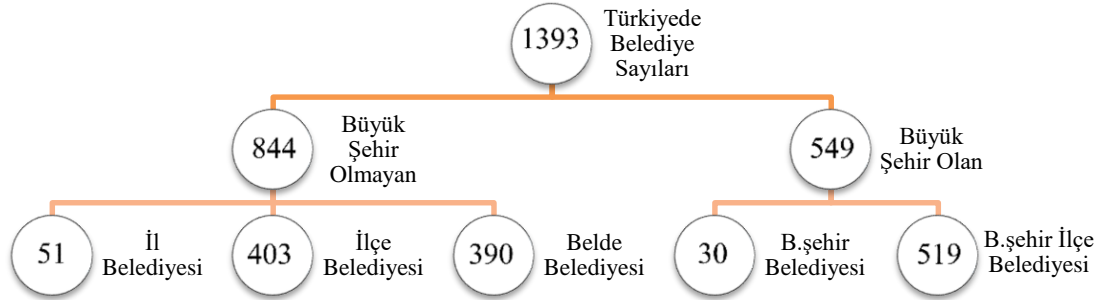
Tablo 1. “Türkiye’de Belediyelerin Gelişim Dönemleri” (Oktay, 2020).

Osmanlının dağılması sonucunda ortaya çıkan Cumhuriyet dönemine geçişle birlikte Atatürk’ün 1930’lu yıllarda belediyecilikle ilgili söyledikleri dikkat çekicidir: “Türk ülkesi içinde köylere varıncaya kadar bütün şehirlerimizin güvenlik ve bayındırlık görevi olması, önce tuttuğumuz amaçlardandır. Türk’e ev bark olan her yer, sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır.

Devlet kurumları yanında doğrudan doğruya bu işlerle ilgili olan urayların [belediyelerin] bu görüş ve düşünüşle çalışmalarını istiyorum” (Uyar & Gökaçtı, 1996) biçiminde açıklamaktadır.

Cumhuriyetin akabinde 1930 yılında, 1580 sayılı Belediye Yasası Yürürlüğe girerek 1980 darbesine kadar kent belediyciliği anlamında esas kanun olmuştur. Birçok alanda gelişen ve ilerleyen Türkiye’de “Belediyelerin ölçek, yönetim anlayışı, bürokratik kültür, gelir düzeyi, teknolojik imkânlar, yasal düzen, insan kaynağı gibi alanlarda yaşadığı yetersizlikler kurumsal açıdan kapasite problemlerini de beraberinde getirmektedir” (Oktay, 2020).

Kurumsal ve insan odaklı çalışma prensipleri ile ilgili birimler “belediye yönetimi alanına da girerek kurumsal kapasite ve yerel hizmetler üzerinde olumlu etki de bulunmuştur” (Oktay, 2020). Yapılan bu çalışmalar sonucunda Türkiye’deki güncel belediye sayısı bin üç yüz doksan üçe ulaşmıştır.

Tablo 2. 2023’de Türkiye’de Belediye Türleri ve Sayısı
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

1.2. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

1.2.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tarihçesi ve Gelişimi

Ülkemizde yerel yönetim seçimleri sonucunda idari yönetiminin halk tercihiyle belirlendiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), günümüzde İstanbul şehrinin yerel yönetimlerinden sorumlu devlet kurumudur.

Günümüzdeki İstanbul Büyükşehir Belediyesi: Kırım Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin artması ve devlet kurumlarının batı ülkelerine benzetilmeye çalışılması sonrasında, 1855 tarihli Bâb-ı Âli kararıyla İhtisap Nezareti'nin kaldırılması sonucunda kurulmuştur (Öner, 2008).

Osmanlı döneminde İstanbul'un yerel yönetimi 1453 yılında İstanbul'un fethinden Tanzimat Fermanına kadar geçen zaman içerisinde kadıların sorumluluğundaydı. İstanbul'un Fethi sonrasında Tanzimat'a kadar belediye faaliyetleri için şehir, Dersaadet (Sur içi) ve Bilâd-ı selâse (Üsküdar, Galata, Eyüp) olarak dört ilçeye ve bu dört ilçe de kırk şubeye ayrılmıştı. Başkan görevini yürüten kişiye ise İstanbul Efendisi (kadısı) denmekteydi. Kadı direkt olarak Sadrazam'a bağlıydı (Öner, 2008).

Hızır Bey Çelebi'den başlamak üzere kent yönetiminde 422 kadı görev aldı. Tanzimat döneminde yeni bir yapılandırma gündeme geldi. 1855'te şehremaneti kuruldu. İlk şehremini unvanını Pepe Salih Paşa aldı. 13 Temmuz 1855'ten 4 Kasım 1855'e kadar görev yaptı. I. Meşrutiyet'e kadar uzanan Tanzimat döneminde İstanbul yerel yönetimi 2'si ihtisap ağası, 18'i şehremini olmak üzere toplam 20 yönetici gördü. I. Meşrutiyet'ten (1876) II. Meşrutiyet'e (1908) kadar bu makamda 10 şehremini bulundu. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyetin ilanına kadar da 23 şehremini başa geçti (URL-2).

Cumhuriyet kurulduktan sonra, uzun süre belediye hizmetleri valilik tarafından yürütüldü. "3 Nisan 1930'da çıkarılan 1580 sayılı belediyeler yasası ile belediye hizmetleri yeniden düzenlendi. İstanbul, belediyeye bağlı 10 şubeye ayrıldı. Şehremaneti ve Şehremini unvanları kaldırıldı. Halk tarafından seçilen Cemiyet-i Umumiye-i Belediye ve özel idare işlerini yürüten Meclis-i Umumi-i Vilayet de kaldırılarak ikisinin yerine seçimle işbaşına gelen İstanbul Umumi Meclisi kuruldu" (URL-2).

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Geleneksel Dönem (1299-1839)

Osmanlı Devletinin başlangıcından, batılılaşma ve I. Dünya Savaşına kadar olan süreçte (1299-1839) modern anlamda bir yerel yönetimden bahsetmek mümkün değildir. Fakat kent ve kasabalardaki, yerel hizmet görevlerini yerine getiren yönetim bölümlerini isimlendirebileceğimiz kuruluşlar bulunmaktaydı. Batı tarzındaki belediye idari yönetiminin oluşum ve gelişim süreci, sosyal, ekonomik vb. birçok etkileşim nedeniyle Tanzimat yıllarında olmuştur. Bu sebeple belediyecilik anlayışını Cumhuriyet öncesi, Geleneksel Dönem ve Tanzimat Sonrası dönem olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Bu dönemdeki söylemiyle, “ beledi ” olarak adlandırabileceğimiz belediye ile ilgili yerel hizmetler devlet teşkilatı tarafından yönetilirken, diğer taraftan da bölgesel halkın kendi içerisinde oluşturduğu sivil örgütlenmeler tarafından yerine getirilmiştir. Merkezi yönetimin, İstanbul dışındaki diğer yerleşim alanlarını taşra teşkilatı içinde değerlendirmesi, Osmanlı devletinde, şehir ve diğer yerleşim yerlerinin bağımsız bir hukuki varlığının olmamasına ve geleneksel kent hizmetlerinin merkezden atanan görevliler tarafından yerine getirilmesine sebep olmuştur. Modern kent yönetimi, “merkezi idareyle birlikte ve ona rağmen vardır” (Ortaylı, 2000).

“Bu dönemde Avrupa’daki gelişmelerin aksine olmayan bir “yerel” gücün, Osmanlı Devleti’nin güçlü merkezi idari örgütlenmesi karşısında idari ve mali yönden özerklik talebi içine girmesi ve yerel yönetim denen bir hukuki varlığı ortaya çıkarması olanaksızdır” (Yörükoğlu, 2009). “Kaldı ki Osmanlı Devleti’nin adalet anlayışına dayalı sisteminde bu şekilde bir yönetime katılma sistemini içeren idari örgütlenmenin felsefi zeminini aramakta güçtür” (Ortaylı, 2000; Eryılmaz, 2007a).

Osmanlı Devleti, geleneksel yönetim biçimi döneminde, taşra bölgelerine atanan Sancakbeyi ve kadı gibi idareciler tarafından yönetilmiştir. Bu yönetim sistemini kendinden önce gelen devletlerin yönetim şekli almaktadır. Kadılık yönetimi ise İslam medeniyetlerine özgü bir kurum olmasına rağmen, en gelişmiş uygulama hali Osmanlı Devletinde görülmektedir.

1.2.2.1. Kadılık Kurumu

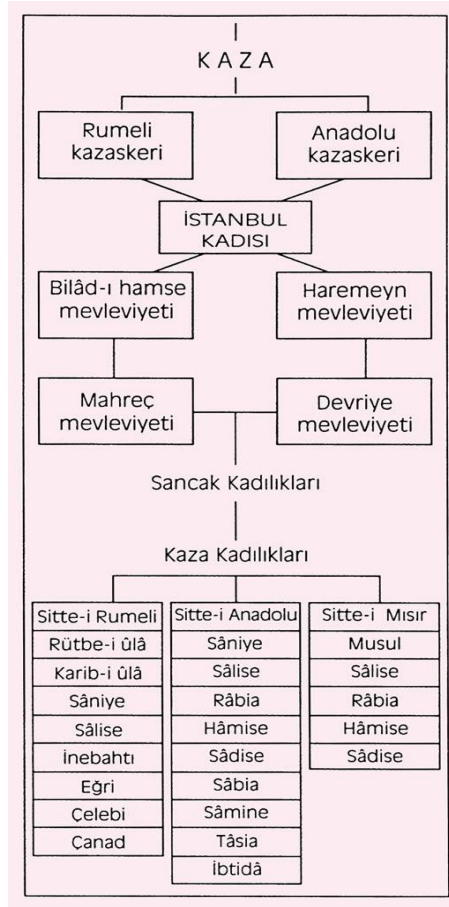
Kadı, İslam medeniyetinden gelen, Osmanlı Devletindeki kaza adı verilen yerlerin mülki idare amirliğini, yerel yöneticiliğini ve emniyetiyle alakadar görevleri yerine getirmek, kural ve kanunları uygulamak için merkezi yönetim tarafından atanan, şer'i ve idari yargıdan sorumlu merciidir.

“Osman Gazi'nin Selçuklu yönetimine karşı bağımsızlığını ilan ettiğinde ilk tayin ettiği memur kadı ile subaşı, ilk koyduğu vergi de belediye ile ilgili pazar resmi olan “bac” dır” (Eryılmaz, 2007). “Böylece uzun bir dönem Osmanlı Devlet yönetiminde taşra yönetiminin temelini oluşturan bu kurum, Osmanlı Devleti'nde de önemli bir teşkilatlanma aracı olarak kullanılmış ve yönettiği kazanın beledi hizmet ve kontrolden doğan davalara ilişkin yargı mercii konumunda mahalli ve beledi konularda bir takım kurallar koyarak, adeta uygulamada kanun ve nizamların bıraktığı boşlukları doldurmuşlardır” (Ortaylı, 1973; Yörükoğlu, 2008).

Osmanlı Devleti geleneksel dönemi süresi içinde kaza idarelerinde oluşturduğu kendi yönetim sistemini kullanmıştır. Bu dönemde yayınlanan ferman ve yasalarla yeni düzenlemeler yapılmıştır. “Tanzimat'a kadar uzun bir süreç içerisinde, “eyalet”, “sancak”, “kaza” ve “köy” esasına dayanan Osmanlı'nın mülki taksimatında, eyaletler ve sancaklar daha çok askeri birimler olarak değerlendirilirken” (Eryılmaz, 2007), kaza teşkilatı ise Rumeli, Anadolu ve Mısır olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. Bu yapılanma Rumeli, Anadolu ve Mısırdaki kazaskerliğin taşra teşkilatını meydana getirmiştir. Kadıların, taşralarda kazaskerlerden sonra gelen idare içerisinde yer alması sebebiyle “ Yerel ” diye isimlendirilen yönetim içerisinde önemli yer kazanmıştır. “Nitekim Osmanlı Devletinin kaza denen yerleşim biriminde şer'i ve hukuki hükümleri uygulayan ve devlet emirlerini yerine getiren bir görevli sıfatıyla kadılık, Osmanlı Devlet yönetiminde hukuki olduğu kadar idari bir memuriyet görevini de icra etmiştir” (Vural, 2004; Yörükoğlu, 2009).

“Şüphesiz bu geniş görev alanı, Osmanlı Devleti'nin geleneksel döneminde şehrin yönetimine ilişkin fonksiyonların birbirinden ayrılmamış olmasından ileri gelmekteydi. Ancak tüm bu faaliyetleri tek başına yürütmekteydi. Bu fonksiyonları yürüten kadının, subaşı, naip, imam, muhtesip ve mimarbaşı gibi yardımcıları ve bunlara ek olarak sayabileceğimiz çöplük subaşısı ve böcekbaşı gibi

görevlileri de bulunmaktaydı. Bu yardımcılar, kadının mahalli hizmetlerin karşılanabilmesi için oluşturulan bir tür mahalli idare kadrosu olarak görev üstlenmekteydiler” (Çelik, 1995). “Örneğin; subaşı, emniyet ve asayişten; çöplük subaşısı, şehrin genel temizliğinden; mimarbaşı, imar ve düzenleme çalışmalarından kadıya karşı sorumluydu” (Çelik, 1995).

Tablo 3. XVI. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı kaza teşkilâtı ve dereceleri (URL-3).

Bazı semtlerde ise kadının vekili olarak naip denilen görevliler vardı. Mahallelerin yönetim ve idaresinden imamlar sorumluydu. “Kadının bugünkü manada belediye hizmetleri olarak nitelendirilebilecek görevlerinde ise yardımcısı muhtesipti. Kökeni itibariyle, Hz. Ömer’in hilafeti döneminde teşkilatlı hale getirildiği söylenen “hisbe” (ihtisap) müessesesine dayandırılan” (Kazıcı, 2006) yapılan iyiliklerin artmasını sağlayarak, kötülüklerden uzak tutup vazgeçirmek gayesini düstur edinen bu örgütlenme biçimi daha sonra farklı isimlerle birçok İslam

devletinde olduğu gibi Osmanlı Devletinin idari organizasyon yapısında da bulunmuştur.

“Muhtesibin kent yönetimi içerisinde dini ve adli olmak üzere farklı görevleri bulunmaktaydı. Ürün fiyatlarını tespit edip kontrol etmek, vergi toplamak ekonomik ve sosyal hayatla ilişkili birçok beledi nitelikteki hizmetleri yapmakla yükümlüydü. Tüm bu yetkilere ve yardımcılara sahip bulunan kadıların ise başlıca yerel nitelikteki görevleri şunlardı” (Çelik, 1995);

- Mahalin dirlik ve düzenini temin etmek,
- Ölçü ve tartı aletlerini kontrol etmek,
- Gerekli imar ve düzenleme faaliyetlerini yürütmek,
- İhtiyaç maddelerinin karaborsaya düşmesini önlemek,
- Çevre temizliğini sağlamak,
- Tembih, tedbir ve yasaklar koymak,
- Emir ve yasaklara uymayanları cezalandırmak.

İstanbul’un fethinden sonrada yönetimi kadıların emrinde olan uygulamalar devam etmiştir. Daha sonra idari düzenleme ile 1826 yılında ihtisap Nazırlığı kurulmuştur. Bu durum Türk belediyeçilik tarihi ve kadılık kurumu için önem arz etmektedir. Çünkü muhtesibin bütün yetki ve sorumlulukları taşradaki ihtisap müdürlüğüne devredilmiştir. Buda muhtesibin görev ve yetkilerinin artmasına, zabıta ve vergi tahsili gibi işlemlerin ayrı bir teşkilatlanmada gerçekleşmesine, kadılık kurumunun fonksiyonlarının azalmasına sebep olmuştur.

“Bu süreç zaman içinde vakıflarla ilgili olarak Vakıf Nazırlığının kurulması ile devam etmiş ve kadının vakıflar üzerindeki yetkileri de ortadan kalkmıştır. Neticede kadı, yargıç ve noter yetkilerini elinde tutan güçsüz bir görevli haline gelmiştir” (Çelik, 1995). “Daha sonraları ise doğrudan doğruya şeyhülislamlığa bağlanarak eski gücünü tamamıyla yitirmiştir” (Ortaylı, 1973; Yörükoğlu, 2008). Bu oluşum, belediye yapılanması oluşuncaya kadar sürmüştür.

“Kısaca denilebilir ki, Osmanlı yerel yönetim kurumu, kadılıktan ihtisap Nezareti’ne ya da müdürlüğüne, oradan da şehremanetine doğru bir gelişme çizgisi izlemiştir” (Eryılmaz, 2007). “Böylece Tanzimat dönemine kadar merkezi idare yanında bir mahalli idare görmek mümkün olmamıştır” (Çelik, 1995).

1.2.2.2. Vakıflar

Tarih boyunca süregelen yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsallaşmış haline vakıf denir. Geleneksel dönemde beledi hizmetlerinin yerine getirilmesinde önemli yeri olan diğer kuruluşlar da vakıflardır. Kamu faydası için yapılması düşünülen birçok toplumsal hizmetler vakıflar eliyle yapılmıştır. İslamiyet'te kişilerin öldükten sonra kapanacak olan amel defterine sevapların gelmeye devam etmesi için verilen sadakalara, Sadaka-i cariyeye (sürekli hayır, sadaka) denir. Bu İslam kültürü de vakıfların kurulmasında, toplumsal kamu yararı düşüncesi kadar etkili olmuştur. Kuruluşu açısından vakıf, servetini vakfeden kişinin bu servetin miktarını, kullanım amaçlarını ve kullanım şeklini gösteren bir Vakfiye düzenleyerek bunu şahitler huzurunda imzalaması ve bu belgenin mahallin kadısına onaylatılmasıyla suretiyle teşekkül etmekteydi (Ersoy, 2003).

İslam kültürünün etkisiyle, bu anlayışın Selçuklu ve Osmanlı toplumuna tezahürü, kişinin sahip olduğu mal varlığı üzerinde toplumunda bir hakkı olduğu inancının hâkim olmasına yol açmıştır (Eryılmaz, 2007, s. 186).

“Zira vakıfların kuruluş gayelerinden biri de zengin kamu görevlilerinin öldükten sonra aşırı servetlerinin devlet tarafından müsadere edilmesine karşı bir hile-i şer’iyye olmasıdır” (Vural, 2004, s. 182). Vakıfların kuruluş ve çalışma alanları sosyal yaşamla ilgili konular olmakla beraber, sağlık, sosyal yardım hizmetleri, kültür ve spor aktiviteleri, eğitim, alt yapı ve bayındırlık hizmetlerini de üstlenmekteydiler.

“Şehrin aydınlatılması ve temiz su ihtiyacının karşılanması gibi hizmetler de bu dönemde vakıflarca yerine getirilmiştir. Söz konusu kamu hizmeti niteliğindeki hizmetlerin finansmanı ise vakfedilen malların gelirlerinden ve vakıf arazilerinin reayasından toplanan vergilerden sağlanmıştır. Ayrıca vakıflara tanınan bazı vergi muafiyetleri de vardır” (Vural, 2004, s. 182; Yörükoğlu, 2009).

Kent içindeki beledi hizmetlerin birçoğu vakıflar tarafından yapılırken, devlet ise vakıfların yaptığı bu çalışmaların kontrol faaliyetlerini yürütmüştür. “Kısacası Türk vakıfları, hemen hemen bütün sosyal yardım işlerini kapsamış, sahip bulunduğu özellikler, belediye kuruluşu gibi değerlendirilmesine yol açmıştır. Hangi amaçla kurulmuş olursa olsun bu vakıflar yoluyla bir takım kentsel hizmetler görülmüştür” (Toprak Z. , 2001, s. 53; Yörükoğlu, 2009).

1.2.2.3. Lonca Teşkilatı

Osmanlı Devletinde 15.yy'ın sonlarından 20.yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdürmüş, kent esnafının meslek çıkarlarını korumak için, usta, kalfa ve çırak ilişkisini bir başkan yönetiminde oluşturulduğu meslek derneğidir. Merkezi yönetim ile halk arasında aracı kurum olmadıkları halde bir sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirilmekteydiler.

“Sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirilmelerinin nedeni ise kanımızca bu teşkilatların, üyelerinin mesleki faaliyetlerini düzenlerken halkın menfaatlerini göz önünde tutmalarından ileri gelmektedir. Dolayısıyla loncaların bu açıdan aldığı önlemlere bakmakta yarar vardır “ (Özbilgen, 2003, s. 353);

- “Üretimde uygulanacak kuralları belirlemek ve geçerli kılmak”,
- “Hammadde temin ve dağıtımını adalet üzerine yapmak”,
- “Terk-i edeb edenleri tenbih ve te'dib etmek (cezalandırmak)”,
“Hamdest (esnaflık ruhsatı almamış) olanların mutadınca (alışılmış şekilde) haklarından gelmek”.

Loncalar tarafından verilen disiplini sağlayıcı cezalar ise şöyle sıralanabilir (Özbilgen, 2003, s. 353);

- Öğüt verme: “Esnaf ahlakına aykırı davranışlarda bulunanların çağrılarak nasihatte bulunulması”.
- Cereme (cerime): “Satış veya mübadelelerinde usule aykırı davrananlar, ayıplı mal satanlar, haksız kazancı nakden veya aynen iade etmenin yanında, ikramlar yaparak masrafa girip bir nevi maddi tazminat sayılabilecek “cereme” öderlerdi”.
- Dükkan kapatma: “Geleneklere aykırı davranmakta ısrar ederek tekrar edenler, bilerek ayıplı mal satanlar lonca kararı ile teamülen 3 günü geçmeyen dükkan kapama cezasına maruz kalırdı”.
- Dayak cezası: “Uygulanmasından ziyade korkutucu nitelikte olduğu, örgütlerin kethüda odalarının duvarlarına asılı falaka değneklerinin bulundurulmasından anlaşılmaktadır”.
- Sosyal ve ekonomik dışlama: “İslah olmayanlara uygulanan en ağır cezalardan biridir. Haklardan mahrum etmekle beraber, esnaf sandıklarından

faydalandırılmaması, lonca dışı imiş gibi muamele görmesidir. Bu cezalandırma ıslah olmayan ve kusur suçunda ısrarlı olan esnafa uygulanırdı”.

- Esnaf teşkilatından çıkarma: “Hile ve geleneklere uymamayı adet haline getirenlere, hırsızlık, namusa göz koyma ve adam öldürme gibi ağır suç işleyenler loncadan kovulurdu”.

Lonca teşkilatlarının, mesleki faaliyetleri düzenleyip, halk menfaatlerini (müşteri haklarını) düşünüp, zarar görmemeleri için önleyici önlemler almaları, sosyal ve kültürel alanda halka örnek olup, doğruluk, adalet gibi kavramlara verdikleri değer yargıları için “ yerel ” niteliğe sahip oldukları da kabul görmüştür.

“Kısaca, Osmanlı Devleti’nde bugünkü anlamda belediye hizmetleri olarak nitelendirebileceğimiz hizmetler, başta kadılık olmak üzere, esnaf kuruluşları ve vakıflar tarafından yürütülmeye çalışılmıştır. Ancak yerel yönetimlerde bir kurumsallaşma söz konusu değildir” (Sunay, 2008, s. 42).

“Ayrı bütçesi, görevlileri ve organları olan belediye yönetimi, batılılaşma döneminin başlangıcı olarak kabul edilen Tanzimat’tan sonra yönetim sistemimize girmiştir” (Eryılmaz, 2007, s. 186).

Şekil 2. Osmanlı Devletinde Loncalar (URL-4).

1.2.2.4. Batılılaşma ve I.Dünya Savaşı Dönemi (1839-1923)

Bu dönemde ilk olarak, modern belediye teşkilatlarının kurulması için, yönetim sistemi içerisinde somut anlamda batıda benzerlikleri olan belediye teşkilatlarının kurulmasına önem verilmiştir. 3 Kasım 1839 Gülhane Hatt-ı Humayun'un ilanı ile başlayan ve 1876 yılına kadar uzanan Tanzimat, geleneksel örgütlenmelerin “tanzim” edildiği, batılılaşma yönündeki reformların olduğu, Avrupa'nın üstünlüğünü esas alan bir değişmeyi ifade eden bir dönem olmuştur (Eryılmaz, 2006, s. 92).

Batılılaşma sürecinde ki, birçok Osmanlı Devleti bürokrati batıda da eğitim görmesi sebebiyle, bu kişiler önceki dönemlere kıyasla çok daha etkin ve verimli durumdadır. Batıda gördükleri belediye yönetimi ve teşkilatlanmasını kendi topraklarında görmek istemeleri, mevcut yönetim biçimini daha iyi noktalara getirmek isteme çabasına girmelerine sebep olmuştur.

“Ancak burada önemli bir noktanın da altını çizmek gerekir. Dönemin bürokratları, yerel yönetimlerin batıdaki benzerleri gibi özerk yapılı bir teşkilatlanmaya sahip olması ve bu manada kendi mali kaynaklarına sahip olması arzusundan çok, modern ve düzenli şehirlere kavuşmak amacını taşımaktadırlar” (Kalabalık, 2005, s. 53). “Bunun yanında vergilerin düzenli toplanması, hizmetlerin iyi görülmesi, asayişin ve ekonomik gücün gelişip yerleşmesi de istenmektedir” (Sunay, 2008, s. 38).

“Bu nedenle idari yönü ağır basan, merkezin yakın denetim ve kontrolünde bir yerel yönetim modelinin amaç olarak benimsendiği söylenebilir” (Eryılmaz, 1995, s. 340). Batıdaki modern şehir görünümünü elde etmek için, artan nüfusla birlikte büyüyen şehirlerde, toplumun günlük kent yaşam kalitesini etkileyecek sorunlarla karşılaşmaya başlanmış ve bu sorunlara çözüm bulunulması gerekmektedir. “Şehirlerde ki temizlik, aydınlatma, kaldırım ve kanalizasyon gibi temel ihtiyaçların karşılanması ve bu ihtiyaçları gereği gibi karşılayacak uygun yapılanmaların ortaya çıkarılması sorunu, yerel yönetimlerin ortaya çıkarılmasındaki temel amaçlardan biri olmuştur” (Eryılmaz, 1995, s. 140).

Osmanlı Devleti Kırım Savaşında Ruslara karşı batının büyük desteğini almıştır. 1856 yılında Islahat Fermanının çıkarılmasıyla birçok yönden batılı devletlerin isteklerine destek veren haklar getirilmiştir. Osmanlı Devleti yönetimi de

batılı ülkelerin taleplerini yok sayamazlardı çünkü verilen desteklerin önemi büyüktü. Batının istediği bu hakların en önemli olanı azınlıklara verilen haklar konusundaki güvencelerdi. Bu kapsamda batılı tarzda belediyenin İstanbul'un gayrimüslim olan halkının, birçoğunun yaşadığını bölge olan Beyoğlu, Galata'da kurulmuş olmasıdır. Batılı devletler kendi ekonomik ilişkilerini geliştirip, kendi ürünlerine dayalı bir ticareti söz konusu haline getirip, Osmanlı kıyı kentlerinde, yapmayı planladıkları ticaret konularına, ekonomik ve sosyal hayata uygunluk sağlayacak teşkilatlanma istemektedirler.

“Bu açıdan batılı devletlerin isteklerinin sadece siyasi yönü değil, aynı zamanda işlevsel olarak değişen bu kıyı kentlerinin geleneksel örgütlenmelerinin ihtiyaçlarını karşılayamamasından kaynaklanan ekonomik yönü de bulunmaktadır” (Göymen, 1997, s. 15). Bu şekliyle batılı ülkelerin istekleri amacına uygun olarak oluşan bir yönetim yapısı, bizzat dönemin idarecileri tarafından da desteklenmiştir. “Ancak her ne kadar yerel yönetim alanında bu yenileşme çabaları merkezin batının isteklerine karşı bir “savunma modernizasyonu” olarak algılansa da, aynı zamanda da bizzat merkezin güçlendirilme amacının da bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim yerel yönetimler bu dönemde merkezi hükümetin işlerini yerel planda yürütecek yeni bir yönetim aracı olarak algılanmış gelmiştir” (Heper, 1974, s. 15).

“Öte yandan tüm bunlardan bağımsız olarak Osmanlı toplumsal yapısındaki katmanlaşmada ve kentlerin fiziksel yapısında meydana gelen dönüşümler kentlerin işlevsel yapısını değiştirmiş ve Devletin işlerinin artık konaklarda değil, uzmanlaşmış resmi binalarda görülmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu da kuşkusuz yeni bir teşkilatlanmayı zorunlu kılmıştır” (Tekeli, 1983, s. 6; Yörükoğlu, 2009).

Yeni bağımsız yerel yönetim merkezlerinin oluşturulması ve batının taleplerine cevap verebilme isteklerini içeren gelişmeler, “16 Ağustos 1854 tarihinde batılı anlamda ilk belediye olan İstanbul Şehremaneti'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu sebeple 1826 yılında yerel yönetim fonksiyonunu üstlenmiş olan İhtisap Nezareti' de yerini İstanbul Şehremanetine bırakmıştır” (Yörükoğlu, 2009).

1.2.2.5. İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Daire-i Belediye

Türk belediyeçilik tarihinde, batılı tarzda ilk belediye örneğini İstanbul Şehremaneti oluşturmaktadır. “Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye örgütün görev ve statüsünü 13 Haziran 1854 tarihli bir nizamname ile düzenlenmiştir. Burada Şehremanetinin Meclis-i Vala’ya bağlı olduğu belirtilmektedir” (Ortaylı, 2000, s. 133).

Yönetim anlayışı batılı idarelerin aksine, merkeze bağlı örgütlenmeden dolayı merkeziyetçi tutum içerisinde. “Örgütsel yapısı itibariyle Şehremanetinin başında Bab-ı Ali tarafından seçilen ve padişahın onayı ile atanan, Meclis-i Vala’nın tabii üyesi sıfatıyla Şehremini bulunmaktadır. Şehremaneti Meclisi ise örgütün karar organıdır ve Şehremini ve iki yardımcısı ile on beş kişiden oluşmaktadır” (Yörüköğlu, 2009).

“Genel olarak bakıldığında İstanbul Şehremanetine bu dönemde birçok görevler verildiği görülmektedir. Ancak bu belediye yetkileri aynı zamanda merkezin onayına tabiidir. Öyle ki bu bürokratik yapı, örgütü daha baştan işleyemez duruma getirmiş buna birde mali kaynakların yetersizliği eklenince kendisinden beklenen görevleri teftişten öteye icra edememiştir” (Ortaylı, 2000, s. 139). “Uygulamada ise yeni belediyenin birçok alanda geleneksel belediye anlayışından da kurtulamadığı görülmektedir” (Ortaylı, 1973, s. 17).

Tanzimat dönemi kurumlarından olan Şehremanetinin yeterince görevini yerine getiremediği görülmüştür. Fakat bu süreçten önce Şehremanetinin Batılı standartlarda çalışmasını sağlamak, daha iyi proje çalışmaları yapması amacıyla 9 Mayıs 1855 tarihinde İntizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. “İntizam-ı Şehir Komisyonu 1857 yılına kadar çalışmalarına devam etmiş ve bir takım öneriler getirmiştir. Kanalizasyon ve suyunun yapılması, sokakların temizliğinin sağlanması ve aydınlatılması, sokakların mümkün olduğu kadar genişletilmesi düzgün işleyen bir muhasebe bürosunun gerektiği gibi...” (Vural, 2004, s. 188; Ortaylı, 2000, s. 141).

“Ancak bunlardan en önemlisi Bab-ı Ali’ye sunmuş olduğu Nizamname-i Umumi ’dir. Bu tüzük Padişah tarafından da onaylanmış ve böylece İstanbul’un on dört daireye ayrılması ve her birinde ayrı bir belediye dairesi kurulması öngörülmüştür. Ancak bu on dört belediyenin kurulması çeşitli sebeplerle olanaklı

olmadığından başlangıçta örnek teşkil edecek bir belediye kurulmasına karar verilmiştir” (Yörükoğlu, 2009)

“Böylece azınlıkların çoğunlukta bulunduğu bir semt olan Galata ve Beyoğlu’nda 1858 yılında Altıncı Daire-i Belediye oluşturulmuştur. Yaşam tarzı ile farklılaşan, yabancı banka, okul ve elçiliklerin bulunduğu, paranın ve refahın olduğu bir semt olan Galata – Beyoğlu, bu yönüyle batıdaki şehirlerin küçük bir örneğini oluşturmaktadır. Buradan başlanması ise hem batı tarzı belediye örgütlenmesinin bu bölgede istenmesi hem de burada oturanların daha önce beledi hizmetlerden anlayan kişiler olması ve ticarethanelerin olduğu bir semt olarak yapılacak olan harcamalarda belli gelir düzeyine sahip bu bölge insanların vergilerin ödenmesinde güçlük çıkarmayacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır” (Ortaylı, 2000, s. 143).

“Bu nedenlerle örnek olarak seçilen bu bölge her yönüyle bir batı tarzı belediyecilik örneğinin Osmanlı topraklarında işlerliğini göstermeyi amaç edinmiştir. Nitekim bu belediyenin Altıncı Daire-i Belediye olarak adlandırılması da Fransa kaynaklıdır” (Yörükoğlu, 2009). Başkent Paris’te yer alan 6.bölge (sixieme arrondissement) en popüler alandır. İstanbul Galata-Beyoğlu bölgesi için Osmanlıya referans olacak bir örnek olmuştur.

“Altıncı Daire, sorumlu olduğu bölgenin toplumsal, ekonomik ve siyasal açıdan önemli bir merkez olması sebebiyle hükümet tarafından özel imtiyaz ve statülerle donatılmıştır” (Oktay, 2008, s. 387). “Hükümetin, İstanbul Şehremaneti idaresindeki eksiklikleri göz önünde bulundurup Altıncı Daire’yi doğrudan Sadrazam’a bağlaması da bu dairenin Osmanlı idarecileri için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir” (Oktay, 2001, s. 159).

“Altıncı Daire’nin yönetim kadrosu sorumlu tutulduğu bölgenin demografik yapısına uygun olarak seçilmiştir. Hükümet, belediye meclisinde yer alacak üyelerin Avrupa şehirlerini tanıyan ve Avrupa ile bağları olan, yeterli maddi güce sahip, Türkçe bilen tebaadan olmasını istemekteydi. Buna göre ilk belediye reisi başhariciye teşrifatından Kamil Bey olup belediye meclisi, tüccar Sava, Ohannes, Antione Alleon, Kamatoğulu Avram, Balmumcuzade Salih Efendi, Miltiyadi Bey ve tiyatro sahibi Naum Efendi gibi farklı meslek, din ve cemaate bağlı üyelerden oluşuyordu” (Toprak Z. , 2001, s. 221; Badem, 2017, s. 347; Kolay, 2023).

Altıncı Daire'nin iki resmi yazışma dili bulunmaktadır; Türkçe ve Fransızca (Neumann, 2011, s. 145). “Aslında Nizamname-i Umumi ile İstanbul'a özgü bir yönetim yapısı tarihsel açıdan bir ilk oluşturmamaktadır. Zira İstanbul eskiden de farklı bir yönetim yapısına sahiptir. Dersaadet, bilad-ı selase denilen Üsküdar, Galata ve Eyüp İstanbul'un dört farklı merkezlerini oluşturmaktadır. Dersaadet bölgesini yöneten kadı ise doğrudan sadaret makamlarıyla haberleşmesi nedeniyle diğerlerinden üstündür. Dolayısıyla İstanbul'da yerinden yönetime ağırlık veren bir yönetim biçimi daha önceleri de mevcuttur” (Eryılmaz, 1995, s. 187). Altıncı Daire-i Belediye idari yönetimi başkan ve meclis üyeleri seçim değil atama ile göreve gelmelerine rağmen örnek alınan geleneksel teşkilatlanmalar değil batı örnekleri olmuştur. “27 Ocak 1958'de Altıncı Daire-i Belediye'nin görevlerini belirleyen bir nizamname çıkarılmış ve doğrudan merkeze bağlı ancak belli ölçüde serbestliği olan bir devlet ofisi gibi çalışması öngörülmüştür” (Ortaylı, 2000, s. 147).

Osmanlıdaki belediye teşkilatının batılı tarzda deneyimini, Altıncı Daire-i Belediye teşkilatının kurulduğunda ilk modern anlamda belediye sistemi çerçevesinde yapılan uygulamalar sayesinde gerçekleştiğini görmekteyiz. Böylelikle bu belediye yönetim anlayışı ve teşkilatlanma yapısı tarihsel süreç içerisinde yaygınlaştırılması benimsenen amaç olmuştur.

Şekil 3. Altıncı Daire-i Belediye Binası (Düzenleyen: OĞUZ.B).

Şekil 4. “Abdullah Biraderler tarafından 1880-1893 arasında çekildiği düşünülen ve bugün Amerikan Kongre Kütüphanesi arşivinde bulunan Altıncı Daire-i belediye” binasının fotoğrafı (URL-5).

Şekil 5. “Jacques Pervititch’in hazırladığı sigorta haritalarından Beyoğlu Şişane Karakol bölgesi için hazırladığı haritada Altıncı Daire binasının konumu (1455)”. Yapı, yoğun şehir dokusu içerisinde anıtsal cephesini sergileyebilecek bir alana sahiptir (Pervititch, 2000) .(URL-6).

1.2.2.6. Belediyelerin Artması ve Taşra Yönetimi

Altıncı Daire-i Belediyenin kurulmasıyla birlikte belediyeçilik anlamında yeni gelişmeler de beraberinde gelmiştir. Bu da Altıncı Daire-i belediyenin İstanbul'da bir emsal olup, bu yönetim biçiminin atmasının gerekliliği düşünülmüştür. İstanbul'da Altıncı Daire uygulaması örnek alınarak 1868 tarihinde Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi yayınlanmıştır. Nizamname ile Şehremaneti yeniden yapılandırılmış ve İstanbul'un 14 belediye dairesine ayrılması kararlaştırılmıştır. Ancak daha önceki uygulamalarda da görüldüğü üzere bu dairelerin örgütlenmeleri tamamlanamamıştır. Öngörülen on dört belediyeden ancak Adalar, Yeniköy, Tarabya ve Beykoz olmak üzere dört belediyenin kuruluşu tamamlanabilmiştir (Yörükoğlu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu Bağlamında Türkiye'De Belediye Reformu, 2008, s. 20).

Tüm yapılan çalışmalara rağmen, İstanbul'un bütün semtlerinde belediye teşkilatı kurulamamıştır. İlk yazılı anayasa 1876 yılında I. Meşrutiyet ile gelmiş ve belediyelerin özel bir kanunla düzenleneceğini ifade etmiştir. Bu kanun Osmanlı parlamentosunda 1877 yılında ilk kabul edilen Dersaadet Belediye Kanunu'dur. Bu kanuna göre İstanbul yirmi daireye bölünmüş ve Altıncı Daire-i Belediyenin ayrıcalıkları kaldırılmıştır.

“Bu kanuna göre belediyeler belediye reisi, belediye meclisi ve belediye cemiyeti olarak üç organa sahiptir. Belediye cemiyeti diğer iki organın müştereken toplantısı ile yedek üyelerden oluşmaktadır. Merkezi idare belediye reisini meclis üyeleri arasından seçmektedir. Örgütün klasik belediye görevleri dışında nüfus sayımı, emlak yazımı gibi bugün merkezi idarece görülen görevleri de vardır” (Çelik, 1995, s. 592).

“1878 yılında uygulamada görülen aksaklıklar nedeniyle yirmi dairenin yerine on belediye dairesinde karar kılınmış ve bu uygulama, bazı değişikliklerle II. Meşrutiyet'in ilanına kadar devam etmiştir” (Eryılmaz, 2006, s. 210).

İkinci Meşrutiyet döneminde ise “Dersaadet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanunu Muvakkatı” ile İstanbul'da belediye teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. Örneğin şehremini meclisinin yerine “encümen” organı getirilmiş, belediye daireleri kaldırılarak yerine belediye şubeleri oluşturulmuştur (Dönmez, 1995, s. 170).

1877 yılındaki “Dersaadet Belediye Kanunu” ve oluşturulan bu yapı çeşitli değişikliklerle 1930 yılına kadar uygulanmıştır. Belediye teşkilatlanması ve belediye yönetimi gelişimini anlatan bu süreçte, Osmanlının, kendi topraklarında batılı tarzda belediye anlayışının uygulanabilirliği konusunda ilk tecrübesinin ve alt yapısının oluşmasını görmekteyiz.

“İstanbul dışındaki yerleşim merkezlerine yönelik batı tarzı belediye teşkilatlanmalarının kuruluşu 1870 yılına kadar söz konusu olmamıştır. Bu konudaki ilk düzenleme 22 Ocak 1871 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi”dir. Bu nizamname ile taşradaki belediyelerin yasal temeli atılmış olmaktadır” (Eryılmaz, 2006, s. 212).

“1875 yılında ise “Nahiyeler Nizamnamesi” ile kasaba ve köylerde belediye teşkilatı kurulması istenmiş ancak bir temenniden öteye gidememiştir. 1877 yılına gelindiğinde ise “Dersaadet Belediye Kanunu” ile birlikte “Vilayetler Belediye Kanunu” yürürlüğe girmesi Şehremanetinde olduğu gibi İstanbul dışında da 1930 yılına kadar uygulanacak bir yapı getirilmektedir. “Vilayetler Belediye Kanunu” bu yapının İstanbul dışındaki teşkilatlanmasının yasal temelini oluşturmaktadır. Seçimle iş başına gelen ve üyelerinin sayısı nüfusa paralel olarak 6-12 arası değişen bir belediye meclisi ve bu belediye meclisinin üyeleri arasından hükümetin atadığı bir belediye başkanı ile belediyelere tüzel kişilik kazandırılmış ve yeni yetkiler verilmiştir” (Yörükoğlu, 2009)

“Özellikle 1877 Belediye Kanunu ilk defa tek dereceli seçim getirmekte ve bunun gizli oy açık tasnif esasına dayandığını belirtmekte idi. Şüphesiz bu düzenleme Türk belediyeçilik tarihi açısından önemli bir gelişme olmuştur. Diğer yandan adı geçen kanun belediye mallarının idaresinde belediyelere istimlak yetkisi vermekte ve belediyelere nüfus sayımı gibi yeni görevlerde yüklemektedir” (Ortaylı, 2000, s. 190).

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz

1.2.3.1. 1923-1930 Dönemi

1919 yılında başlayan Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında, 1920’de Ankara’da Büyük Millet Meclisinin kurulmasıyla yeni bir devletin temeli atılmış oldu. 24 Nisan 1921’de Teşkilatı Esasiye Kanununda mahalli idarelerden bahsedilmektedir. (Mad. 11, 12, 13,14) Ancak lafzı olarak belediyeden bahsedilmemektedir. Bu dönemde Ankara, Türkiye’nin başkenti olmuş, 1924 tarihli ve 417 sayılı kanunla da şehrin adı ‘‘Ankara Şehremanetine’’ çevrilmiştir. Bu düzenleme ile Cumhuriyet yönetimi de, başkent belediye yönetiminin diğer belediyelerden ayrılması ve ayrı kanunla düzenlenmesi prensibine devam etmiştir (URL-7).

Ankara’da çıkarılan yeni kanunla özel bir yönetim anlayışı oluşmuştur. ‘‘Kanuna göre, İçişleri Bakanlığı’nca atanan şehreminin yönetiminde bir encümeni emanet ile 24 üyeli Cemiyeti Umumiye-i Belediye’den oluşacak ve bütçe bu cemiyet tarafından yapılacak ve içişleri Bakanlığı’nın onayı ile kesinleşecektir. Zabıta hizmetlerini polisler yürütecek ve devlet tarafından atanan memurların maaşları İçişleri Bakanlığı, diğerlerini ise Şehremaneti ödeyecektir’’ (Dönmez, 1995, s. 171).

‘‘Ankara deneyi Cumhuriyet Türkiye’sinde önemli bir yere sahip olmuştur. Burada elde edilen deneyim 1580 sayılı Belediye Kanunu’na veri teşkil etmiştir’’ (Çelik, 1995, s. 593).

İlerleyen zamanlarda ise ‘‘424 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Hakkında Kanun, 486 sayılı Umuru Belediyeye Müteallik Ahkam-ı Cezaiye Kanunu, İçişleri Bakanlığı’nca 1924 yılında yayınlanan Usül-ü Muhasebe-i Belediye Talimatnamesi ve 642 ve 744 sayılı Ebniye ve Vilayet Belediye Kanunlarına ek Kanunlar gibi belediyecilik alanında mevzuat çalışmalarına girişilerek düzenlemeler yapılmıştır’’ (Çelik, 1995, s. 593).

Cumhuriyet rejiminin başları olan 1923-1930 yılları arasında, çıkarılan yeni kanunlarla belediyelerin tüzel kişilik kazanması söz konusu olmuştur. Bu da ülke genelinde ve İstanbul özelinde Osmanlı döneminden sonra modern belediye anlayışının Türkiye’deki öncü rolü olmuştur.1924 tarihli Anayasada belediye mevzuatında mahalli idarelerin mali sistem, imar, kentsel denetim, yol, su, elektrik vb. gibi alanlarda yapılan düzenlemeler, dönemin İstanbul yerel yönetimindeki gelişim ve değişimini ortaya koymaktadır.

1.2.3.2. 1930-1960 Dönemi

1930-1960 tarihleri arasındaki bu dönemde öncelikle yeni belediye kanununun çıkarılmasıyla birlikte seçme ve seçilme haklarının düzenlenerek geliştirilmesi, sağlık, altyapı, ulaşım, teknoloji vb. alandaki yetkilerin artırılması, ayrıcalıklı şirketlerin belediyeye devredilmesi, kredi bankasının kurulması, ülke siyasi sisteminin tek partili sistemden çok partili düzene geçmesi gibi önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. 1580 sayılı Belediye Kanununun hemen yürürlüğe girmesinin ardından, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha kanunu ile toplumun bir arada bulunduğu alanların denetlenmesi, 1933 tarihli 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ile imar uygulamalarındaki bazı yetkilerde yerel yönetimlerin gelişimi ve yetki alanlarının artması için değişiklikler yapılmıştır.

“Ayrıca, bu dönemde belediyelere kısa ve uzun vadeli avans ve kredi verebilmek amacıyla 2301 sayılı kanunla Belediyeler Bankası kurulmuştur (sonraları feshedilerek iller Bankasına dönüştürülecektir), Belediyelere %10'luk pay içeren 2256 sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu çıkarılmış, 3004 sayılı iskele Ücretlerinin Tespitine Mütcellik Kanun ve 3702 sayılı Çalgı, Lubbiyat ve Saire Eğlence Mahallerinden Alınacak Resimler Kanunu ile belediyelerin gelirlerini artırıcı yönde düzenlemelere gidilmiştir” (Çelik, 1995, s. 593).

“Belediye Kanunu'nun çıkarılmasından sonra belediyelerin imar, bayındırlık, mali yapı, sağlık vb. alanlardaki yetki ve görevlerini iyileştirmek amacıyla kanun düzenlemeleri devam etti. 1930'da Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile belediyelerin çevre sağlığı, sağlık kurumları ve sosyal yardım alanlarındaki fonksiyonları genişletildi” (Resmi Gazete, 1489, 06/05/1930). “Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren önemli bir problem alanı olan şehir planları ve imar uygulamalarını geliştirmek amacıyla 1933'de Belediye Yapı ve Yollar Kanunu çıkarıldı” (Resmi Gazete, 2433, 21/06/1933).

“Belediyelerin imar konusunda en önemli araçlarından biri olan kamulaştırma ile ilgili olarak 1934 yılında bir kanun çıkarıldı” (Resmi Gazete, 2722, 09/06/1934). “1935'de nüfusu 10 binden yukarı olan belediyelerin imar planı, su tesisi, spor alanı ve kanalizasyon işlerini yaptırma konusunda Dâhiliye Vekâlet'ine yetki verildi. Bu amaçla ilgili bakanlık temsilcilerinden oluşan “Belediyeler İmar Heyeti” oluşturuldu” (Resmi Gazete, 3029, 15/06/1935). “Belediyelerin planlama

konusundaki teknik yetersizliği ve birlik kurma yoluyla da planlamanın yapılamayışı karşısında Ankara İmar Heyeti'nden esinlenerek planları hazırlayacak merkezi bir imar heyeti kurulmuş oldu" (Tekeli, 2009, s. 78).

Çok partili düzene geçişten sonra, şehirleşme hızı 1950'li yıllarda yatay seyirde devam ederken, sanayileşmenin de etkisiyle birlikte yıllık nüfus artış oranı %2'den %6'ya çıkması, kent ekonomilerinde gözükken gelişmenin maddi kazançlara da etkisi sonucunda yerel yönetimlerin birçok görev alanı oluşarak, insani temel gereksinimlere ve bayındırlık faaliyetlerinde artış görölmektedir. İstanbul'da artan nüfus sebebi ve devrin ekonomik tercihi olarak karayolu ve otomobil benimsenmiştir.

Dönemin toplu ulaşım aracı olarak kullanılan tramvaylar otomobillere yer açmak amacıyla kullanım tercihi dışına çıkınca, araç yollarına ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyaca cevap verebilmek adına Vatan ve Millet caddeleri oluşumu yapılan örneklerden bir bazılarıdır. Tabi bu yolların yapılabilmesi için, güzergâh üzerlerinde eski yapıların yıkılması, bazı alanların istimlak edilmesi ile gerekli tüm alt ve üst yapı işleri de belediye tarafından yapılmıştır.

Yapılan seçim sonrasında Demokrat Parti'nin tekrar iktidara olmasından sonra "10 Mart 1954'de kabul edilen kanunla (Resmi Gazete, 8661,18/03/1954), Belediye Kanunu'nun İstanbul yönetimini düzenleyen maddeleri kaldırıldı. Vilayet ve belediye yönetiminin 1955 yılı başından itibaren ayrılması öngöröldü. 1955'te mahalli idareler seçimleri ile İstanbul'da il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri seçilerek meclisler açıldı. İstanbul'un birleşik yönetimi, 1958 yılında İl Özel İdaresi ve İstanbul Belediyesi teşkilatı olarak fiilen ayrıldı" (Oktay, 2015, s. 194).

1958 yılında Ankara valisi olan Kemal Aygün'ün İstanbul belediye meclisi tarafından belediye başkanlığına seçilmesiyle, İstanbul belediye başkanlığı ve İstanbul Valiliği birbirinden ayrılmış oldu.

T. C. Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

İdare ve gazı işleri için Başvekkâlet Neşriyat Müdürlüğüne müracaat olunur.	9 HAZİRAN 1934 CUMARTESİ	SAYI: 2722
---	-----------------------------	------------

KANUNLAR

1580 numaralı Belediye kanununun yedinci (birlik tesisi) başına bir maddede ilavesine dair kanun

Kanun №: 2493

Kabul tarihi: 4/6/1934

Madde 1 — Birlik merkezi, umumî müfettişlik mütakasımında bulunursa birliğin merkezi olan vilâyet valisine ait salâhiyetler, umumî müfettişe intikal eder.

Madde 2 — Bu kanun neğri tarihinden müteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini İraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

6/6/1934

Hudutta zuhur eden ihtilâfların tetkik ve hali usulü hakkında Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında Ankara'da 6 ağustos 1928 tarihinde aktohunan mukaveleminin yeniden altı ay temidli hakkındaki protokolün tasdikına dair kanun

Kanun №: 2494

Kabul tarihi: 4/6/1934

Madde 1 — Hudutta zuhur eden ihtilâfların tetkik ve hali usulü hakkında Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında 6 ağustos 1928 tarihinde Ankara'da aktohunan mukavelename ile bu mukavelemeye müteberdir aynı tarihli protokolün müddetlerinin 10 teşrinievvel 1932 tarihli temidli protokolünün inkızası tarihinden itibaren, yeniden altı ay uzatılmasına müteberdir protokol kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neğri tarihinden müteberdir.

Madde 3 — Bu kanun aktohunan İraya İcra Vekilleri, Dahiliye, Maliye, İktisat ve Millî Müdafaa Vekilleri memurdur.

6/6/1934

Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında Ankara'da 6 ağustos 1928 tarihinde aktohunan mukaveleminin yeniden altı ay temidli hakkındaki protokolün tasdikına dair kanun

Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Hükümetleri, hudutta zuhur eden ihtilâfların tetkik ve hali usulü hakkında 6 ağustos 1928 tarihinde Ankara'da imza edilmiş olan mukaveleminin meriyet müddetini tendide karar vermişler ve bu maksatla murabhası olmak üzere;

Bir taraftan: Türkiye Cumhuriyeti Haricîye Vekili ve İzmir mebusu Tevfik Rıfî Beyefendi Hazretlerini.

Diğer taraftan: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Türkiye Fevkalâde Murabhas ve Büyük Elçisi Mr. Jacques Souriz Canaplarını,

Tayin etmişler ve müşarileyhler, usulüne muvafık ve müteber görülen salâhiyetnamelerini yekdiğerine tebliğden sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde 1 — Hudutta zuhur eden ihtilâflara tetkik ve hali usulüne dair Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında, 6 ağustos 1928 tarihinde Ankara'da aktohunan mukavelename ve merbutu, aynı tarihli protokol, bu senetlerin tendidinde müteberlik olarak yine Ankara'da 10 teşrinievvel 1932 tarihinde imza edilmiş olan protokolün inkızasından itibaren yeniden altı ay temidli edilmiştir.

Madde 2 — İşbu protokol tasdik edilecek ve tasdik keyfiyeti Akıterden her biri tarafından diğer Akıt Tarafa tebliğ edilecektir.

Ankara'da 28 mart 1933 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Şekil 6. Belediyece yapılacak olan istimlak hakkında kanun 2722 sayılı 09.06.1934 tarihli resmi gazete (URL-8).

T. C. Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

İdare ve gazı işleri için Başvekkâlet Neşriyat Müdürlüğüne müracaat olunur.	21 HAZİRAN 1933 ÇARŞAMBA	SAYI: 2433
---	-----------------------------	------------

KANUN

Belediye yapı ve yollar kanunu

FASIL : 1

Belediyelerin harita ve projeleri

Belediyelerin halihazır haritası

Kanun №: 2290

Kabul tarihi: 10/6/1933

Madde 1 — Belediye kanununun 4 üncü maddesine göre yapılması lâzımgelen sınırlar haritalarına ait hükümler baki kalmak üzere her belediye, bu kanunun neğri tarihinden itibaren Dahiliye Vekâletince tayin olunacak müddet içinde beldenin 1/2000 ve 1/500 mikyasında iki kısıt halihazır haritası ve 1/1000 mikyasında teşviye mübaşirli bir harita yaptırmaya ve tasdikli birer suretini vekâlete göndermeye mecburdur.

Beldelelerin müstakbel şehir plânı

Madde 2 — Bu kanunun neğri tarihinden itibaren beş sene içinde her belediye müfettişinden veyahut belediye kanununun 133 üncü maddesi hükümlerine tevkihan birlik tesisi suretiyle kabiliyet ve ihtisasları Dahiliye Vekâletince tasdikli mütebassırlara beldenin müstakbel şehir plânını tanıtmakla müteberdir. Mütebassır buharınmak veya bilgileri müteberlik olmak gibi inkâssızlıklar karşısında Dahiliye Vekâletince bu müddet temidli edilebilir.

Madde 3 — Mütebassırlar tarafından yapılan beldenin müstakbel şehir plânı belediye kanununun 70 nci maddesinin 9 uncu fıkrası ile 71 nci maddesine göre belediye meclisi tarafından tetkik ve belediyenin ihtiyâklarına uygun olduğu kabul edildikten ve mahallin en büyük mülkiyet memurunun tasvibine ve Ankara İmar Müdürlüğüne tasdikına İktiran ettirildikten sonra herkesin malîmu olmak üzere belediye dairesine asılır ve keyfiyet halka ün edilir.

İmar Müdürlüğüne virdüdu tarihinden itibaren üç ay içinde tasdik edilmeyen plânları tatbika başlamağa belediyeler salâhiyettedir.

Belediye Meclisile mütebassır arasında zuhur edecek idari ihtilâfların halinde Dahiliye Vekâleti hakemdir. Fenni hususlar hakkındaki ihtilâflar için hakem vasfesinde Dahiliye ve Nafâ ve Şihât ve İhtimal Muavenet Vekâletleri müteberdir.

Müstakbel şehir haritasının tanziminde esaslar

Madde 4 — Müstakbel şehir haritasının tanziminde müteber sebep olmağınca - riayet olunması lâzımgelen esaslar aşağıda gösterilmiştir:

Müteber sebeplerin takdiri Dahiliye Vekâletine aittir.

A) Müstakbel şehir haritasının tanzimi sırasında eili sene içindeki nüfus değışimleri göz önüne getirilerek her beldenin müstakbel mevzii ve vusâti ve şekli ona göre tesbit ve tabid olunacaktır.

B) Beldenin müstakbel vusâti, yani şehir haritasının mesahat sahoynes o beldenin müstakbel nüfusuna göre aşağıdaki esaslar ile zarp olunan miktar mecmumna geçmeyecektir:

Müstakbel nüfus \times 50 = M 2 ev, bahçe, yol ve meydanlar,

Müstakbel nüfus \times 4 = M 2 ticaret ve sanayi mahalleri,

Müstakbel nüfus \times 4 = M 2 korne, çayır, göl ve oyun yerleri.

Müstakbel nüfus \times 3 = M 2 hastane, merarık, hamam, otel ve kahvehane gibi umumî yerler

Müstakbel nüfus \times 2 = M 2 resmî ve askeri müesseseler ve talim yerleri

Müstakbel nüfus \times 2 = M 2 mektep ve kütüphanelere tahsis edilecek yerler.

Mahalfasası arzu edilen eski eserlerin yerleri ayrıca zamedilecektir.

Mahalli hususiyet ve icabata göre yökandaki miktarların yüzde iki nisbetinde artırılması veya azaltılması belediyeler emcimenin kararı ve Dahiliye, Şihât ve İhtimal Muavenet Vekâletlerinin tasvibine mümkün olur.

Şekil 7. Belediye yapı ve yollar kanunu 2433 sayılı 21.06.1933 tarihli resmi gazete (URL-9).

1.2.3.3. 1960-1980 Dönemi

Türkiye’de 1960-1980 yılları arasındaki bu dönemde, askeri darbeye başlayıp ve yine bir askeri darbeye son bulan politik süreci ihtiva etmektedir. 1950 yılından sonra, gelişen sanayinin akabinde, artan teknoloji ve ekonomik sebeplere bağlı olarak Türkiye’de küçük şehirlere büyük şehirlere başlamış olan hızlı göç dalgası, 1960 ve 1980 yılları arasında da devam etmiştir. Kırsal bölgelerden kentlere yapılan göç sebebiyle, artan şehir nüfusu oranı 1960’lı yılların başlangıcında %32 iken dönemin sonunda %44’e çıkmıştır.

Dönemin en çok göç alan büyük şehirleri arasındaki ilk şehir İstanbul’dur. Göç artışlarının yerel yönetimler ve ilgili diğer kamu idari kurumları tarafından yönetilemez hale gelmesi sonucu kentlerin çevresinde gecekondu bölgeleri oluşmuştur. Bu oluşumlar kamu tarafından halkın günlük şehir yaşantısındaki ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz ve hizmet boşluklarının oluşmasına sebep oldu.

Ülkedeki büyük ölçekli kentlerde, ulaşım yolları, enerji çeşitliliği, iletişim, kullanma suyu, pis su, imar planlaması ve denetimi, arsa ve konut yapımı, güvenlik, eğitim, sağlık gibi alanlardaki hizmetleri dönemin belediyelerinin karşılamasında yetersiz kalması ulusal ve yerel düzeyde çözüm arayışlarını oluşturmuştur.

“27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında Bakanlar Kurulu kararı ile ülkedeki tüm belediye başkanları görevlerinden alınarak yerlerine atama yapıldı. Belediye Kanunu’nun 94’üncü maddesi, Bakanlar Kurulu kararı ile il merkezlerinde İçişleri Bakanlığı, diğer yerlerde valiler tarafından belediye başkanlarının görevden alınması veya atama ile belirlenmesine imkân sağlıyordu” (Oktay, 2008, s. 184).

“1961 Anayasası’nda bu konuda önemli düzenlemeler getirildi. Türkiye’deki kamu yönetiminin temel ilkesi olan merkezden yönetim yanında yerinden yönetim ilkesi anayasada yer alarak bir çerçeve oluşturdu. Ayrıca, yerel yönetimler; halkın yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılayan, genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişisi olarak tanımlandı” (Oktay, 2008, s. 184).

“27 Temmuz 1963’de 307 sayılı Kanun ile belediye başkanının belediye meclisi tarafından kendi üyeleri arasından ya da dışarıdan seçildiği iki dereceli yöntem kaldırıldı. Belediye başkanının çoğunluk oyuna göre halk tarafından seçildiği yöntem getirildi. Böylece, belediye başkanı seçiminin il belediyelerinde İçişleri

Bakanlığı ve ilçelerde valiler tarafından onaylandığı vesayet uygulaması da kalkmış oldu. Yerel uzmanların da desteği ile 1965’de İstanbul Sanayi Nazım Planı hazırlanarak Milli Güvenlik Kurulu’na sunuldu. Ardından Bakanlar Kurulu kararı ile İmar ve İskân Bakanlığı’na bağlı olarak 1965’de İstanbul’da, 1968’de İzmir’de ve 1969’da Ankara’da Nazım Plan Büroları kuruldu” (Altaban, 2002).

“1966 tarihli mahalli idarelerle ilgili MEHTAP kapsamında yapılan bir araştırmada belediyelerle ilgili önemli tespitler yer almaktadır. İdari vesayet in daha dengeli hale getirilmesi, belediyelerin başta personel olmak üzere kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi, büyük şehirlerin ayrı belediye modeline sahip olması, küçük ölçekli belediyelerin yerel kalkınmada anahtar role kavuşturulması, gelir kaynaklarının iyileştirilmesi, belediye başkanı seçileceklerin niteliklerinin artırılması, belediye teşkilatında profesyonel yönetici makamı oluşturulması ve İller Bankası’nın teknik destek yönünün geliştirilmesi başlıca önerileri oluşturmaktadır” (Yavuz, 1966; Oktay, 2020).

1960-1980 dönemi arasında yapılan dört tane kalkınma planı vardır. 1963-1967 yılları arasını kapsayan ilk planda belediye kaynaklarının sınırlı oluşu ve teknik yetersizliklerden, hizmetlerin nitelik ve niceliklerinin verimsiz kalmasından kaynaklı olumsuzlukların giderilmesine değinilmiştir. 1968-1972 yılları arasındaki ikinci kalkınma planında, hızlı kentleşme ile gecekondular sorununun belediye kaynaklarının yetersiz hale getirdiğini, belediyelerin hizmet ve gelir dağılımlarının hakkında reform yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

1973-1977 yılları arasını içeren üçüncü kalkınma planında, yürütülen belediye hizmetlerinin halkın ihtiyaçlarını karşılayamadığı, bu durumun mali kaynakların yetersizliği ile birlikte, öncelik sırasıyla harcama yapılmamasından oluştuğu belirtilerek, belediyelerin kendi aralarında ve merkezi yönetim ile iş birliği yapması gerektiği vurgulanmıştır. 1979-1983 yıllarını içeren dördüncü kalkınma planında, 1930 tarihli yerel yönetim modelinin yeterli olmaması, şehir planlamalarının, büyük şehirlerde yapılması beş yıllık çalışma planlarının hazırlanması, belediyelerin mali kaynaklarının, yetki ve görevlerinin genişletilmesi gerekli olduğu gibi konulara değinilmiştir.

Bahse konu olan bu planlamalar doğrultusunda “1961 Anayasası gereği yerel yönetimlere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanması yönünde merkezi

hükümeti halka şikâyet etmiştir. "Bunun yanında bir çok kez merkezi devlet kuruluşlarına yapmaları gereken (SSK işveren payları, TEK'e enerji borcu vb..) ödemeleri yapmayarak gelir kaynaklarını artırmak istemişler ve merkezi hükümete karşı tavrı almışlardır" (Tekeli, 1983, s. 11).

Bu dönemdeki diğer önemli bir gelişme ise, belediye birliklerinin gelişmesi ve sayılarının çoğalmasındır. Hızlı kentleşmenin getirdiği sorunların karşısında, mali imkânların yetersizliği birçok belediyenin birlik yönetimlerine başvurduğunu göstermiştir. Belediye birliklerinin kuruluş amacı bu dönemde yardımlaşma ve iş birliğini geliştirerek, ortak ihtiyaçları çözüme kavuşturup mali kaynak elde ederek merkezi yönetim karşısında da güçlü olmaktır.

Askeri darbeler ile başlayan süreçte, çok partili siyasal hayatın daha fazla çeşitlenmesi yerel yönetimlerin de siyasal yönlerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu da yönetimlerin daha özerk bir hale gelmesi ve merkezi yönetime bağımsız olarak hizmet verme çabalarına sebep oldu. Ancak 1973–1980 yılları arasında kalan dönemde belediye uygulamalarında demokratik ve özerk bir yönetim anlayışının olmasına yönelik planlamalar yapılsa da bu sürecin yapılamadığı görülmüştür.

İstanbul gibi mega kentlerde görülen sorunların belediyeler açısından esas gündemi oluşturmalarının sonucu olarak, büyük kentlerle ilgili birçok çözüm önerisi geliştirme çabası oldu.

"Bunların bir kısmı, problemlere merkezi yönetim yapıları ile bir kısmı ise, yeni belediye modelleri ile çözüm bulmayı hedefledi. Hızlı ve çarpık kentleşme yanında çözüm bekleyen kentsel problemler yoğunluğunu arttırdı. 1970'li yıllardaki girişimler başarısız olmakla birlikte, büyük ölçekli şehirlerin ayrı bir yönetim modeline sahip olması anlayışının yerleşmesi ve bilgi birikimi konusunda yararlı oldu. Geliştirilen fikir, yaklaşım ve modeller sonraki dönemde ortaya çıkan büyükşehir belediyeleri için bir ön hazırlık ve altyapı sağladı" (Oktay, 2008, s. 190).

1.2.4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yetki ve Sorumlulukları

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi yetki ve sorumlulukları, Cumhurbaşkanlığı onayıyla 2005 yılında düzenlenen 5393 Belediye kanunu hükümlerine tabi olarak yönetilmektedir. Düzenlenmiş olan bu kanun, toplamda altı kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısım, genel hükümlerden yani amaç, kapsam, belediyelerin kuruluşu, görev ve yetki sorumlulukları gibi maddeleri kapsamaktadır. İkinci kısım, belediyenin organlarından, üçüncü kısım, belediye teşkilatlarından, dördüncü kısım, belediyelerin denetiminden, beşinci kısım, mali hükümlerden, altıncı kısım, çeşitli ve son hükümler olmak üzere kanunlaştırılmıştır. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı yasayla büyük şehir belediyeleri için yeni kıstaslar getirildi. Buna göre bir kentin büyükşehir belediyesi olabilmesi için toplam nüfusun en az 750.000 olması gerekliliğine karar verildi.

Dünyada ve Türkiye’de mega kentler arasında bulunan İstanbul bu rakamı fazlasıyla sağladığı için, büyükşehir unvanını, bu kanun kapsamında almış bulunmaktadır. Belediyeler, bir kentte insanların huzur ve refah içerisinde, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli tüm faaliyetlerden sorumludurlar. Belediyelerin bu kıstasları sağlaması için, görevlerinin en başında gelen konu, şehrin temel ihtiyaçlarını yerine getirmesidir. Bu ihtiyaçların başında imar, ulaşım, kentsel alt yapı, su, kanalizasyon ve çevre sağlığı hizmetleri, katı atık, zabıta, itfaiye, mezarlıklar, acil yardım, arama kurtarma, şehir içi park ve bahçeler ile yol trafik düzenlemesi gibi temel ihtiyaçları ihtiva eden konular başta gelmektedir. Nüfusu belirli bir seviyeyi aşmış belediyelerin, kentlerdeki halkın sosyal yaşam statüsünü ve kültürel seviyesini arttırması için birçok alanda hizmetleri bulunmaktadır. Bu da sosyal belediyecilik anlayışını oluşturmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar kültür ve sanat aktivitelerini, spor hizmetlerini, sosyal hizmet ve yardımlarını, meslek ve beceri kazanımlarını, ulaşılabilirlik ve ticaretin geliştirilmesi gibi hizmetlerini halka sunar. İstanbul büyük şehir belediyesi görev yetki alanlarını başlıklar halinde sıralamıştır;

- “Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan tüm şehir içi ve şehirlerarası otobüs terminallerinin, genel ve bölge otoparkları ile geçici otoparkların Kanunlar, Tüzükler, Yönetmelikler ve Genelgeler hükümlerine göre sevk ve idaresini Büyükşehir Belediyesi adına yürütmek”,

- “Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde mevcut yolcu terminallerinin, genel ve bölge otoparkları ile geçici otoparkların mevzuatlar çerçevesinde yürütülmesini, denetim ve koordinasyonunu sağlamak, ihtiyaç duyulan ilçelere şehir içi ve şehirlerarası yolcu terminalleri ve otoparkların yapılması konusunda çalışmalarda bulunmak”,
- “Terminallerin ve Otoparkların bakım, onarım, tamir, ısıtma, aydınlatma, soğutma, iç ve dış alan temizliği, çevre düzenlemesi, otopark, taşınır mallar vb. iş ve işlemlerini yapmak/yaptırmak”,
- “Terminaller ve Otoparklar konusunda gelen şikâyet ve önerileri dikkate almak, incelemek, sonuçlandırmak, gerektiği takdirde ilgiler hakkında yasal işlem yapmak/yaptırmak”,
- “Terminallere müracaat eden vatandaşlarımızın şehirlerarası yol mesafe ve fiyatlarla ilgili rayiç belgelerini düzenlemek”,
- “Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde, karayolu ile şehir içi ve şehirlerarası otobüslerle yapılan taşımacılık faaliyetlerini kontrol ve denetim altında tutmak üzere terminallerde “denetim birimleri” oluşturmak, otoparkları kontrol ve denetim altında tutmak üzere denetim birimleri oluşturmak”,
- “Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde, düzenli ve düzensiz karayolu ile şehir içi ve şehirlerarası otobüslerle taşımacılık yapan firma ve acentelerin, otopark işleticilerinin Kanun ve Yönetmeliklere göre faaliyetlerini sürdürmelerini denetlemek, şikâyetleri neticelendirmek, gerektiği takdirde ilgililer hakkında yasal işlem yapmak/yaptırmak”,
- “Karayolu Taşıma Yönetmeliği 51-1.2. Maddesi’ne uygun olarak istatistik amaçlı faaliyet raporlarını aylık periyotlar halinde Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’na göndermek”,
- “Terminallerin ve Otoparkların sabotajlara ve yangınlara karşı korunması için özel güvenlik, kolluk kuvvetleri ve Belediye zabıtası ile işbirliği yapmak”,
- “Terminallerdeki tüm işyerlerinin genel denetim ve kontrollerini yapmak ve yaptırmak”,
- “Terminallerin kurumsallaşması, koordinasyonun sağlanması ve hizmet kalitesinin artırılması için; Terminallerde görev yapan Belediye birimleri kendi

görev ve hukuki sorumlulukları ile beraber, Terminal yöneticilerinin sevk ve talepleri doğrultusunda görevlerini yerine getirmek”,

- “Büyükşehir Belediyesi Analitik Bütçe çalışmalarına katkı sağlamak ve birim bütçe teklifini hazırlamak”,
- “Lojistik Yönetimi ve Terminaller Şube Müdürlüğüne ve bağlı il merkezi ve ilçelerdeki mevcut şehir içi ve şehirlerarası yolcu terminallerine ve otoparklara mal ve hizmet alınmasında, 4734 sayılı K.İ.K ve ilgili yönetmelikler kapsamında gereken iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlamak”,
- “İstanbul Lojistik Ana Planının ortaya koyduğu mevcut ve gelecek; ulusal ve uluslararası lojistik sorunlarına kısa/orta/uzun vadede, akılcı ve uygulanabilir çözüm bulma amacıyla uzun dönemli yatırımları, politikaları, plan ve projeleri uygulamak ve denetlemek”,
- “Lojistik Ana Planının belirlediği stratejiler doğrultusunda denizyolu ile yük taşımacılığı altyapısının yönetimi ve denetimini sağlamak”,
- “Şehir içi Lojistik hareketlerin kontrol, yönetim ve denetimi ile ilgili Lojistik Kontrol Merkezini kurmak, sürekliliğini ve teknolojik gelişimini sağlamak”,
- “Lojistik Ana Planının belirlediği stratejiler doğrultusunda lojistik ihtisas alanlarının yönetim ve denetimini sağlamak”,
- “Lojistik yönetimi kapsamında standartlar oluşturmak ve uygulamak”,
- “Lojistik Ana Planının belirlediği stratejiler doğrultusunda şehir içi/dışı Lojistik hareketler ve park alanları (yükleme/boşaltma alanları) için gerektiğinde bölge ve saat bazlı kısıtlamalar planlamak ve UKOME’nin onayına sunmak”,
- “Karayolu taşımacılığına ait mevzuat hükümleri saklı kalmak üzere, trafik düzeni ve güvenliği yönünden İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde ticari amaçla çalıştırılacak yük taşıtlarının çalışma şekli, saati, süresi ve şartlarını belirlemek, bu taşıtların teknik özelliklerini çalıştırılabileceği yerler ile güzergâhlarını tespit etmek ve sayılarını belirlemek”,
- “Ticari amaçla yük taşımacılığı yapan araçların denetimini gerçekleştirmek. Denetim ve Yük Taşıma Komisyonlarını oluşturmak”,

- “Şehir içi/dışı taşıma yapacak Ağır tonajlı ve yük taşımacılığı yapan araçlara (hafriyat kamyonu, beton mikseri, pompa, kamyon, kamyonet ve panelvanlar vb) güzergâh kullanım izin belgesini oluşturmak ve UKOME’nin onayına sunmak”,
- “Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu kapsamında, lojistik hizmeti veren şoförlere gerekli eğitimleri vermek”,
- “Müdürlüğün görev alanına giren ulaşım ve trafik hizmetleri ile ilgili çalışmalar yapmak, karar alınmak üzere UKOME’ye veya UKOME’nin teşkiline lüzum gördüğü alt kurullara sunmak”,
- “Kentte ulaşım sorunları ile ilgili kurum ve kuruluşlar ile kişilerden gelen öneri ve şikâyetleri inceleyerek gerekli işlemleri ve düzenlemeleri yapmak ve yaptırmak”,
- “Büyükşehir Belediye Başkanının vereceği görevleri ilgili kanun ve yönetmelik çerçevesinde yerine getirmek”,
- “Yürürlükteki mevzuat ve değişikliklerini takip edip bunların Müdürlük çalışmalarında uygulanmasını sağlamak”,
- “Her takvim yılına ait müdürlük yatırım programını hazırlamak ve karara bağlanması amacı ile ilgili makamlara sunmak”,
- “Yatırım Programı dâhilinde ihalesi yapılacak işlere ait dosyaları hazırlamak”,
- “İhalesi gerçekleştirilen işlerin şartnamelerine uygun olarak yapımını takip ve kontrol etmek”,
- “Yürütmekle yükümlü olduğu hizmetlerde kalite ve verimliliğin sağlanması amacı ile gerekli gözlem, kontrol, araştırma ve geliştirme çalışmalarını yürütmektir” (URL-10).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSTANBULDAKİ TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRME, KORUMAVE ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI

2.1. YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE KORUMA KAVRAMI

Kültür kavramını, toplumların zaman içerisinde çeşitli alanlarda doğaya karşı insanlığın üreterek gelecek nesillere aktardıkları yaşam pratikleri olarak tanımlayabiliriz. Bu kavram somut ve soyut öğeler üzerinde etkisini gösterirken dil, din, örf, gelenek, görenek, sanat vb. öğretiler ile mimari ve iç mimariyi de kapsamaktadır. Yapılı çevreyi oluşturan mimari yapılar ve insana dair birikimler barındıran iç mekânlar zaman ve mekân kavramının birlikteliğini anlatırlar. Dolayısıyla bu maddi kültür alanlarını oluşturan mimari iç mekân bir milletin yaşadığı coğrafya üzerindeki tarihsel ve kültürel gelişim süreçlerinin izlerinin okunmasını sağlarlar.

Birikerek zenginleşen maddi kültür öğeleri şehirlerin mimari karakterini oluşturmaktadır. İnsanlığın ürettiği mimarlık pratiği sivil, dini, kamusal nitelikteki anıtsal ölçülere ulaşabilen mimarlık tarihinin önemli eserleri olarak karşımıza çıkabilmektedirler. Bu bağlamda, bir ulusun gelişim sürecinde geçirmiş olduğu sanatsal ve teknik süreçler bu yapılar üzerinden de okunabilmektedir. Dolayısıyla kent imgesi olmuş tarihi yapılar korunarak gelecek kuşaklara aktarılması gereken önemli ve değerli kültürel miras ürünleridir. Zaman içerisinde birçok çevresel, fiziksel ve olumsuz doğa olaylarına maruz kalıp, dayanım sürecini yitirmiş yapılar olduğu kadar günümüzde sağlamlığıyla hala ayakta durabilen tarihi yapılar bulunmaktadır. Mekân ve yapıların birçoğu değişen ve gelişen yaşam düzeninde farklı fonksiyonlar kazanarak yeniden işlevlendirilmiştir. Maddi kültür öğesi olan bu yapılardaki işlev değişikliğini yaparken, döneminin bütün nitelik ve niceliklerini, kültürel miras değerini koruyarak günümüze aktarılması en önemli konudur.

Toplumlar, tarihi koruma ile medeniyet ve geçmişlerinin izlerini gelecek nesillere ışık olacak maddi kültür öğelerinin farkına varmalıdır.

2.1.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Yeniden işlevlendirmeyi, tarihi kültürel değerlere sahip olan veya olmayan, günümüze kadar ömrünü devam ettirmiş yapıların güncel yaşam koşullarının çevresel, ekonomik vb. değişkenlerine maruz kalarak özgün işlevini yitirmiş yapılara yeni bir fonksiyon kazandırılıp hayata dâhil edilmesine yeniden işlevlendirme olarak tanımlayabilirim.

Yeniden İşlevlendirme de koruma bilincinin tarihsel olarak ilk oluşumu “1789 yılındaki Fransız Devrimi sonrasında atılmış, devrim sırasında yıkılan yapılar 1830 yılından sonra onarılmaya başlanmıştır. Onarımı yapan mimarların kişisel görüşlerine göre gelişigüzel yapılan onarımların belli bir düzende gerçekleşmesi için Viollet le Duc girişimde bulunmuş, Orta çağ anıtlarının onarımlarıyla ilgili görüş ve düşüncelerine yer verdiği ve ilk defa restorasyon kelimesinin kullanıldığı bir kitap hazırlamıştır” (Ahunbay Z. , 1996).

Zaman içerisinde yapılan çalışmalarda “Tarihi yapıların restorasyonlarıyla ilgili görüşler sunan mimar, mühendis ve diğer ehil kişiler içinde İtalyan mimar Gustavo Giovannoni farklılık yaratarak, özgün işlevini kaybetmiş ancak korunması gerekli anıtların estetik ve tarihi kimliğine saygılı yeni işlevler vererek korunmasını savunmuştur” (Ahunbay Z. , 1996, s. 18-19).

“Giovannoni'nin görüşleri 1931 yılında Atina'da imzalanan Atina Tüzüğü'nde, aynı yıl İtalya'da Carta del Restauro'da yasal hale gelmiştir. 1964 yılında hazırlanan Venedik Tüzüğü'nde de tarihi bir belge olarak korunması gerekli anıtları, kullanarak korumak önerilmiştir” (Ahunbay Z. , 1996).

Koruma ile işlevlendirme kavramları konusunda yapılan çalışmalar doğrultusuna, yeniden işlevlendirme hakkındaki bazı görüşler aşağıdaki gibidir. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi 2013 verilerine “göre yeniden işlevlendirme “kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon / koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır” (Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013),

“Zaman içinde değişen yaşam biçimi ve gereksinimler tarihi yapıların bazı durumlarda özgün işlevini yitirmesine neden olmaktadır. Böyle durumlarda yapının farklı bir işlevi yerine getirecek şekilde uyarlanmasına “yeniden işlevlendirme”

denir. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımdan kurtarılması için bir araç olarak görülebilir” (Ahunbay Z. , 1996, s. 95).

“Yeniden işlevlendirme, yapıların yeniden kullanımı yoluyla tarihi nitelik taşıyan mirasın korunmasında etkili bir yöntemdir. Kent belleğinde tarihsel öneme sahip; ilk kullanımları din, ticaret, eğitim, üretim, konut, savunma gibi işlevlerde olan yapılar, kentlerdeki demografik, ekonomik, yönetsel değişimler nedeniyle, az kullanılmakta veya tamamen boşaltılmış durumdadır. İşlevsel ve kullanım ömürleri tamamlanmış bu yapıların yıkılması yerine fiziksel sürekliliğini sağlamak için yeni kullanım alanları bulunmalıdır” (Bacon, 2001).

Yeniden işlevlendirme de, sağlanacak olan fiziksel kazanım dışında, en önemli konulardan bir tanesi de sosyal ve kültürel kimliğin korunmasıdır. Çünkü kültürel kimliğin korunması dolayısıyla çevresel faktörlerin ihtiyaçlarına da cevap veren bir yapı hali gelmesi, yapının sürdürülebilir, özgün ve ekonomik olarak işlevlendirilmiş bir değer haline gelmesini sağlayacaktır. Bu işlevlendirme İç mekân anlamında da, yapılan bir fonksiyon tasarımı değil, koruma altına alınarak vaat edilen yeni bir yaşam sürecidir. Sürdürülebilir hale gelen bu süreç, tarihi yapılardaki kültürel dokuyu koruyarak kültür varlıklarının gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol edinmektedir. Aynı zamanda mekân düzenlemelerinin, günün şartlarına uygun tasarım ve yapı malzemeleriyle yapılması kültürel ve turizm faaliyetlerine katkı sunmaktadır.

Yeniden işlevlendirme yaparken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise yapılan uygulamayı tekrar geri dönüştürebilmektir. “Yeni işlev verilirken yapıya olabildiğince az müdahale edilmesi gerekmektedir. Yapıya eklenecek bölme, merdiven, asansör gibi öğelerin sökülür nitelikte olması gerekmektedir. Bazı durumlarda müdahaleler yapıya hiç dokunmadan bağımsız şekilde yapılabilir. Bu tür yaklaşımlar, ileride yapının yine bugün bulunduğu duruma döndürülmesi amacını içerir. Ne var ki böyle bir durum, ancak çok önemli tarihi yapılar için öngörülebilir. İçi tümüyle yıkılarak, yeni bir binaya dönüşmüş ve sadece cephesi korunmuş bir 19. yy apartmanının eski haline dönebileceğini düşünmek saflık olur” (Kuban, 2000, s. 55).

Örneğin İstanbul Ortaköy'deki 1150 tarihinde yapılmış olan Hüsrev Kethüda Hamamı, 300 yıl boyunca Kethüda Vakfı adına hamam olarak işletilen Mimar Sinan

yapısı, 2001 yılında yapılan restorasyon sonrasında restoran olarak kullanılmıştır. 2011 yılındaki geçirdiği restorasyon sonucu özgün haline kavuşan yapı bir tasarım atölyesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Yaşama biçiminin zamanla değişmesiyle birlikte kullanılamaz hale gelen güncel durumunu kaybeden, özellikle tarihi binaların (kervansaray, hamam, tekke, manastır gibi), yeniden işlevlendirip kullanıma sunarak sürekliliği sağlanmalıdır.

Bu durumu (Altınoluk, 1998). “Tarihi yapılara yeni işlevler vererek onları yaşatarak koruyabilme, çağdaş işlevlerle yeni boyutlar kazandırma; çağdaş toplumları zaman zaman geçmişe götürerek onlara geçmişin gizem dolu güzelliklerini yaşatabilme ve topluma geçmişten ilginç, öğretici, düşündürücü kesitler sunma ihtiyacındayız” şeklinde açıklamaktadır” (Altınoluk, 1998).

Türkiye’de koruma kavramı hakkındaki sınırları çizen yasal düzenlemeler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma kurullarının yönetmelikleridir. “Ülkemizde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları hakkındaki “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” 03.07.1987 tarih ve 18113 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanmış, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit ve tescili hakkındaki yönetmelik 10.12.1987 tarih ve 19660 sayılı Resmî Gazete’ de yer almış, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla 05.07.2005 tarih ve 25866 sayılı Resmî Gazete’ de “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” yayımlanmıştır” (Uğursal, 2011; Süphanoglu, 2020)

“İşlevini kaybetmiş, terk edilmiş yapıların düzenli bakım ve onarımlarının yapılmaması, yapıların kısa sürede tahrip olmasına neden olmaktadır. Zaman, doğa koşulları, rant kaygısı, vandalizm gibi etmenler yapıların bozulmasını hızlandırmaktadır. Yeniden işlevlendirilerek kullanılan yapıların fiziksel ömürleri de uzun olmaktadır” (Köksal, 2005). Kullanmak için korumanın gerekli olduğu gerçeği, tarihi yapıların sürekliliğini sağlamak ve yeniden işlevlendirmek önemli bir yaklaşımdır. “Tarihi otel, konut vb. yapıların ise bazı durumlarda (özellikle kullanıcılarının günümüz konfor ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında), yeniden işlevlendirilmeleri zorunludur. Yeniden işlevlendirmenin koruma için bir araç olduğunu söyleyebiliriz” (Ahunbay Z. , 2014, s. 96).

2.1.2. Koruma Kavramı

Yaşam alanlarının gelişim sürecinde, tarihi, kültürel, sosyolojik ve ekonomik vb. alanlardaki gelişim süreçleri hakkında bilgi verip, yapı biliminin gelişmesine yardımcı olan birçok özgün yapı bulunmaktadır. Bu yapılar yaşam felsefesi, estetik algısı, yapım tekniği, insanların geçmişte kendileri için nasıl mekânlar oluşturdukları ve bunların insanlığa katkısı neler olduğu gibi birçok konu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamışlardır. Geçmiş, gelişen yeni yüzyıl sistemleriyle buluşturup insanlığa katkı sağlaması için, özgün yapıların korunması gerekmektedir.

Koruma kavramına gelince, koruma yaşatmaktır, dondurmak değil. Koruma fikri, bir nevi insanların bugününün ve geleceğinin sorumluluğunu almaktır. Tarihi bir yapıyı, var olanı dondurmak, saklamak ya da çağın insanı için yaşanmaz bir hale sokmak, yapının öz benliğini yok etmek, korumak değildir (Bektaş, 2001).

(Hasol, 1976,2010)'a göre, “tarihi veya kültürel değeri olan yapıların varlıklarını devam ettirebilmeleri ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için gerekli onarım ve bakıma ilişkin alınan tüm önlemler koruma tanımına girmektedir”.

1976'da UNESCO'nun yayımladığı belgede koruma terimi, "Tarihi veya geleneksel alanlar ve çevrelerin tanımlanması, onarımları, sağlamlaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları olarak açıklanmaktadır" (UNESCO, 1976).

Farklı cümleler ile öneminin arz edildiği koruma kavramının tarihi uzun geçmişe dayansa da, bilimsel anlamda gelişim süreci, Rönesans ve Endüstri devrimi ile başlayarak, kapsamı 19.yy'da artmıştır. Bu dönemde sanat tarihi, teknik yapı bilimleri gibi teorik ve kültürel alanlardaki bilgilere sahip olan mimarlar bu konu hakkında görüşlerini ortaya koyarak, koruma kavramının başlangıcı olan restorasyon ile arasındaki temel farklılıkları da anlatan akademik zemini oluşturmuşlardır.

Bu ortamda ortaya çıkan “stilistik restorasyon” ve “konservasyon”, mimari miras uygulamalarında temelinden farklı iki yaklaşımı temsil eder. “Genel olarak, Avrupa’da yaygın olarak kullanılmış olan Stilistik Restorasyon, 19.yy. ortalarında Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc’ün uygulamaları ile, konservasyon ise John Ruskin ve William Morris’le ilişkilendirilmektedir”. (Töre, 2010)

Viollet-le-Duc bir mimardır ve restoratörlerin, herhangi bir müdahaleden önce sistematik analizlerle gerekli bütünlüğün ve sanatsal düşüncenin tamamlanması fikrindedir. “Bunun için iyi bir mimarlık tarihi ve stil bilgisine sahip olmaları

gerektiğine inanmıştır” (Jokilehto, 1999). Bunun sonucu olarak, “Bir binayı restore etmenin amacı koruma değil, herhangi bir zamanda var olmayabilecek bir bütünlük haline kavuşmasını sağlamaktır.” (Viollet-le-Duc,1875 aktaran Jokilehto, 1999).

John Ruskin ise bir sanat eleştirmeni olarak anılabilir.”Bu akımın karşılığında bir mimari tavırla olmasa da bir düşünce ile ortaya çıkmış ve “The Seven Lamps of Architecture” adlı eserinde tarihi binanın sanatçılar ve zanaatkârların özgün eseri olduğunu ve eşsizliğinin modern taklidinden çok kendi dokusu ile sağlandığını ve restorasyonun bir yıkım eylemi olduğunu öne sürmüştür. William Morris bir manifesto yayınlayarak korumanın stile değil fakat binanın değerlendirilerek özgün malzeme dokusunun bozulmadan, taklit üretimlerinden sakınılarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır” (Earl, 2003).

Avrupa’da konu hakkında genel düşünceler bilime dayalı teorik bilgiler ışığındaki felsefi düşünceleri içeriyordu. Ülkelerin kendi koruma politikalarına göre de farklı yaklaşımlar bulunmaktaydı. Yapılan araştırmalar sonucunda İtalya ve İngiltere konservatif onarım uygulamalarını tercih ederken Fransa restorasyon yaklaşımını daha çok benimsemiştir. Ülkemizde ise, tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yaptığımız için, çeşitli maddi kültür öğelerinin bulunduğunu görebilmekteyiz.

Anadolu da ve Batı Trakya bölgesinde yaşayan toplumlar, “sahip oldukları topraklarda kendi mimari tarzlarında yapılar yapmışlar, savaş veya doğal afetler gibi sebeplerden dolayı hasar gören yapıları onarmışlar, yıkılanların yerine yenilerini yapmışlardır. Fethedilen topraklarda bulunan yapıların onarılması ve yenilerinin yapılması Türklere sık rastlanan bir durumdur” (Alsaç, 1995). Yapılan bu onarım çalışmaları daha çok yapının işlevini koruyarak, mevcut işlevinin devamını sağlayıp kültür aktarımı yapabilmektir. Tabi buna sebep olan diğer bir etken ise koruma kavramının sebepleri arasında olan ekonomik nedenlerdir.

“Anadolu’da kurulan iki büyük Türk devleti Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu, kendilerinden önce yapılan yapıları aynı biçimde muhafaza etmişlerdir. Bazı durumlarda mozaikleri, freskleri ve yontuları aynen korumuş, bazen de üstlerini tek kat badana ya da sıvayla kapatmışlardır. 19. Yüzyılda Osmanlı’ya keşif yapmaya gelen Avrupalı gezginler, Konya surlarının üstünde antik çağlardan kaldıkları anlaşılan çizimler bulmuşlardır” (Alsaç, 1992).

Bulunan bu belgeler, Osmanlı imparatorluğu döneminde kurulmuş ilk mimari örgütlenme olan Hassa Mimarlar Ocağı tarafından arşivlenerek korunmuştur. “Hassa mimarları, padişah ve saray mensuplarının yaptıracakları yapıların yapım ve onarımını üstlenen, giderlerini hesaplayan ve inşaat takibini yapan, bunları belgelendiren bir kurum olması nedeniyle önemlidir” (Çekül, 2010).

Mimarlık Ocağının yaptığı belgeler sayesinde, “Osmanlı İmparatorluğunda tarihi yapıların koruma ve onarım çalışmalarının en fazla yapıldığı dönemin Fatih Sultan Mehmed dönemi olduğu ve özellikle İstanbul’un fethi sonrası surlarda ve şehir kapılarında onarım çalışmalarının yapıldığı bilinmektedir” (Alsaç, 1995).

Batılılaşma sürecine girdiğimiz dönemlerde, bilinçli yapılmaya başlanan koruma çalışmaları, ülkemizde müze müdürlüklerine atanan Avrupalı müdürler tarafından kültür miraslarımızı korumak yerine kendi ülkelerine götürüp, tarihi eserlerin yurt dışında satılmasına sebep olmuşlardır. 4 Eylül 1881 ‘de müze müdürü olarak atanan Osman Hamdi Bey müzeciliğin gelişmesiyle birlikte Asar-ı Atika Nizamnamelerinin (Eski Eserler Tüzükleri) ortaya çıkmasını sağlamıştır.

1884 tarihli son Nizamname ile Osmanlı devletinin erken Cumhuriyet dönemine kadar ki süreçte, Avrupa standartlarına yaklaşan koruma kavramının temellerini atılmıştır. Atatürk’ün emriyle 15 Nisan 1931’de kurulan Türk Tarih Kurumu, tarihi eserleri koruma konusunda görevlendirilmiş fakat bu konudaki çalışmalarında başarısız olmuştur. Bunun üzerine 1933 yılında ulusal ‘‘Anıtları Koruma Kurulu ‘‘ kurulmuş çalışmalarına devam etmiştir.

“Venedik Tüzüğü, sit alanı’nı “estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan istisnai düzeyde evrensel bir değere sahip olan, arkeolojik sitlerin de dahil olduğu, insan tasarımı eserlerin veya doğayla insanın birlikte yarattığı eserlerin bulunduğu alanlar olarak tanımlamaktadır” (Icomos, 1964).

Bu tanım, Türkiye’de de kabul edilmiştir. “Türkiye Cumhuriyeti, eski eserler ile ilgili kavramları sırasıyla 1961 Anayasasında, 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanununda, 1982 Anayasasında ve 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda açıklamış ve kanunlamıştır” (Çal, 1990b).

Dünya üzerinde, İnsanlığın varoluşundan bu zamana kadar, eski uygarlıklardan süregelen, varlığını sürdüren, çevresel, tarihsel birçok maddi kültür

öğeleri bulunmaktadır. Bu öğeler, her dönemde yaşamış olan toplumların, yaşam biçimleri hakkında bilgi verip gelecek nesillere kültür aktarımını sağlamıştır.

Tarihi çevrelerde bulunan yapılar kendilerine özgü mimari üsluplarını, mekânsal tasarımlarını, yapım tekniklerini, ekonomik durumları ile bulunduğu yörenin mimari kimliğini tanımlamaktadır. Aynı zamanda tarihi belge niteliği taşıyan bu yapılar, bugün sahip olduğumuz kentsel doku çeşitliliğini oluşturmaktadır.

Bu nedenlerle tarihi eserlerin ve yapıların ilk öncelikle mevcut durumu göz önünde bulundurularak, basit bakım onarım yöntemi ile asıl işlevini yapabileceği hale dönüştürmek, mümkün değilse aslına uygun olacak şekilde yeni tekniklerle onarım çalışmalarını gerçekleştirmek doğru olacaktır. İşlevini yitirmiş olan yapıları ise gerekli yenileme çalışmaları yapıldıktan sonra, ülke ekonomisine ve kültürüne katkı sunacak yeni bir işlevlendirmeyle koruma altına almak kültür varlıklarına en iyi değeri vermenin bir göstergesi olacaktır.

Şekil 8. Eyüp Ensari Konağı- Koruma kapsamında yapılmış mimari restorasyon projesi öncesi ve sonrası (URL-11)

2.2. TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRME NEDENLERİ

Kültür ögesi olan yapılarda koruma kavramının ortaya çıkmasının temel sebebi yeniden işlevlendirmedir. Çünkü yapının inşai yapım tekniklerinden kaynaklı olarak, fiziksel özellikleri özgün kullanım işlevinden daha uzun ömürlüdür. Bu nedenden dolayı maddi kültür ögesi olan tarihi yapıları, öncelikle mevcut işlevini koruyacak duruma getirmek, eğer bu mümkün değilse buldukları dönemdeki güncel şartlar altında ve çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak en verimli şekilde insanlığa hizmet edecek hale dönüştürmek gerekmektedir.

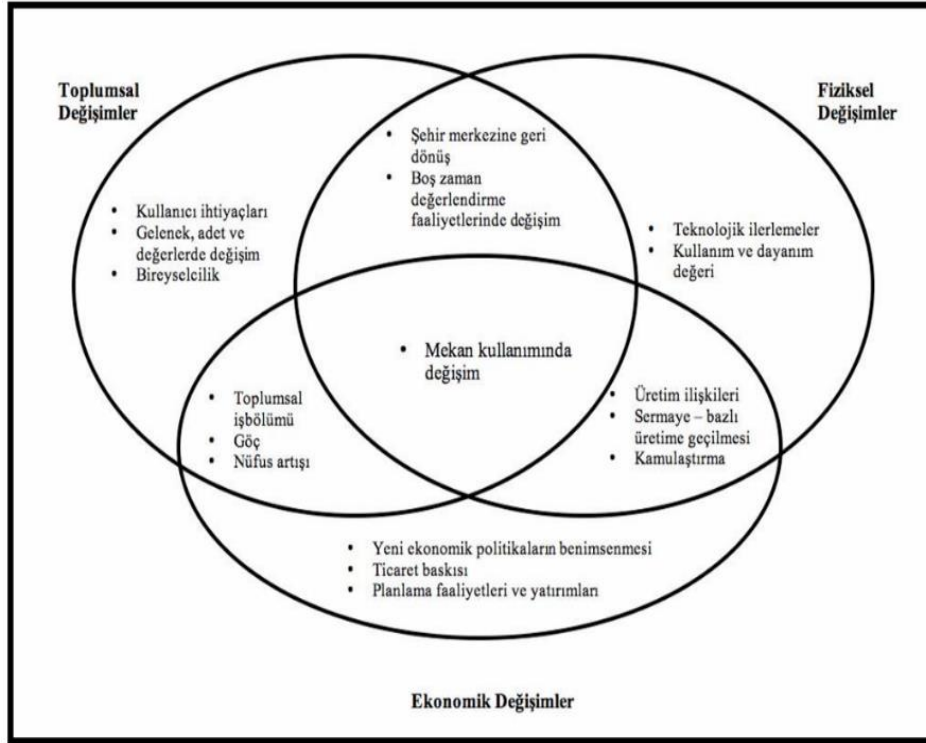
“Stewart Brand’in *shearing layers* olarak tanımladığı ve bir binayı çeşitli değişken katmanlardan oluşan bir yapı olarak açıkladığı kavram, bu bölümün yönlendirici fikirlerinden biridir. Bu kavrama göre yapılar aslında farklı yaşam veya hizmet süreleri olan çeşitli elemanlardan ibarettir” (Brand, 1994; Pekirol, 2010)

Katmanlar	Açıklama	Tipik yaşam / Hizmet Süresi
Konum	Mevki ve Bağlam	Daimi
Strüktür	Kemikler	30-300 yıl
Deri	Kılıf	20 + yıl
Hizmet Birimleri	Can damarı	7-20 yıl
Mekânsal Plan	İç Yerleşim	3 yıl
Eşyalar	Mobilyalar ve Donanım	3 yıldan az
Ruhlar	İnsanlar	Günlük

Tablo 4. “Stewart Brand’in değişim katmanları, shearin layers fikri” (Brand, 1994; Pekirol, 2010).

Bu bağlamda kültür varlığı olan yapıların öncelikle, tarihi eser niteliğini kaybetmeden değerlendirilmesi ve kültür aktarımı yapmasındaki görevi yerine getirmesi için, içinde bulunduğu yapı çevrenin yükleneyeceği ekonomik ve sosyokültürel misyona dair doğru tespitler yapılmalıdır.

Yeniden işlevlendirme nedenleri arasında kullanıcı gereksinimlerinin giderilmesi amacıyla; mekânsal gereklilikler, kullanım ve mekâna ait gereklilikler, teknik gereklilikler vb. çözümlerin üretilmesi ile temelde üç ana başlık altında anlatılabilir. Bunlar; toplumsal değişimler, fiziksel değişimler ve ekonomik değişimlerdir.

Tablo 5. “Toplumsal, Fiziksel ve Ekonomik değişimlerin mekân kullanımı ile ilişkisi” (Pekyol, 2010).

2.2.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler (Toplumsal Değişimler)

Mimari yapılar bir toplumun düşünsel ve fiziksel emek ürünü olup, o toplumun teknik, sanatsal ve kültürel açıdan birikimini anlatan öğeleridir. Yapım tekniklerine göre günümüzde ortalama ömürleri elli yıl olarak kabul görmektedir. Fakat birçok tarihi yapı, malzeme ömrünü yitirmesi, korozyona uğraması gibi fiziki şartlar ile doğal afetlere maruz kalsa bile mekânsal sürekliliğini devam ettirip günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Günümüze kadar gelebilen bu yapılar gerek yapım teknikleri gerekse tasarım anlayışı ile döneminin izlerini yansıtmaktadır. İşlevsellik anlamında da yine döneminin ihtiyaçlarına göre planlama şeklini alıp, kent yaşamı, kültür sanat, ekonomi gibi konular hakkında bizlere bilgi aktarımı yapmaktadır. Gelişen yaşam düzeni değişen, sosyal hayatlar neticesinde toplumun gelenek ve kültürel yapısında farklılıklar görülmektedir. Sosyal yaşamdaki tüketim alışkanlıklarının değişim etkisi mekân fonksiyonu ve kullanımı alışkanlıklarını da çeşitlenmesine sebep olabilmektedir. Bu da kültür aktarımını yapan tarihi yapıların fonksiyon değişikliğine gitmesine neden olmaktadır.

“Koşulların, değer yargılarının ve daha pek çok şeyin hızla değiştiği, toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemelere yöneldiği bir çağda yaşamaktayız. Zaman boyutu içinde işlevler değişebilmekte, fakat yapılar kalabilmektedir. Bu durum, eski ya da yeni yapılmış binaların gelecekte, bu defa başka bir açıdan kullanıma açılması gerekmektedir” (Altınoluk, 1998, s. 19).

Kültür başkenti olan İstanbul’un Aksaray semtinde fetih sonrasında yapılan ilk hamamının, Murat paşa camii ve külliyesi içerisinde yapılan Murat paşa hamamıdır. Resmi adı Adnan Menderes Bulvarı olan, günümüzde Vatan caddesi olarak bilinen yolun 1956 yılında yapımına başlaması ile Murat paşa hamamı yol güzergâhı üzerinde kaldığı için yıkılarak yok edilmiştir.

Bu yıkım tarihi yapıların belge niteliği taşıyan kültür varlıkları olduğunun unutulduğu göstergesidir. Bir mimari yapı, yapıldığı dönemdeki karakteristik özellikleri ile dönemin ve çevrenin kültürel özelliklerini anlatacak maddi ve manevi yansımasıdır.

Dönüşümü mümkün olan yapıların gelecek kuşaklara yol göstericiliği bir ders niteliğinde olacağından tarihi yapıları yıkmak yerine koruyarak yeniden işlevlendirmek doğru bir uygulama olacaktır.

Şekil 9. Muratpaşa hamamı 1956 Aksaray-İstanbul (URL-12).

Şekil 10. Muratpaşa hamamı - Sağ Altta (URL-12).

2.2.2. Çevresel Nedenler (Fiziksel Nedenler)

Süregelen zaman içerisinde yaşanan teknolojik, ekonomik, kültürel vb. gelişim ve değişimler, toplumların sosyal yaşam anlayışının değişmesine de neden olabilmektedir.

Sosyal değişim, kişiler arası iletişim ve etkileşimin değişim sonucu oluşmaktadır. “Bu ilişki yalnızca insanlar arasında olsa da altında yatan sebep, aslen bağlı olduğu faktörlerin yani mülkiyet ve üretim, değer, anlam ve kuralların değişmesidir. Kanadalı filozof Charles Taylor, modern toplumun endişeleri arasında abartılmış bireyseliği, azami etkinlik uğruna geleneksel değerleri küçük görmeyi ve mekanize bir çevrede toplu üretim uğruna seçeneklerin azaltılmasını sayar” (Jokilehto, A History of Architectural Conservation, 2001).

Kentlerdeki nüfus artış veya azalması, göç nedenleri, deprem gibi doğal afetlerdeki oluşumlar, konut yetersizliği, kentlerin yaşam alanlarında yer değişikliği ya da işlevini yitirmiş yapıların yeniden işlevlendirilmesine, yeni mekân ihtiyacına neden olmaktadır. Bu durum en küçük çekirdek aile yapılarından başlayarak mekânsal anlamda insanların sosyal yaşam ihtiyaçlarına sebebiyet vermektedir. Doğal çevre şartlarından dolayı oluşan yeniden yapılaşma, fiziksel değişmelere aynı zamanda koruma alanlarında kalan tarihi çevreyi yeniden işlevlendirmeye neden olmaktadır. Bu neden iki sebepten kaynaklanmaktadır.

Birincisi kentlerde ihtiyaç olan değişimler, örneğin; İstanbul’da bulunan Fener- Balat semti, tarihi bir semt olan ve içerisinde birçok tarihi yapı bulunan bölge zaman içerisinde verdiği göçten sonra aldığı göç bölgenin sosyal statüsünün değişmesi ile gayri resmi işlerin yapıldığı güvensiz bir alana dönüşmüştür. Fakat yapılan rehabilitasyon projesi kapsamında yapıların yenilenmesi, çevresel düzenlemelerin yapımı, ekonomik katkılar toplumsal düzenin farklılaştığını hatta kültürel hayata katkı sağlayarak turistik bir bölge olmaya katkı sağlamıştır.

Şekil 11. Balatta restorasyonu yapılmış bir binanın altındaki işletme ve çevresel sokak düzenlemesi (URL-13).

Şekil 12. Balatta yeniden işlevlendirme sonrası bir cadde görünümü (URL-13).

Şekil 13. Balatta yeniden işlevlendirme sonrası bir cadde görünümü (URL-14).

İkincisi ise kullanıcı ihtiyaçlarıdır. Örneğin, yakın geçmişimizde Kahramanmaraş merkezli deprem olan şehirlerimizde merkezlerin büyük yıkımlara uğrayarak zarar görmüştür. Yaşam alanlarını ve ticari alanları kentlerin farklı bölgelerinde yeniden yapılaşma sürecine sokarken, kent merkezlerinde kalan yapıların gerekse konuttan ticari alanlara gerekse yıkılan alanların sosyal alanlara dönüşmesi çevresel ve fiziksel değişiklikler nedeni ile yeniden işlevlendirmenin gerekliliğini göstermektedir.

Güncel hayatımızda yapı grupları oldukça fazla olumsuz koşullarla karşı karşıya gelebilmektedirler. Dolayısıyla yapıların ileri zamanlarda kullanılabilme oranları da azalmaktadır. Bu sebeple eski yapıların dayanım süresinin ne kadar uzun olacağı hakkında yeniden işlev verme ve çevresel faktörlerin rolü büyüktür “Çevre değişimleri binanın yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Örneğin konut alanlarının ticaret baskısı altında kalması veya bir bölgenin herhangi bir amaç için kullanımı üzere kararlar, değişimin nedenleri olabilir” (Altınoluk, 1998, s. 19).

2.2.3. Ekonomik Nedenler

Tasarımı yapıp hayata geçirilmesi planlanan bir projedeki en önemli etkenlerden bir tanesi de yapım maliyetlerinin ekonomik olmasıdır. Günümüzde kent merkezlerindeki, arz talep dengesi arsa yetersizliğinin fiyatlara yansması, gelişen teknoloji, yapım teknikleri ve artan yapı malzeme çeşitliliğinin yüksek fiyatlı olması, finans kaynaklarının yetersiz kalmasını sağlayabilmektedir. İşlevini yitirmiş tarihi kültür ögesi olan yapıların yıkılıp yeniden yapılması öncelikle bir değer yok edilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yıkılan değer yerine yenisini yapmak maliyet analizlerinde bazen daha yüksek fiyatlı çıkarıken bazen de daha ekonomik olabilmektedir.

Yeniden işlevlendirmenin hem işgücü hem kazanılmış haklar açısından ekonomik faydaları da dönüştürme sebepleri arasındadır. “Bir binaya yapılan ekonomik yatırım iki şekildedir; birinci yatırım, fiziksel malzemelerdir. Taş veya ahşap gibi hammaddeler bazen yeni inşaatlar için tekrar kullanılabilir, üstelik bunlar korunduğunda üstlerindeki zengin desenler de korunacaktır. Aynı zamanda da çatı veya temeller gibi bazı fiziksel elemanların yaşam süresi oldukça uzundur. İkinci yatırım, işgücüdür ve geri dönüşümü malzemelerin yeniden kullanımına bağlıdır “ (Bicknell, 1979).

Tarihî bir yapıyı konforunun, teknik özelliklerinin yetersiz oluşundan ve simgesel özelliğinin olmamasından dolayı yıkmayı düşünmek yalnızca mal sahibinin kişisel ve spekülâtif kazancına faydalıdır. Oysa bir dönüşüm projesi doğru şekilde yapılırsa, eski binanın konfor düzeyi ve teknik özellikleri modern yapı teknolojisi ile geliştirilebilir ve ülke ekonomisine faydalı olabilecek bir hale getirilebilir (Kuban, 2000).

Tarihi yapıların içerisinde bulunduğu tarihi çevrelerinde, toplum için önemli bir sosyal ve kültürel unsur olduğunu unutmamak gereklidir. Bu kapsamda koruma kararı alınmış tarihi bir yapının toplum için manevi getirileri göz önüne alındığı zaman, yapılacak restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarındaki ekonomik maliyetlere olanak sağlanmalıdır.

2.3. TARİHİ YAPILARDA YENİ İŞLEVİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, yapılan tüm tasarımlarda olduğu gibi çok iyi projelendirme çalışması gerektirmektedir. Yeni bir tasarımın etkili olmasını sağlayan özgünlük kavramı, özellikle yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda tasarımcıyı kısıtlayabilmektedir.

Çünkü tarihi yapıları yeniden işlevlendirme sürecindeki ilk öncelik, yapının orijinalliğini korumaktır. Bu yüzden tarihi mekânları yeniden işlevlendirirken özellikle iç mekân tasarımındaki faktörler ve cephe tasarımlarının yeni işlev ile uyumlu olması çok önemlidir.

Mimari tasarımın temelinde insan gereksinimleri ve alışkanlıkları, başka bir şekilde belirtmek gerekirse insan yaşamının ihtiyaçlarını karşılamak üzere mekânsal çözümlerin üretilmesi yatmaktadır. Tarihi yapıların yeni işleve adapte edilip, kullanılmasında da kullanıcı ihtiyaçları ve gereklilikler uyum sağlayabilmelidir (Karapınar, 1997).

Tarihi mekânları yeniden işlevlendirme aşamasında, tasarım ilkesi faktörü olan uyumu, yapının yeniden işlevlendirilecek konusu ve tarihi çevresiyle bütünlüğünü sağlamada doğru olarak kullanmak çok önemlidir. Bu kullanım yeni tasarıma katma değer katarak, kullanıcı taleplerini de karşılayacaktır. Bu kapsamda yeni işlevi etkileyen faktörler üç başlıkta değerlendirilebilir:

- Tarihi mekânın bulunduğu konum
- Tarihi mekânın ilk işlevi ve yeni işleve dönüşmesi
- Tarihi yapının mekânsal boyutları ve mimari özellikleri

2.3.1. Tarihi Mekânın Konumu

Kültür değeri olan tarihi mekânlar, hizmet verdikleri dönem içerisindeki etkilerini, güncel yaşamda değişen koşullar sebebiyle kaybedebilmektedir. Bunun en büyük sebebi kentlerdeki çevresel etkenlerin değişmesine bağlı olarak, yaşam merkezlerinin de lokasyon olarak farklılaşmasıdır. Değişen ve yer değiştiren merkezler tarihi yapılarında işlevsel özelliklerini kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmektedir.

Tarihi dönemlerde, ulaşımda da bugünkü teknolojik araçların olmadığını göz önünde bulundurarak şehir yaşam ve ticaret merkezinden çok uzak bir noktaya konuşlandırıldığını görebilmekteyiz. Osmanlı Devlet sultanı II. Mustafa (1695-1703) döneminde sadrazam olarak görev yapan Rami Mehmed Paşa'ya çiftlik hediye verilmiştir. Resmi kayıtlara Rami Kışlası Çiftliği tanımıyla geçmiştir. İlk olarak savaşa çıkan orduya lojistik desteği sağlayıp gerekli destek hizmetleri veren bir kışla olarak kullanılmıştır.

Daha sonra “1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının hemen ardından kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ordusu için bu bölgede inşa edilen ve 1828 yılında kullanılmaya başlanan askerî kışla da Rami Kışlası olarak anılmaya başlanır. 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Sultan II. Mahmud'un karargâhı olarak da hizmet veren Rami Kışlası, 1836-1837 yılları arasında Mühendishane talebelerinin de kışla içinde bulunan Mekteb-i Harbiye'ye taşınması ile yalnızca askerî bir üs olmaktan çıkarak bir bilim yuvası kimliği de kazanır. I. Dünya Savaşı'nın ardından yer yer tahrip olan Rami Kışlası, Cumhuriyet Dönemi'nde işlevini korur ve 1971 yılına dek askerî amaçlı kullanılır. Bu tarihten sonra kışla mülki idareye devredilir” (URL-15).

Döneminde kent merkezinden uzakta olan yapı, günümüzde İstanbul Eyüp sultan ilçesi sınırları içerinden kentin merkezindeki bir noktada kalmıştır. Bölgedeki güncel yaşam koşulları, ulaşım ağlarıyla olan bağlantıları, eğitim, hastane gibi çevredeki bölge halkının ihtiyaçlarını günümüzde, eski işlevleriyle karşılaması mümkün değildi. Bu yüzden yeniden işlevlendirilen bu yapı kültür bakanlığı tarafından 2023 yılında kentlinin kullanımına bir kütüphane olarak açıldı. Tarihinde ofis ve ticari yapı olarak tasarlanmış, sonrasında ise turistik bölge içerisinde kalıp otel vb. fonksiyonlara çevrilmiş örnek verebileceğimiz birçok yapı bulunmaktadır.

Şekil 14. Rami Kışlası ve çevresi 1946 uydu görüntüsü (URL-16).

Şekil 15. Rami Kışlası ve çevresi 2024 uydu görüntüsü (URL-17).

Zaman içerisinde kentlerde oluşan çevresel değişiklikler, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, yapının sadece fonksiyon değişikliğiyle kalmayıp, hem yapının, hem de bölgenin kültürel, ekonomik ve sosyal alanda çevreye katma değer sağlamasına neden olmaktadır. Buda tarihi yapının bölgedeki ömrünü uzatmasında bir sebep olmakla birlikte yeniden işlevlendirme de mekânın bulunduğu konumun önemini göstermektedir.

2.3.2. Tarihi Mekânın İlk İşlevi ve Yeni İşleve Dönüştürülmesi

Kültürel değer haline gelip, simgesel anlam kazanan tarihi yapıların günümüzde ayakta kalabilmesi toplum için önemlidir. Yaşamımızda hem kullanıcı isteklerine cevap verebilen hem de topluma yararlı yapılar haline gelmesi için gerektiğinde yeniden işlevlendirmek gerekebilir. Böyle bir durumda, öncelikle yapının orijinal ilk işlevi analiz edilip geçmişteki mekânsal kurgusu değerlendirilmelidir. Daha sonra hassas çalışma yapılan bir proje ile yeniden işlev kazandırılmalıdır. Değişen ve gelişen süreçlerde, koruma kararı alınmış tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, yeni işleve göre mekânsal ve boyutsal uygunluğu mutlaka uyum sağlamalıdır. Mevcut mekân tek bir hacimden oluşuyor iken, planlanması düşünülen alan birçok ve karmaşık hacimlerden oluşabilir. Bu durum mekân organizasyonunda zor işleyen ya da zaman içerisinde işlemeyen bir fonksiyon haline dönüşebilir. Örneğin; otel girişlerinde resepsiyon, lobi, tuvalet gibi fonksiyonlar bulunurken, medreseden dönüştürülmüş bir otel yapısında, odasından çıkan kullanıcı açık avludan geçmeden resepsiyona ulaşamayacaktır.

Bununla birlikte oda konforu oluşması için yapılacak olan iklimlendirme sistemlerini uygulama noktasında tarihi binaya zarar vermemek adına uygulama gücünü çekilecektir. İç mekânda yapılacak değişiklik gibi cephede yapılacak olan değişiklikler de çok önemlidir. Yapıya dışarıdan bakıldığında verilen yeni işlev cephenin orijinalliğini koruyan bir tasarımın yapıldığını hissettirmelidir. İnşa edildiği dönemin izlerini taşıyan kimlik biçimini anlatması gerekmektedir. Bu da binanın bulunduğu konumun yeniden işleviyle bağlantı sağladığı önemini vurgulamaktadır. Binanın yapısı, tasarımı, hatta yeni işlevi ne kadar iyi olursa olsun bulunduğu konum gereği ile işleve uygun değil ise istenilen verim alınmaz. Yapının, yer aldığı çevredeki sosyal, ekonomik ve kültürel değerlere, halkın isteklerine cevap vermesi gerekmektedir (Süphanoglu, 2020).

Tarihi yapının mekânsal ve boyutsal durumu dikkat edilerek verilen yeni işlev, sonraki yeni işlevinde nasıl restore edileceğini belirleyen kriterlerdir. Bu kriterleri; yapının yeni işlevine uygunluğu, yapının konumu, yapının mekânsal açıdan uygunluğu olarak değerlendirebiliriz. Eğer seçilen yeni işlev ve plan birbiriyle bağlantılı şekilde ilerliyorsa genel olarak proje başarısız olmaz.

2.3.3. Tarihi Yapının Mekânsal Boyutları İle Mimari Ve İç Mimari Özellikleri

Tarihi yapılar yapıldıkları dönemdeki ilk fonksiyonlarına göre mekânsal ve hacimsel olarak birçok mimari üslup ile çeşitli tasarımlarla inşa edilmiştir. Bu yapılar bazen karşımıza büyük hacimli az fonksiyonlu, sade bir tasarımla yapılmış, ilk işlevi savunma yapısı olarak tasarlanan tarihi kale yapıları gibi karşımıza çıkarken bazen de, küçük hacimli çok fonksiyonlu han, hamam, kültür binaları gibi yapılar karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde tarihi yapıları yeniden işlevlendirip yeni kullanımlara uyarlanması, yaşam standartları daha yüksek, kültür akışını sağlayan ve konforlu yapılar haline getirmeyi sağlarken, yapı bütünlüğünü, biçimini, strüktürel yapısını ve mimari özelliklerini değiştirebilecek, geri dönülmez uygulamalardan kaçınılmalıdır. Zira tarihi yapıların yeniden işlevlendirme teknikleri ile ilgili mevzuatlar incelendiğinde, fonksiyonel yapılan inşai müdahalelerin tarihi esere zarar vermeden geriye döndürülebilir tasarım ve uygulamalar olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Yapının yeniden işlevlendirilmesinde hazırlanan iç mimari proje ve cephe uygulama projesi yapının mimari üslubu ve strüktürel yapısı ile uyumlu olmalıdır. Aksi durumda koruma kararı alınmış yapıya zarar verilebilir.

Tarihi yapılara çağdaş işlevlerle yeni mekânsal hacimler kazandırılrsa da, yapı inşa edildiği dönemdeki karakteristik mimari özelliklerini yansıtmalıdır. Kullanıcıyı, toplumların geçmiş tarihlerdeki kültürlerine götürmek, o dönemin güzelliklerini yaşatmak, öğretici ve düşündürücü özelliklerinden faydalanmalarını sağlamak, tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesinde önemli bir mimari unsurdur.

2.4. YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMEDE KULLANILAN TEKNİKLER

Yeniden işlevlendirilmiş, hizmet etmeye devam eden tarihi binalara ya da işlev verip, korunmasını sağlamak için yapılan eserlere teknik müdahalelerle bakım ve onarım çalışmaları yapılmaktadır. Bakım kavramı, güncel işleyişi devam eden, devamlı kontrol altına alınmış yapılarda oluşan hasar ve deformasyonların zamanında müdahale ile mimari yapının ömrünü uzatan bir yaklaşımdır. Onarım kavramı ise, yeniden işlevlendirilecek koruma kararı alınmış yapılarda restorasyon temelli olup binanın mevcut plan, kesit, görünüş, rölöve gibi çalışmalarıyla, geçmişteki fotoğraf benzeri belge ve bilgilerle desteklenerek çalışmalara yön veren teknik bir yaklaşımdır. Tarihi yapıların bakım ve onarım teknikleri genel olarak yedi aşamadan oluşmaktadır. Her aşama bazen bağımsız olarak kullanılabilirken bazen de birden fazlası aynı zamanda kullanılabilir. Bu teknikler;

1. Sağlamaştırma ve güçlendirme

Sağlamaştırma, “esas olarak eserin taşıyıcı sisteminin sağlamaştırılması diye algılansa da hem malzemenin hem de yapının oturduğu zeminin sağlamaştırılmasını da içeren bir kavramdır” (Ahunbay Z. , 1996). Yapının yapıldığı ilk günkü strüktürel yapısı ile döneminde kullanılan orijinal malzemelerini bire bir kullanımını sağlamak suretiyle tüm bileşenlerini yeniden oluşturmayı amaçlayan uygulama biçimidir.

Şekil 16. Fatih'te bulunan Tarihi Atik Mustafa Paşa Cami (URL-18).

1059 yılında kilise olarak yapıp, sadrazam Koca Mustafa Paşa tarafından camiye dönüştürülen yapı geleneksel metot kullanılarak, dolu demirlerle cephe üzerinden gerdirme yöntemiyle tüm duvarlar birbirine bağlanıp, binayı etkileyebilecek deprem gibi yatay yüklere karşı sağlamaştırılmıştır. Bununla birlikte cephe kaplamalarında orijinaline uygun horasan harcı ile sağlamaştırmalar yapılmıştır.

2. Bütünleme

Zaman içerisinde yapıların gerek doğal afetler sebebiyle gerekse kullanılan malzeme ömürlerinin tükenmesi sebebiyle yapıda bir takım tahribatlar oluşmaktadır. Bu tahribatlar yapının fonksiyonel yapısına, estetik görünüşüne ya da daha büyük çaplı olarak belirli taşıyıcı kısımların yıkılmasına neden olmaktadır. Kısmi yıkılan ve tahrip olan bu bölümlerin döneminin orijinal malzemeleri ile kullanılarak onarılması kavramına bütünleme denir.

“Venedik Tüzüğü (1966) ’nün 12. Maddesine göre bütünleme esnasında eklenen yeni kısım ile yapının ilk özgün kısmı birbirinden ayırt edilebilir olmalıdır. Eski özgün malzemeden farklı bir malzeme ile bütünleme uygulanması gerçekleştirilen uygulamaya tarihi belge özelliği kazandırmaktadır” (Kuban, 2000; Üstüncan, 2022).

Şekil 17. Tarihi Şile Kalesi bütünleme projesi öncesi ve sonrası (URL-19).

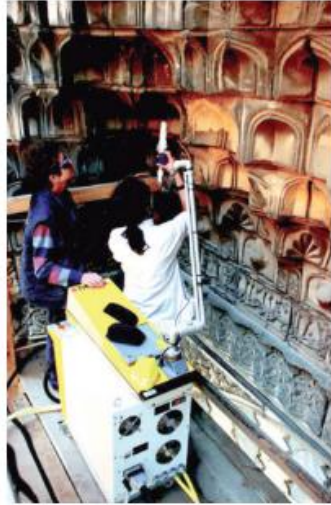
Ocaklı kalesi olarak da bilinen yapım tarihi iki bin yıl önce Cenevizlilere dayanan kale deniz saldırılarına karşı savunma amaçlı yapılan bir yapıdır. Zaman içerisinde bir çok tahribata uğrayan kalenin ömrünün uzatılması için kültür varlıkları koruma kurulu onaylı restorasyon ve restitüsyon projeleri kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi destekleriyle bütünleme çalışmaları yapılan örneklerden bir tanesidir.

3. Temizleme

Tarihi ve eski eserlerin yapı elemanları, cephe süslemeleri kimyasallar yardımı ve fiziksel temizleme yöntemi ile temizlenebilmektedir. “Kristalize kum, su ve kimi zaman da çeşitli aletler ile elle yapılan mekanik temizlik, çeşitli kimyasal ürünler ile yapılan kimyasal temizlik, kâğıt hamurları ve emici çeşitli malzemeler yardımıyla yapılan temizlik yöntemleri bulunmaktadır” (Ahunbay Z. , 1996).

Su ile yıkama

Lazer ile temizleme (Fotograf: N.Mine Yar)

Kimyasal temizleme

Biyolojik temizleme

Mekanik temizleme uygulaması

Şekil 18. Tarihi yapılarda farklı temizleme yöntemleri ile uygulama yapılan çeşitli eserler (URL-20).

4. Taşıma

Eski ve Tarihi kültürel yapılar, yaşanan fiziksel ve olumsuz doğa olaylarına karşı yapıldığı lokasyonda korunamaz hale gelebilmektedir. “Bu durumlarda tarihi yapı daha önce belirlenen bir konumda yaşatılmak istenmektedir. Taşıma işlemi yapının malzemesine ve boyutuna göre farklılık göstermektedir. En kolay olan taşıma biçimi yapının tüm bileşenlerinin sökülüp, yeni konumunda tekrar birleştirilmesidir” (Ahunbay Z. , 1996).

Batman’ın Hasankeyf ilçesindeki Zeynel Bey Türbesi Akkoyunlu hükümdarı Sultan Hasan Bahadır Han (Uzun Hasan) tarafından Osmanlılarla yapılan Otlukbeli Savaşında (1473) şehit düşen oğlu Zeynel Mirza Bey adına yaptırıldı. Zeynel Bey külliyesi değişik zamanlarda yapılmış 2 adet Artuklu, 1 adet Osmanlı medresesi, 1 adet zaviye, 1 adet türbe, 1 adet han ve 1 adet hamamdan oluşuyor. Taşıma kapsamında türbenin etrafında 30 santimetre yüksekliğinde kaldırma temeli ve duvarların alt kısımlarında 28 adet kaldırma kirişi imalatı yapıldı. 90 santimetre yüksekliğinde art germe uygulandı, kaldırma plağı tamamlandı ve 44 adet hidrolik kriko yerleştirildi. Türbenin içten kesilmesi tamamlandı, krikolar türbeyi 2 santimetre yukarı kaldırdı ve türbe taşınmaya hazır hale getirildi.

Şekil 19. Zeynel Bey türbesi taşınma esnasındaki görüntüsü (URL-21).

5. Çağdaş Ek

Varlığını devam ettirebilmesi için yeniden işlev verilen tarihi yapılar, orijinal fonksiyonunun dışında başka amaçla hizmete açılıp mekânsal ve hacimsel olarak yetersiz kalabilmektedirler. Yetersiz kalınan hacmi çevreye ve yapıldığı döneme uygun olacak şekilde, yapıya zarar vermeden çağdaş ve teknolojik tekniklerle kültürel gelişmeleri yansıtan mimari yapılara çağdaş ek denir.

Venedik Tüzüğü'nün 13. Maddesine göre çağdaş ek yapımına ancak şu koşullarda izin verilmektedir; "Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir" (Ahunbay Z. , 1996).

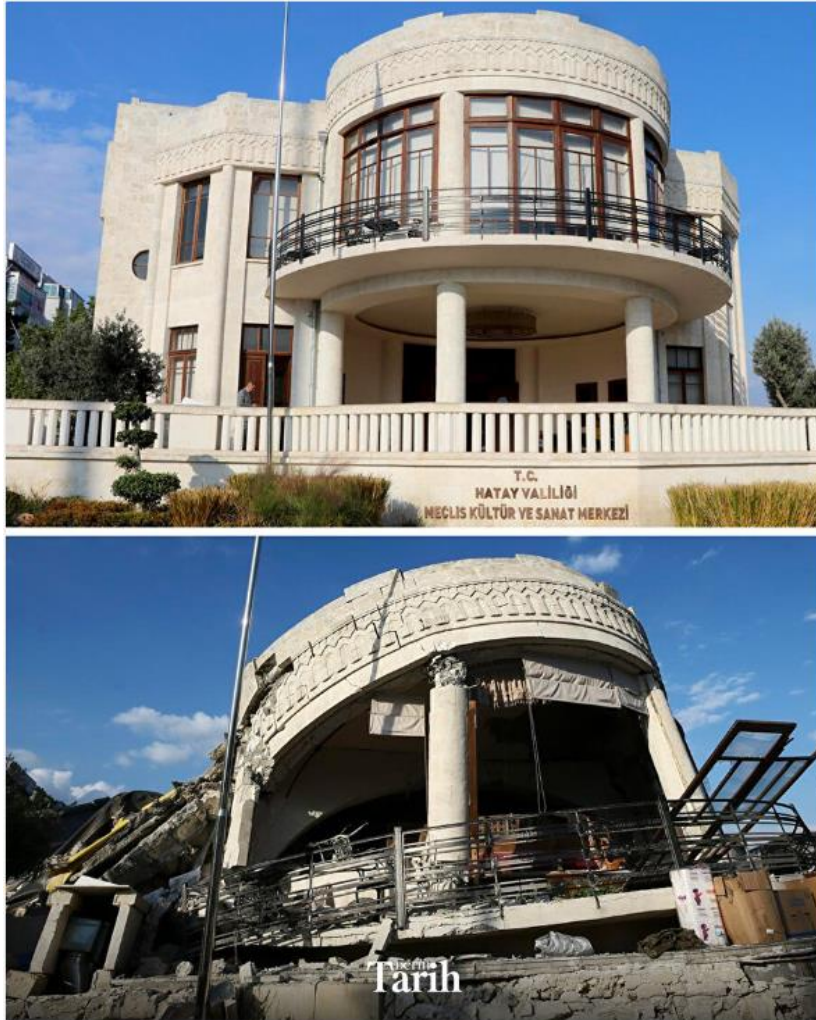
Mevcut alanın anlam ve kimliğini oluşturan özgün niteliklerle, üslup ve dilin kavranması ve çevre verilerinin ayrıntılı olarak irdelenip çözümlenmesi, ek tasarımı yönlendiren önemli ipuçları sağlar. Elde edilen verilere göre "eski"nin yanına gelecek "yeni"nin tasarımında belirleyici rol oynayan ilişkiler, konum-çevre, kütle-oran ve cephe-malzeme boyutlarıyla özetlenebilir. Geniş ölçekte, yapılacak ekin konumu ve mevcut çevresiyle olan ilişkisi öne çıkarken, yakın ölçekte eski ile yeni arasındaki kütle ve oran ilişkileri kritik boyutları oluşturmaktadır. Yapı yüzeylerindeki dolu-boş oranı, renk, doku, süsleme ve ritim ise cephe ve malzemeye ilişkin bir diğer karar boyutlarıdır (URL-22).

Şekil 20. İstanbul Tekfur Sarayı çağdaş ek'leri (URL-22).

6. Yeniden yapım

Dünyadaki Savaşlar, doğal afetler sonucunda, bir kentin tümünün, bir parçasının ya da bir yapının ağır hasar görmesi, tamamen yok olması durumunda tekrar özgün işleviyle yeniden gün yüzüne çıkartılıp yeniden inşa edilmesine rekonstrüksiyon yani yeniden yapım denir. Rekonstrüksiyon da yapının eski hali, geçmişten kalan kalıntıları, fotoğrafları varsa yazılı bilgi ve belgelerden faydalanarak yeniden inşa edilip yaşatılması sağlanır. Yeni inşa edilen yapı tarihi eser niteliği taşımaz.

Şekil 21. Hatay devleti zamanında meclis yapısı olarak kullanılan tarihi bina (URL-23)

Hatay’da 1927 de Fransız mimar Leon Benju tarafından sinema salonu olarak inşa edilen tarihi yapı, yıllar içerisinde işlev değiştirerek birçok kültürel ve devlet binası olarak hizmet verdi. Meclis, kültür sanat merkezi olarak hizmet veren yapı, en son 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli depremde tamamen yıkıldı.

Tarihi yapının yıkılmasının ardından bölge korumaya alınarak rekonstrüksiyon hazırlıkları başlatıldı. Doğuş grubu sponsorluğunda uzman ekiplerce çalışmalar molozları ayrıştırma ile başladı. 2025 yılı sonu itibari ile aslına uygun yeniden yapım çalışmalarının biteceği öngörülmektedir.

7. Yeniden işlevlendirme teknikleri

Tarihi yapıları koruyup sürdürülebilirliğini sağlayan, zamana yenik düşmeden toplumun geçmiş kültürlerini geleceklere aktarmasına neden olan, bazen ilk işlevi sürdürülebilen bazen de çağdaş yöntemlerle yeni işlev kazandırılan yenileme tekniğidir. Bu konu hakkındaki daha detaylı bilgileri tezimin ikinci bölümünde yer alan yeniden işlevlendirme kavramı başlığı altında yer verildi.

2.5. TARİHİ ÇEVRE VE MEKÂNLARDA ERİŞİLEBİLİRLİK KAVRAMI

2.5.1. Erişilebilirlik Kavramı

Erişilebilirlik kavramını, insanlığın dünyaya gözlerini açmadan anne karnında ki varoluş sürecinde başlayan bir olgu olarak tanımlanabilir. Çünkü erişilebilirlik genel anlamıyla kişilerin bireysel anlamda, tüm ürün ve hizmetlere, bilgi ve bilişim teknolojilerine, inşa yöntemi ile yapılmış (binalar, yollar, toplu ulaşımlar vb.) tüm hizmetlere kolaylıkla ulaşım kullanabilmesidir. Bedensel engelli kişiler için erişilebilirliğin önemi sağlıklı bir kişiye göre çok daha fazla önemli olsa da herkesin bir engelli adayı olduğunu hatta engelsiz olmadığını unutmamak gereklidir.

İnsanlar için engelsiz olmak (tam ve fiziksel yeterlilik) geçici bir durumdur çünkü herkes yaşamın bir bölümünde bazı kısıtlılıklarla yaşamak durumunda kalmaktadır (çocuklar, hamileler, bacağı ya da kolu kırılmış kişi, yaşlılar) (Kavaz, 2016). Bu bağlamda anne karnındaki bir bebeğin bile, annesi ile birlikte yanlış ya da eksik inşa edilen yapısal durumlardan kaynaklı erişim zorluklarıyla karşılaştığı gözlemlenmiştir. Örneğin basamakları yüksek olan bir merdivenden çıkmakta yaşanacak zorluk gibi.

Dünya nüfusunun yaklaşık %10'u, yani yaklaşık 700 milyon insan engellidir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre ise Dünya nüfusunun %12'si engellidir. Bazı verilere göre bu rakam %15'tir; engellilik bazı ülkelerde %15'lere ulaşmakta, Türkiye'de ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre nüfusun %12,29'u engelli olup ortalama 8,5 milyon engelli kişi bulunmaktadır. Bu oranın %9,70'ini süregen hastalığı olanlar; %2,58'ini ise görme, işitme, ortopedik, dil ve konuşma ve zihinsel engelliler oluşturmaktadır. Dünyadaki engelli sayısına hareketleri kısıtlanmış yaşlı insanlar, hamileler ve çocuklar da eklenecek olursa, dünya nüfusunun neredeyse yarısının çeşitli engellerle karşılaştığı görülmektedir. Türkiye'deki yaklaşık 8 milyon engelliye ortalama 4 kişilik aileleriyle birlikte düşünersek karşımıza 32 milyon kişilik bir rakam çıkar ki engellilik bu boyutu ile ülke nüfusunun yarısını ilgilendiren önemli bir sorundur (Çakmak, 2018).

2.5.2. Tarihi Çevre Ve Mekânlarda Erişilebilirlik

Geçmiş kuşaklar tarafından oluşturulan, inşa edilen taşınmaz kültür varlıkları (çevre ve mekânlar) bir ulusun kültürel mirasları olup, geçmişten geleceğe büyük değerler taşımaktadır. Bu kapsamdaki tarihi değerler özel mülkiyetler dışında kalarak, toplumların tüm kent halkı tarafından ortak kullanabildiği, ortak bilincin olduğu açık ya da kapalı, kentsel kamusal mekânlarını oluşturmaktadır. Kentleşmenin yapısal bir parçası olan bu ortak alanlar toplumun tüm bireyleri için kolay erişilebilir, herkes için yaşanabilir alanlar olması gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirme kapsamında kent halkının kullanımına kazandırılan tarihi yapılar, inşai yapım sürecinde bütün çevresi ile birlikte engelsiz yaşama uygun erişilebilirlik kriterlerini sağlayan kapsayıcı tasarımlar ile yapılması gerekmektedir. Kamusal alana dönüşen bu alanlarda bireysel erişilebilirlik ilk olarak fiziksel çevrelerindeki düzenlemelerin yapılmasıyla başlamaktadır. Engelli bireylerin mekânı kullanabilmesi, toplum hayatına rahatça katılabilmesi için öncelikli olarak mekâna ulaşılabilir olması gerekmektedir. Bunun gerekliliği olarak, bireylerin toplu ulaşım araçlarına ulaşımı ve kullanımı, istasyonlar, kaldırımlar, yaya yolları ve geçitleri, rampalar, merdivenler, otoparklar ve birçok diğer kent donatıları binaya erişim için uluslararası erişilebilirlik standartlarına göre düzenlenmelidir.

Merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin görev alanları dahilinde olan bu konuda ülkemizde 01 Temmuz 2005 yılında 5378 numaralı engelliler kanunu geçici madde 2 'de *'Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir'* (URL-25). Maddesi yer almaktadır.

Erişilebilirliğin, bireylerin engelleri aşması üzerine odaklanmak yerine, onların ihtiyaçlarını dikkate alarak mekânlarla eşleşmelerini sağlaması önemlidir (Anderson, & Coons, 1979).

Tarihi eser niteliği bulunan kültür varlıklarına, kültür varlıklarını koruma kanununun 9. Maddesi gereği koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak yapılara müdahalede bulunulmamaktadır. Erişilebilirlik adına yapılacak müdahaleler için önce engel türlerinin tümü belirlenerek, tarihi yapının formu bozulmadan antropometrik ve ergonomik tasarım kurallarının çerçevesinde mekânların düzenlenmesi gereklidir.

Özel gereksinimli kişilerin toplum içinde psikolojik, sosyolojik ve ekonomik zorluklarla karşılaşmasını engellemek için açık ve kapalı sirkülasyon alanlarında, ortak kullanım alanlarında, zemin ve duvar kaplamalarında, aydınlatma detaylarında, alçak ve yüksek satırlarda, acil kaçış durumlarında tüm doğru uygulamalar kaınılmadan yapılmalıdır.

Kamusal tarihi mekânları özel meknlardan ayıran en önemli konu herkes için erişilebilir olması ve herkesin kullanabileceği mekânlar olması gerekmektedir. Yapılan çalışmaların herkes için tasarım felsefesi düşüncesiyle oluşturulması gereklidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

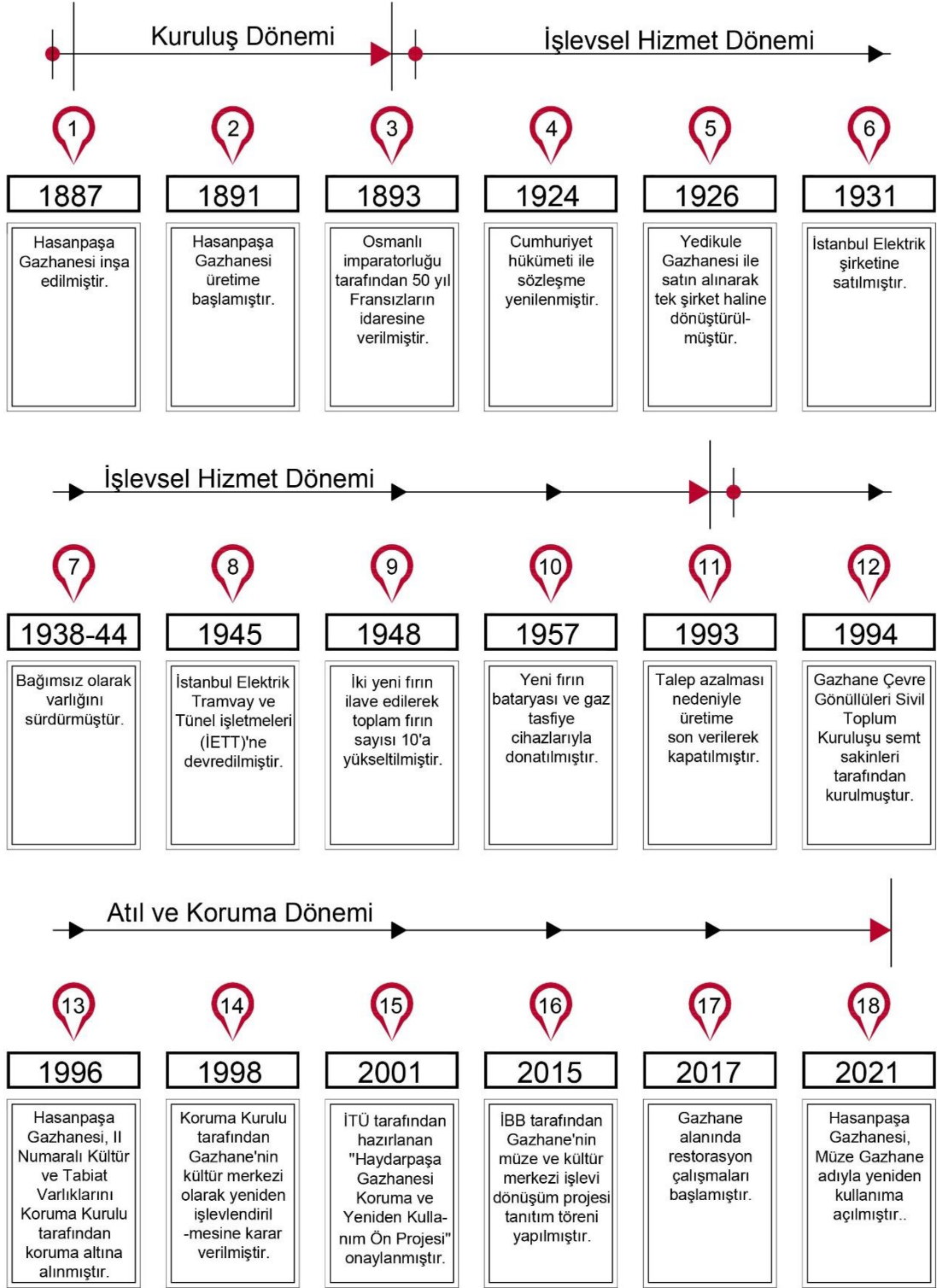
3. HASANPAŞA GAZHANESİ / MÜZE GAZHANE

Hasanpaşa Gazhanesi İstanbul ili, Kadıköy İlçesi, Hasanpaşa Mahallesi sınırları içerisinde yer alan yeniden işlevlendirilmiş tarihi, endüstriyel kültür mirası olan yapı topluluğudur ve günümüzde yeni işlevinden sonra Müze Gazhane adını almıştır. Müze Gazhane'nin toplam 32 bin metrekarelik bir alana yayılan yerleşkesinde İklim Müzesi, Karikatür ve Mizah Müzesi, Çocuk Bilim Merkezi, Afife Batur Kütüphanesi, Gazhane Galeri, geçici sergi alanı, sesli / sessiz çalışma alanları, İBB Şehir Tiyatroları'na ait iki tiyatro & konser salonu ve İstanbul Kitapçısı bulunmaktadır. Yeşil alanlarıyla dikkat çeken Müze Gazhane; kafe, restoran, kapalı otopark gibi farklı ihtiyaçlara yanıt verecek sosyal mekânlara da ev sahipliği yapıyor (URL-26). Tüm organizasyon ve yönetimi İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından karşılanmaktadır. Çok yönlü restorasyon projesiyle dönüştürülmesi sonucu kent halkının kullanımına arz edilmiş kültür, sanat, bilim ve yaşam alanı olarak istanbul halkının Anadolu yakasındaki buluşma noktası olmuştur.

Şekil 23. Hasanpaşa Gazhanesi / Müze Gazhane hava görünüş fotoğrafı (URL-27)

3.1. TARİHİ SÜREÇLERİ

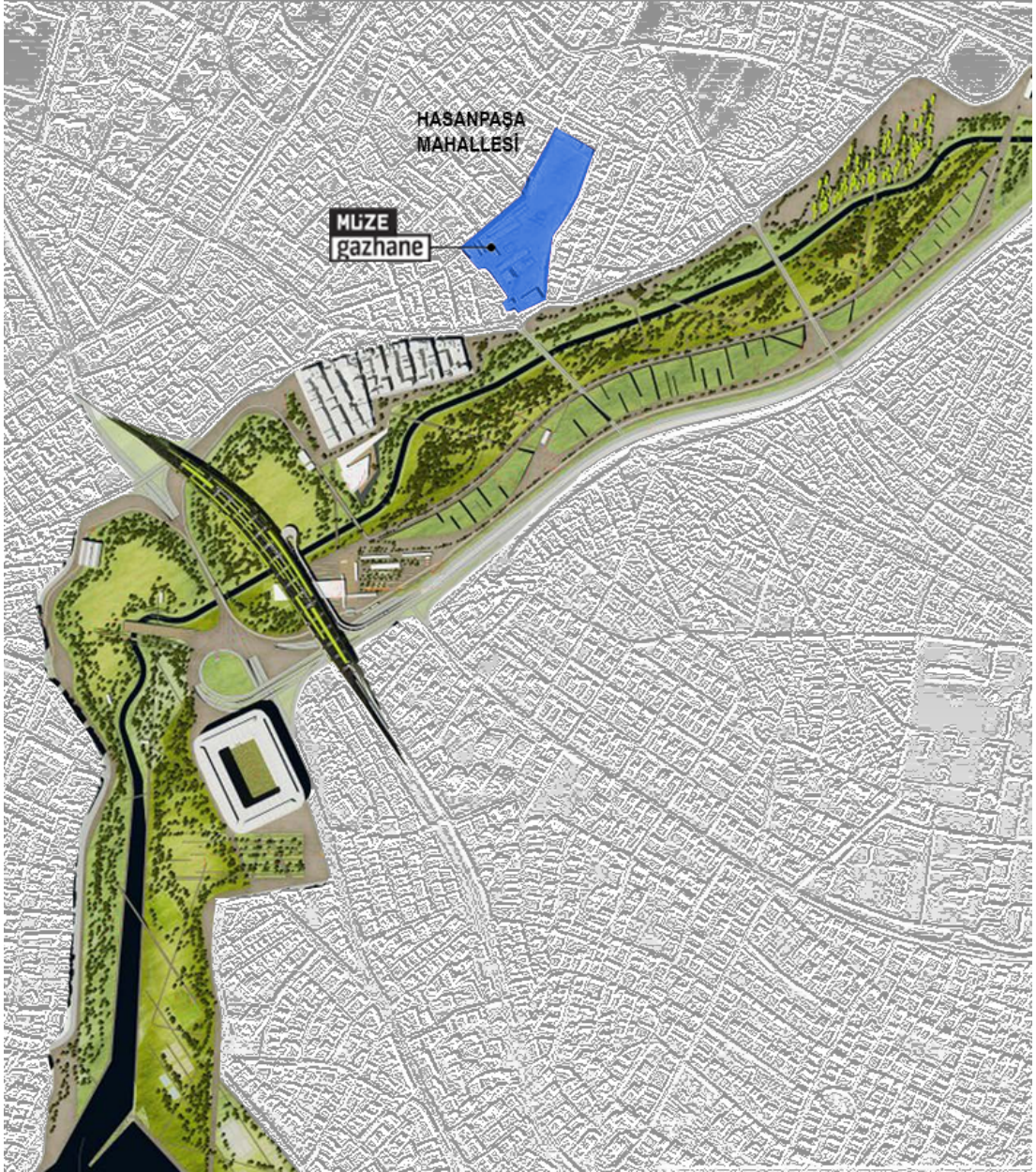
Tablo 6. Hasanağa Gazhane kronolojik süreçleri (Düzenleyen: OĞUZ. B).

İstanbul'da havagazı ile aydınlatma Sultan Abdülmecit döneminde 1853 yılında Dolmabahçe Sarayının aydınlatılmasıyla başladıktan sonra, 1865 yılında Beylerbeyi Sarayının aydınlatılması için Kuzguncuk Gazhanesi kurulmuştur. Üretilen havagazın fazlası kent aydınlatılmasında kullanılmış ve zamanla yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak sosyal hizmet için 1880 yılında kurulan ilk havagazı fabrikası Yedikule Gazhanesi olmuştur.

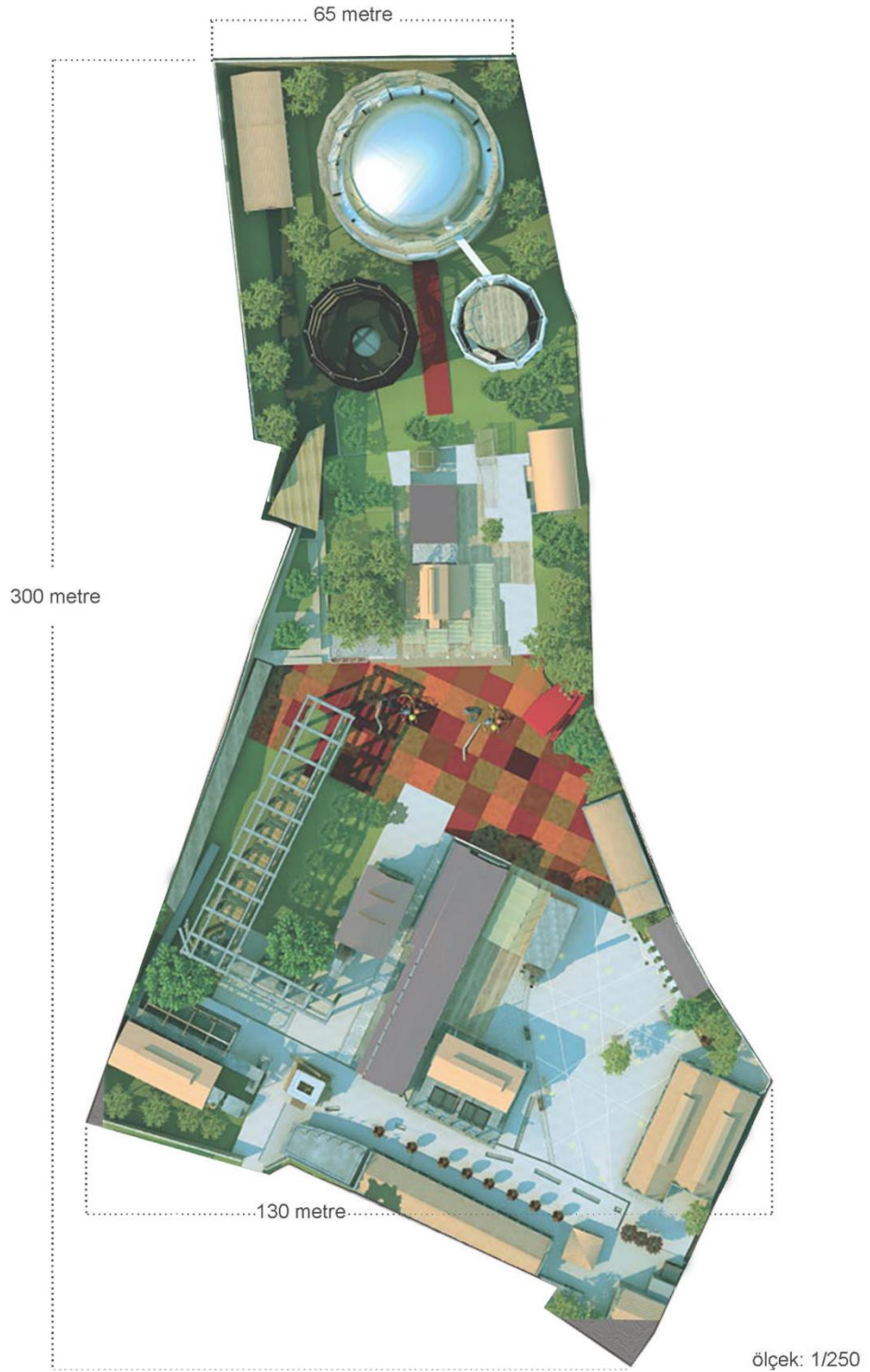
İstanbul Anadolu yakasında da kent aydınlatmalarının yetersiz kalması üzerine bir tane daha kamu hizmeti verecek gazhane fabrikası kurulması kararı alınmıştır. Hammadde olan kömürün Zonguldak'tan Söğütlüçeşmeye gelerek Kurbağalı Dere üzerinden mavnalarla taşınması kolaylığı sebebiyle Hasanpaşa semtine kurulması kararı alınmıştır.

Parisli demir fabrikatörü *Mösyö Şarl Jorji* (Charles George) adına, mühendis Anatoli Barcil ve Osmanlı Devleti adına Şehremini Rıdvan Paşa arasında 28 Temmuz 1891 tarihine imzalanan sözleşme ile Kadıköy ve Üsküdar ile Anadolu sahilinden Sekizinci Daire-i Belediye (Beykoz) sınırına kadar olan bölgenin maden kömüründen elde edilen gaz ile aydınlatılması ve ısıtılması imtiyazı 50 yıl süreyle *Mösyö Şarl Jorji*'ye verildi. Mimar müteahhit Guglielmo Semprini, gazhanenin inşaatına 1 Ağustos 1891'de başladı (Mazak, 2007).

1892 yılında fiilen hizmete giren Hasanpaşa Gazhanesi, 6 Ocak 1892 tarihinde kurulan Üsküdar-Kadıköy Gaz Şirket-i Tenviriyesi adıyla faaliyetlerine devam etti. I. Dünya Savaşı'na kadar düzenli olarak çalışan, savaşın devamında ve bitiminde ise faaliyetleri kesintiye uğrayan Gazhane, 1 Ocak 1938 tarihli ve 3480 sayılı yasayla, "gaz üretimi imtiyazcı sıfatıyla" hizmet veren Fransız şirketinden devletleştirme yoluyla alınarak Bayındırlık Bakanlığı Elektrik İşleri Dairesi'ne bırakıldı (URL-27).

Şekil 25. Kurbağlıdere ve Müze Gazhane çevre yerleşim ilişkisi planı
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Şekil 26. Müze Gazhane ölçek şeması (URL-28)
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

3.1.2. İşlevsel Hizmet Dönemi

Hasanpaşa Gazhanesi 1893 yılında Osmanlı imparatorluğu tarafından 50 yıl Fransızların idaresine verilmesi ile başlayıp bir asırdan fazla hizmet veren gazhanenin, doğalgazın yaygınlaşması ve talebin azalması sebebiyle 1993 yılında üretimin sonlandırıldığı yıllar arasını işlevini sürdürdüğü hizmet dönemi olarak adlandırabiliriz.

Cumhuriyet döneminden sonra, 1924'te sözleşme 50 yıl süreyle uzatılmış, şirket 1926'da Yedikule Gazhanesi'ni satın almıştır. 1931'de işletme, İstanbul Elektrik Şirketi'ne devredilmiş, 1945'te de zarar eden gazhane, devlet tarafından satın alınarak İstanbul Belediyesi Elektrik Tramvay Tünel İdaresi'ne bağlanmıştır (Akbulut & Sorguç, 1994).

1948'de Hasanpaşa Gazhanesi'ne iki yeni fırın, 1957'de de 30.000 m³ kapasiteli yeni fırın bataryası ve gaz tasfiye cihazları eklenmiştir. İşletme 1968'e dek çeşitli eklerle genişletilmiştir. Yaklaşık 32.000 m²'lik gazhane fabrika alanında yirmi adet yapı yer almaktadır. Gazhanede üç gaz deposu vardır, bunlardan birincisi 1891-2 tarihli Bonnet-Spazen yapımı, ikincisi 1938 tarihli Wilke Werke yapımı ve üçüncüsü 1961 tarihli Technoport alman markalı depolardır. Günümüzde yalnızca 1961 tarihli Technoport yapımı deponun üst kısım örtüsü sökülmüş vaziyette su deposu bölümü kalmıştır. Diğer depoların ise temel bölümleri çalışmalar esnasında ortaya çıkartılmıştır. İç içe geçerek üç farklı kaptan oluşturulan gaz deposunun dış yüzey alanı ve üst bölümü sökülerek, üst kaplaması kalkmıştır. "Alanda 19. yüzyıldan bugüne ulaşan yapılar, idare binası (1891), sayaç atölyesi (1891) ve kömür deposudur (yatık fırın Hovine). Geri kalan yapıların hepsi 20. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Eski ve yeni fırınların temizleyici tesislerinin içindeki donanım kısmen ayaktadır. 13 Haziran 1993'te, İETT bünyesindeki diğer gazhaneler gibi, Hasanpaşa Gazhanesi'nin de işlevine son verilmiştir" (Tanyeli & Aslan, 2001).

1994 yılında bölge halkı 'Gazhane Çevre Gönüllüleri' sivil toplum kuruluşunu kurmuştur. Bölge halkının fabrika alanında çeşitli projeler yapılacağı duyumu alması üzerine, bölgenin beton yığını bir alana dönüşüp kültür yozlaşması yaşanmaması için eylemler yaparak çeşitli etkinlikler yapıp idari yönetime başvurularda bulunmuşlardır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin talebi üzerine, "İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden bir grup öğretim üyesi tarafından gazhane yapıları ve işletim sistemi ayrıntılı incelenmiş, tüm alanın rölövesi, restitüsyon çizimleri ve gazhaneyi sosyal ve kültürel merkez olarak değerlendirmek üzere restorasyon ve yeniden işlevlendirme projeleri hazırlanmıştır" (Tanyeli & Aslan, 2001; Köksal, 2005).

Şekil 27. Hasanpaşa Gazhanesi genel görünüş (İETT Dergisi 12, 1957 akt. Tanyeli ve diğ., 2000).

Şekil 28. Hasanpaşa Gazhanesi genel görünüşü (İstanbul I No'lu KTVKK Arşivi, 1994 akt. Tanyeli ve diğ., 2000).

3.1.3. Atıl ve Koruma Dönemi

1993 yılında doğalgazın yaygınlaşması, havagazına olan talebin düşmesi nedenleriyle üretimi durdurarak kapanan fabrika, 1996 yılına kadar kaderine terk edilmiş ve arazisi çöküntü alanı haline gelmiştir. Bu dönemde ekonomik değeri olan gazometreleri ile parçaları sökülüp satılmış, hurdalık ve çöplük haline gelen bir arazi olmuştur. Süreç içerisinde kömür deposu, otobüs garajı, İETT deposu olarak da kullanılmıştır. Hasanpaşa Gazhanesi inşa edildiği 19. yüzyılın sanayileşme süreci, üretim süreçleri ve teknolojileri hakkında bilgi veren önemli toplumsal ve kültürel miraslarımızdan birisidir.

25.10.1994 günü 3564 sayılı İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu tarafından koruma altına alınmıştır. İTÜ tarafından yeniden kullanım ön projeleri çizilmiş, 2001 yılında rölöveleri uygun bulunup A, B, C, F, Ga, H, I, J, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V binalarının 2.grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tesciline karar verilmiştir. 2015 yılında İBB tarafından gazhanenin müze ve kültür merkezi işlevi dönüşüm projesi tanıtım töreni yapılmıştır. 2017 yılında restorasyon çalışmaları başlayarak 2021 yılında kent halkının kültür, sanat, bilim ve yaşam alanı olarak yeni adı Müze Gazhane ile kamuya mal olmuştur.

Şekil 29. Hasanpaşa Gazhanesi atıl dönem genel görünümü 1997 (URL-29)

3.2. GAZHANE VE YAPILARIN İNCELENMESİ

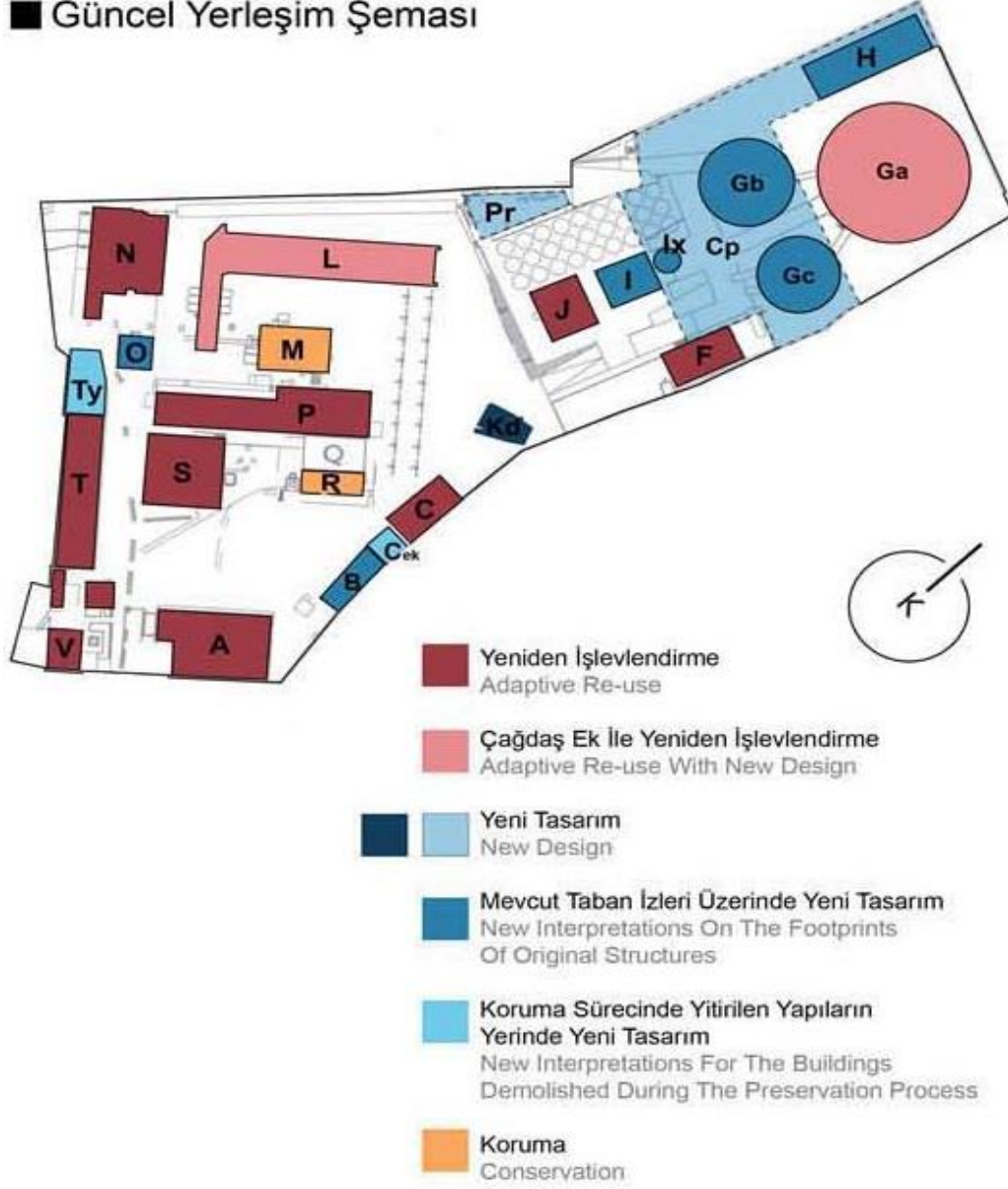
İstanbul Avrupa yakası ulaşım ağlarının merkezinde yer alan Hasanpaşa Gazhanesi, yeniden işlevlendirme kapsamında detaylı restorasyon çalışmaları yapılarak yeni adı Müze Gazhane olarak hizmet vermeye başlamıştır. Alanda yapıların restorasyon çalışmalarına 2015 yılında başlanıp 2021 yılında tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Her bina kendi özelinde değerlendirilip özenle projelendirilerek bugünkü haline kavuşturulmuştur. Müze Gazhanede bulunan yapılar üzerinde yeniden işlevlendirme, çağdaş ek ile yeniden işlevlendirme, yeni tasarım, mevcut taban izleri üzerinde yeni tasarım, koruma sürecinde yitirilen yapıların yerinde yeni tasarımı ve mevcudu koruma kapsamı konu başlıklı projelendirme ve uygulama çalışmaları yapılmıştır. Böylelikle ilk işlevi üretim, depolama, dağıtım ve idari binalar olan birimler sergi alanları, atölyeler, iklim müzesi, bilim müzesi ve kültür sanat aktivitelerinin gerçekleştiği sosyal alanlara dönüştürülmüştür.

Kamuya ücretsiz hizmet veren bu sosyal alanın genel organizasyon şemasının en üstünde İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı bulunmakla birlikte, diğer İBB iştirak şirketleri de çalışma konusuna göre farklı alanlarda hizmet sunmaktadırlar. Müze Gazhane 'de farklı işlevlerde bulunan otuz adet yapı bulunmaktadır. Her yapı farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır.

Şekil 30. Müze Gazhane uydu görüntüsü ve vaziyet planı üzerinde bina kodları (URL-30) (Düzenleyen: OĞUZ.B)

■ Güncel Yerleşim Şeması

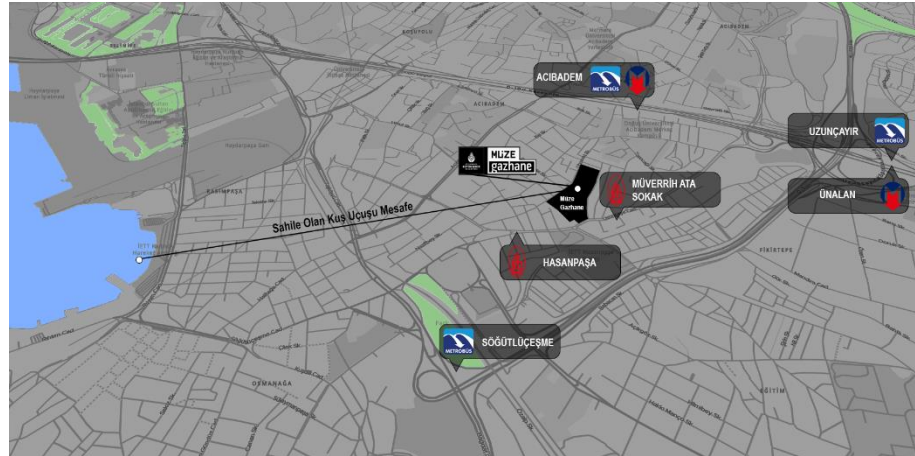

Şekil 31. Müze Gazhane uydü görüntüsü ve bina yerleşim vaziyet planı (URL-30)
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

3.2.1. Konumu

İki kıtayı birbirine bağlayan kadim şehir İstanbul'un Anadolu yakasının sahil ilçesi olan Kadıköy, Hasanpaşa Mahallesi, Kurbağlıdere Caddesi no:125 açık adresli, olup Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü kayıtlarında 486 ada 60 parsel'de bulunmaktadır. Kadıköy ilçesinin batısında bulunan Müze Gazhane sahile kuş uçuşu uzaklığı yaklaşık 1.500 m olup, raylı sistem ve toplu taşıma araçlarına oldukça yakındır.

- Metro Hattı: Kadıköy-Sabihagökçen M4 hattı ile Acıbadem (3.istasyon) istasyonunda inerek yaklaşık 850m kısa bir yürüyüşle ulaşılabilir.
- Metrobüs Hattı: Söğütlüçeşme metrobüs durağı, yaklaşık 1 km olup 10-15 dakikalık bir yürüyüşten sonra kolaylıkla ulaşım sağlanabilmektedir.
- Marmaray Hattı: Söğütlüçeşme metrobüs durağında inip daha sonrasında kısa bir yürüyüşle ulaşılabilir.
- Otobüs (İETT) Hattı: Kadıköy rıhtımdan hareket eden 8A No'lu otobüs hattıyla Hasanpaşa İETT durağında inerek ya da Müverrih Ata İETT durağından geçen toplu taşıma araçları ile ulaşım kolaylıkla sağlanabilmektedir.

Şekil 32. Müze Gazhane'nin toplu taşıma araçlarına olan lokasyonları (Düzenleyen: OĞUZ. B).

3.2.2. Yapıları

Müze Gazhane Yapıları			
Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
A		Yönetim	Restoran
B		Depo	Atölye
C		Gaz Sayaç Atölyesi	Sergi Salonu
C-ek			Depo/Islak Hacim
F		Kompresör	Kütüphane

Tablo 7. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
Ga		Gazometre	Tiyatro Konser Salonu
Gb		Gazometre	Meydan Otopark Sirkülasyon Yapısı
Gc		Gazometre	Karikatür ve Mizah Müzesi
			Tiyatro Konser Salonu
H		Sundurma	Pazaryeri
I		Karbonlanmış Gazometre	Sesli Çalışma Alanı

Tablo 8. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
Ix		Su Gazometresi	Meydan Otopark Sirkülasyon Yapısı
J		Karbonlanmış Gaz Santrali	Kafe
Kd			Çocuk Kulübü
PR			Mescit
L		Kömür Yükleme İstasyonu	Sergi Salonu

Tablo 9. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
M		Kömür Fırını Bataryası	Kendisini Sergiliyor
N		Temizleme ve Arıtma Santrali	İklim-2 Müzesi
O		Su Soğutma Kulesi	Sergi Alanı
P		Kömür Deposu (Eski Yatay Bataryalar)	Galeri Gazhane Sergi Alanı
Q		Kompresör	Açık Alan

Tablo 10. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
R		Kömür Fırın Bataryası	Kendisini Sergiliyor
S		Temizleme ve Arıtma Santrali	İklim-1 Müzesi
T		Atölyeler	Çocuk Bilim Merkezi
			Atölye
Ty			İstanbul Kitapçısı
Va		Lojman / Bekçi Kulübesi / Ofis	İdari Bina

Tablo 11. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Kodu	Bina Görseli	İlk İşlevi	Yeni İşlevi
Vb		Ofisler Trafo Binası	Trafo
Vc		Ofisler	Güvenlik
Vd		Ofisler	Danışma
Ve		Ofisler	Büfe

Tablo 12. Müze Gazhane yapıları ilk ve güncel işlev tablosu
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Hasanpaşa Gazhanesinin kaybolan yapıları haricinde günümüze ulaşarak yeniden işlevlendirilmiş Müze Gazhanede yer alan yapıların güncel bina kodları, ilk ve yeni işlevleriyle birlikte fotoğrafları tablo 7 ile tablo 12 arasında yer almaktadır. Bu çalışmada alanda yer alan yapı topluluklarından üç tanesinin detaylı incelemesi yapıldı. Bu yapılar A, Ga ve T binalarıdır. Yapıların üçünün de ortak özellikleri bulunmaktadır. Müze Gazhanenin kuruluş döneminde çelik karkas üzerine inşa

edilen üç yapı da koruma kararı alınarak tescillenmiş kültür yapıları arasındadır. Diğer bir ortak özellikleri ise yeniden işlevlendirilen fonksiyonlarıyla çocuk, genç, yaşlı tüm bireylerin ortak kullanım ihtiyaçlarına cevap verebilmeleridir. A ve T yapısı restore edilerek günümüze aktarılırken, Ga Gazometresi eklenti ile yapılarak yeniden işlevlendirilmiştir.

3.2.2.1. A Binası (Beltur Kafe)

Şekil 33. A Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B)

A binası gazhanenin kurulduğu ilk yıllar olan 1891 yılından cumhuriyet dönemine kadar inşa edilen yapılar arasında olduğu tespit edilmiştir. Yatık hazneli fırınlarda üretilen gazın temizlenmesini sağlayan donatıların olduğu bir yapı olarak kullanılmıştır. Zaman içerisinde işlevsel ve yapısal değişikliklere uğramış bu yapı, çatısında bulunan aydınlatma fenerlerinden dolayı yapının yemekhane, kantar ve son olarak idari bina amacıyla hizmet verdiği düşünülmektedir.

Koruma kararı alındıktan sonraki süreçte bu yapı yerinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda yapının yaklaşık 700 m² tek katlı bir yapı olduğu, taşıyıcı sistemi ve çatı makaslarının çelik profiller ile yapıldığı, taşıyıcı kolon aralarının tuğla duvarlarla örülerek inşa edildiği, çatı örtüsünde de marsilya tipi kiremit kullanıldığı görülmüştür. Restorasyon çalışmaları ön incelemesinde, mevcut strüktürün yıpranmış, yeni yükleri taşıyamayacağı tespit edilmiştir. Tespit üzerine yeni bir çelik konstrüksiyon çerçeve oluşturularak eski yapıya entegre edilmiştir. Aynı zamanda yapının yıpranmış yerleri orijinal yapı elemanlarıyla tamamlanarak gerekli sağlamlaştırmalar yapılmıştır.

Yeniden işlevlendirme kapsamında alınan kararlara göre yeni işlevi restoran olarak belirlenip, İBB iştiraki olan Beltur A.Ş. tarafından işletilmesine karar verilmiştir. Restoran olarak yeni işleviyle tasarlanan yapının tavanında akustik alçıpan tavan kaplaması, mekanik, elektrik uygulamaları için özgün yapı elemanları kullanılmıştır. Zeminde, ilk işlevinden kalan gaz borularının olduğu alan kırılmaz cam yüzeyler ile şeffaf olarak kapatılmış (Şekil 34), kapı ve pencere boşluklarında aslına özgü demir doğramalar kullanılmıştır. Buda mekânın geçmişteki izlerini günümüze yansıtılmasını kısmen de olsa desteklemiştir.

Haftanın yedi günü 12.00-21.30 saatleri arasında hizmet vermekte olan restoran/kafe, herkese hitap eden menüleriyle kent halkının ve ziyaretçilerin tercih sebebi olmaktadır. Müze gazhanede etkinlik olduğu günlerde yoğun talep görürken, hafta içi üniversite öğrencileri, hafta sonu tatil günlerinde ise bölge halkı ile kent halkı tarafından tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Şekil 34. A Binası Beltur restoran/ kafe iç görünüşü (URL-31).

Şekil 35. A Binası Beltur restoran/
kafe iç görünüşü (URL-31).

Şekil 36. A Binası Beltur restoran/
kafe iç görünüşü (URL-31).

3.2.2.2. Ga Binası (Prof.Dr.Sevda Şener Sahnesi)

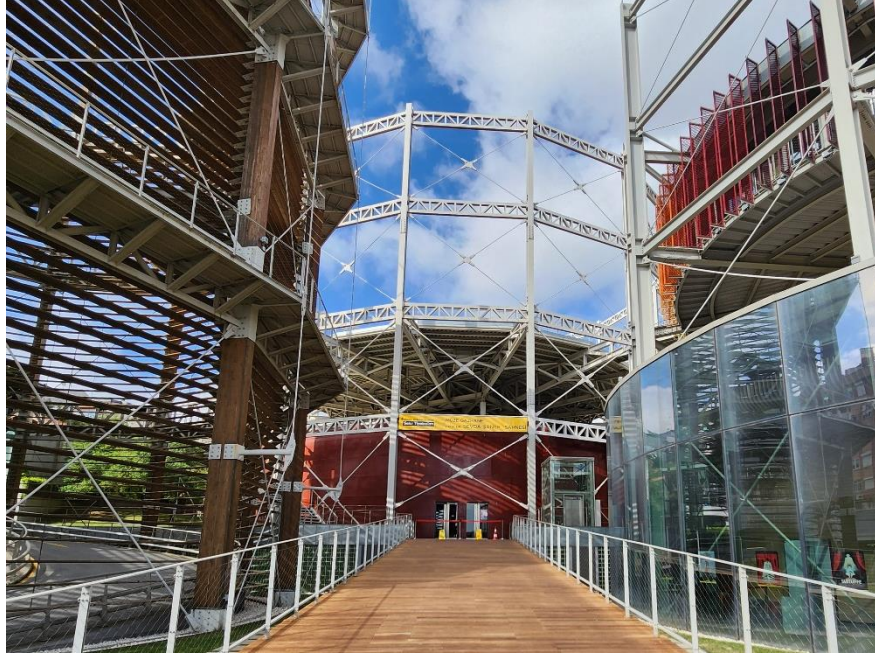
Şekil 37. Ga Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B)

Hasanpaşa Gazhanesinin, gaz üretiminde etkin olduğu dönemlerden olan 1961 yılında, gaz üretimi ve üretilen gazın depolanmasını da karşılayacak şekilde inşa edilmiştir. Gazhanenin 30.000 m³ kapasiteli en büyük gazometresidir. Alman Technosport markasına ait olup çelik konstrüksiyondan yapılmıştır. Gazometre yapısı içerdiği gaz miktarına göre teleskopik olarak hareket ederek hacmi genişleyip daralan sisteme sahiptir. Dıştan içe kloş (çan), teleskoplar ve havuz (küp) olarak adlandırılan iç içe yerleştirilmiş silindirlere oluşan gazometre, gazhanenin kapatılmasına kadar gaz deposu olarak kullanılmaya devam etmiştir (Tanyeli & diğ., Restitüsyon Raporu, Kadıköy Gazhane Tesislerinin Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon, Yeni Kullanım ve Çevre Düzenleme Projesi ve Raporları., 2000). Tesis üretimi sonlandırdıktan sonrada ayakta kalan yapı, 1994 yılında sökülümünün yapıldığı tespit edilerek konu hakkında soruşturma başlatılmış ve sökülüm durdurulmuştur. 2001 yılında alınan koruma kararıyla 2. grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tesciline karar verilmiştir.

Yapılan sökülüm ve zaman içerisinde oluşan deformasyonlar sonrasında gazometrenin havuz olarak isimlendirilen dolu bölümü haricinde tüm strüktürel elemanları yok olmuş, kısmi bir şekilde ayakta durmayı başarmıştır. Özgün metal donatıları ve gaz boruları kumlama tekniğiyle temizlenerek koruma altına alınmıştır. Gaz boruları ahşap rampa zeminde, üzerine cam döşeme yapılarak sergilenmektedir (Şekil 38).

Geride kalan taşıyıcı strüktürü ve günümüze ulaşan kısımları korunarak, restorasyon kararından sonra yeni işlevinin tiyatro / konser sahnesi olmasına karar verilerek, günümüzde İBB şehir tiyatroları tarafından işletilmektedir.

Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi olarak adlandırılan yapı, gaz depolama haznesinin içerisinde oluşturulan temel üzerine çelik konstrüksiyon olarak, fuaye alanı, bekleme alanı, sergi ve ortak kullanım fonksiyonlarıyla birlikte inşa edilerek yeniden işlevlendirilmiştir. Sahne üst platformunda 'Gökyüzü Bahçesi' konsepti ile tasarlanıp, seyir terası olarak işlevlendirilmiştir. Bu terasa binayla bütünleşik yapılan cam cephe sistemli asansör ve çelik merdivenle ulaşılmaktadır. Kent halkını kültür sanatla buluşturan sahne 300 kişilik salonu ile hizmet vermektedir. Aylık güncel sahne programları için www.sehirtiyatrolari.ibb.istanbul web sitesinden bilgi alınmaktadır.

Şekil 38. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi dış cephe görünüşü
(Düzenleyen: OĞUZ. B).

Şekil 39. Ga Gazometresi ilk işlevinden kalan gaz boruları görseli
(Düzenleyen: OĞUZ. B.).

Şekil 40. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi fuaye alanı
(Düzenleyen: OĞUZ. B.).

Şekil 41. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi (Düzenleyen: OĞUZ. B).

Şekil 42. Prof. Dr. Sevda Şener Sahnesi (Düzenleyen: OĞUZ. B).

3.2.2.3. T Binası (Bilim Merkezi)

Şekil 43. T Binası ve Alandaki Konumu (Düzenleyen: OĞUZ. B)

T binası Hasanpaşa gazhanesinin ilk dönemi olan 1891-1938 yılları arasında inşa edilen yapılarından. İlk yıllarda üretim tesisleri amacıyla kullanılmış, daha sonraları atölye, personel odaları, elektrik ve hava gazı malzeme deposu gibi çeşitli işlevler için kullanılmıştır. Yapının taşıyıcı sistemleri çelik kolonlarla yapıp, kolon araları yığma tuğla ile örülerek duvarları oluşturulmuştur. Çatısında ise, üçgen çelik çatı makasları kullanılarak, marsilya tipi kiremit ile çatı örtüsü inşa edilmiştir. Bina restorasyon sürecine kadar ki zamanda bir çok sebepten ötürü ciddi deformasyon uğrayarak tüm strüktürü zarar görmüştür.

Proje kapsamındaki görüşmeler sonucunda yapının Bilim Müzesi ve atölyeler olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiş, restorasyon çalışmaları bu yönde başlamıştır. Restorasyon projesi çizilen yapının, taşıyıcı sistemi ve çatı makas sistemi yeterince verimli olmadığı için, gerekli kumlama, temizleme ve sağlamlaştırma işlemleri yapılarak mevcut kalan donatılar tamir edilip eksik olan kısımlar tamamlanmıştır. Bununla birlikte yapıyı daha konforlu ve sağlam bir hale getirmek için yeni bir çelik konstrüksiyon çerçeve oluşturulmuş, bu konstrüksiyon yığma yapı ile entegre edilerek binada güçlendirme yapılmıştır.

Dış cephe ve çatı örtüsü aslına özgün yapı malzemeleri ve doğrama çeşitleri ile restore edilmiştir. Bilim müzesi işlevine dönüştürülen yapının iç mekânında ise, ziyaretçi yoğunluğu düşünülerek tavanda ses yalıtımını sağlayacak akustik alçıpanlar, duvarlarda gerekli sıva boya işlemleri yapıldıktan sonra müze işlevindeki tasarım uygulama projesindeki duvar kaplama malzemeleri uygulanmıştır.

Bilim müzesi 3 ana bölüm ve 24 sergi ünitesinden oluşmaktadır. Enerji, dönüştürülebilir enerji, enerji çeşitlerinin ne olduğu gibi konularda uygulamalı anlatımlara yer veren sergilerle birlikte, enerjinin geleceği iklim değişikliğine etkileri temalı, simülasyon teknolojileriyle özellikle çocuk ve genç yaştaki ziyaretçilerini buluşturmaktadır. Bilimi, eğlence ve yaratıcılıklarla buluşturarak kent halkına ücretsiz sunan müze pazartesi günleri hariç haftanın altı günü, hafta içi 09.00-18.00 hafta sonu 10.00-18.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

Şekil 44. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)

Şekil 45. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)

Şekil 46. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)

Şekil 47. Bilim Müzesi iç mekân görseli (URL-32)

3.3. MÜZE GAZHANEDE İBB HİZMETLERİ

Müze Gazhane, koruma ve restorasyon çalışmaları sonucunda İstanbul kent halkının kullanımına İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından sunulmuştur. Tamamen kamu faydası gözetilerek oluşturulan alanda verilen kamusal hizmetlerin tümü İBB tarafından ücretsiz olarak yapılmaktadır. Müze Gazhanede oluşan alanların tümü aslında bir kampüs niteliği oluşturduğunu söyleyebiliriz. Kampüs içerisindeki her yapı kendi özelinde işlevlendirildiği için farklı işletme ve yönetim sistemlerine sahiptir. Fakat bu durum İBB yönetim şeması altında bütüncül bir işletme anlayışıyla toplanıp kamuya hizmet vermektedir.

Alandaki organizasyonların ve işletmelerin geneli İBB yönetim şemasına göre, Genel Sekreter Yardımcılığı-3 altında Kültür Dairesi Başkanlığı, Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı ve şube müdürlükleri tarafından yönetilmektedir. Sahne sanatları, tiyatro gibi etkinliklerin yapıldığı yapılarda Şehir Tiyatroları Şube Müdürlüğü, müze ve kütüphanelerde Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü, restoran ve kafe alanlarında İBB iştirak şirketi olan Beltur A.Ş. hizmet vermektedir. Alan içi ve fonksiyonel yapılardaki hizmetler için ise İBB'nin ilgili diğer daire başkanlıkları, daire başkanlıklarına bağlı şube müdürlükleri ile iştirak şirketleri organizasyon bütünlüğünü sağlayacak şekilde entegre olarak gerekli çalışmalarını yerine getirmektedirler. Olumsuz yaşanabilecek olaylara karşı güvenlik, tüm ortak ve sosyal kullanım alanlarındaki hijyeni sağlamak için temizlik, bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı danışma, alan ile yapılarda ki bakım onarım faaliyetleri, peyzaj alanlarının bakımı, otopark alanları vb. hizmetleri karşılanmaktadır.

Tüm kentin kullanımına açık ve paydaşlı kullanımı olan alan, yoğun talep aldığı için sürekli ve düzenli hizmet alması gerekliliği şarttır. Bu kapsamda İBB hem Müze Gazhaneyi koruma hem de sürekliliğini sağlayıp kentliye hizmet etme gayesiyle tüm birimlerini üst çatısı altında toplayıp, gerekli organizasyon ve çalışma entegrasyonunu sağlayarak özel hizmetler dışında kalan hizmetlerin hepsini ücret politikası gütmeyen kamu yararına hizmet vermektedir.

3.4. MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN KAMUYA KATKILARI

Endüstri mirası olan Hasanpaşa Gazhanesinin, yeniden işlevlendirme kapsamında projelendirilme düşüncesi, ilk olarak bölge halkı olan çevre gönüllülerinin tepkisi sonucunda ortaya çıkmıştır. Mahallelerinde yapılması düşünülen farklı projelere karşı, bilim insanlarıyla birlikte hareket etmeleri sonucunda Müze Gazhaneye dönüşüm projesinin çalışmaları başlamıştır. Projelendirme süresince başlayan kamusal katkılar, mahalle ölçeğinde başlayarak önce ilçeye sonrasında ise tüm kente yayılmıştır.

Kadıköy'ün eski yerleşim alanlarından olan Hasanpaşa Mahallesi günümüz şehir planlarına göre çok daha dar ve sıkışık sokak düzenine sahiptir. Konut alanlarının fazla olması, yetersiz sosyal ve yeşil alan, yetersiz otopark gibi metropol kent sıkıntılarını beraberinde getirmiştir. Müze Gazhane bölge halkının mekânsal anlamdaki bu ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanan alanlarıyla mahalleye büyük ölçüde çözüm sunmuştur. Tüm yaş grupları için sosyal ve kültürel aktivitelerin yapıldığı ortak alanlar ile yeşil alanlar, Beltur kafe ve restoran, genç ve çocuk grupları için ilham alabilecekleri müzeler, atölyeler, kütüphane ve çalışma alanlarının öncelikle bölge halkı için nefes alabilecekleri bir mekân olmuştur. Yapılan çok katlı otopark ise bölgedeki dar sokaklarda yetersiz kalan araç park alanlarına kısmen de olsa çözüm getirmiştir. Oluşturulan geniş alanlar ise doğal afetlerde, sıkışık sokaklarda oturan insanlar için en yakın güvenli toplanma alanı olarak değerlendirilmesi düşünülmüştür.

Kömürden enerji üretim merkezi olan gazhanenin, yapılan yeniden işlevlendirilmesinde, enerji teması konseptinin, tesisin üretim kimliğine de uygun olduğu için iklimlendirme ve enerji dönüşümü temalı yapıların kültürel miras alanında eğitim değerini de arttırmıştır. Bölge halkına hizmet eden mekânların, bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik anlamdaki katkıları sadece gazhanenin olduğu alanda değil, çevresel etkileşimiyle tüm ilçeye de yayılmıştır.

Kuruluş döneminde tesise kömür aktarımının yapıldığı Kurbağlıdere, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından temizlenerek ıslah edilmiştir. 67 km'lik derenin tamamı atık sularla kurtarılarak pis koku önlenmiş, bölgedeki konutların atık su alt

yapı problemlerine de çözüm getirilmiştir. Yoğurtçu parkından başlayarak Ümraniye Finans Kente kadar uzanan 650 bin metrekare yeşil alanı kapsayan, Kurbağlıdere Yaşam Vadisi projesi İçin İBB çalışmalarına başlamıştır.

Bu çalışmalar öncelikle kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak, sonrasında ise bölgedeki gelişimi sağlayacaktır. Gelişen mekânların etkileri, idari yönetimlerin kamu yararı için daha fazla hizmet etmelerine sebep olacaktır. Yerel yönetimlerin mimari açıdan yeniden işlevlendirdiği alanlar, insanların sosyal refah seviyelerini yükselterek bölgedeki yeni projelere bir örnek teşkil etmiştir. Mekânsal değişimin ilçedeki gelişimi, kullanıcı faktörüyle kent ölçeğine yayılmıştır. Bu da Müze Gazhanede vakit geçirmek isteyen ziyaretçi sayısının yoğunluğundan anlaşılmaktadır.

SONUÇ

İnsanlığın, yer yüzünü algılamaya başlaması ve doğaya karşı nasıl mücadele edeceğini öğrenmesi kültür gelişimini de beraberinde getirmiştir. Daha sonra yaşadığı coğrafyayı idrak ederek yaşamını sürdürebilmesi için mimari pratikler geliştirmiştir. İnsanlık tarihinin önemli bir kırılma noktası olan tarım dönemiyle birlikte yerleşik düzene geçilerek ilk yerleşim alanları oluşmuş, mimarinin temelleri atılmıştır. Mimari kabuk dış dünyanın olumsuz fiziksel koşullarından ve doğadaki diğer canlılardan insanlığı korurken iç mekanlar ise yaşamsal pratiklere göre anlamlandırılmıştır.

Gelişen süreç içerisinde insanlık, tarımsal üretim ile elde ettiği ürünlerin fazlasını satarak alışveriş ve ticareti öğrenmiştir. Daha sonra bir yerden bir yere gitme alışkanlığı edinerek, başka yerleşim ve kültürleri keşfetmeye başlamıştır. Bütün bu bilgilerin ışığında gelişerek büyüyen yerleşimler ortaya çıkmaya başlamış ve böylece ilk şehirler oluşmuştur. Şehirlerde insanlık barınağının yanı sıra dini, idari, kamusal yapılar inşa etmeyi öğrenmiş ve bu pratiği kendi medeniyetleriyle paralel olarakda geliştirmiştir.

İlerleyen zamanla birlikte insanlık yapı malzemeleri ve yapım teknikleri konusunda gelişme sarf ederek, medeniyetini ve gücünü simgeleyen şehirlerde yaptığı uygulamalarla mimari karakterini oluşturmuştur. Bu şehirlerde anıtsal boyutlara ulaşan yapılar zenginleşen kültürel mirasın simgesi olmuştur. Elbetteki insanlık yeni bir görüş ve buluş ortaya koyarken önceden ürettiği bilgilerini yok etmemiş, uygarlığını gelecek kuşaklarına da aktarmayı öğrenmiştir.

Mimarlık, insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan ve insanlık ile birlikte sonsuza kadar devam edecek bir disiplindir. Yapılar, insanlar ile var olan ve insan öyküleri barındıran mekânlardır. Dış kütleleri ile kentlerin simgesi olabilen yapılar iç mekanları ile de döneminin idari, siyasi ve insana dair bütün anlatıları barındıran ortak yerleşim alanlarıdır. Bu anlamda geçmişte üretilmiş ancak günün

ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapılar yeniden işlevlendirilmiş ya da kaderine terk edilerek yıkılmak suretiyle yerine başka yapı gruplarına bırakmıştır.

Tarihi yapılar bir ulusun medeniyetinin bütün katmanlarını belgeler niteliktedir. Örneğin, Topkapı Sarayı mimari yapısı ve iç mekanları ile Osmanlı İmparatorluğunun hem yönetim merkezi hemde Osmanlı Sultanının ikametgahıdır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte müzeye dönüştürülen Topkapı Sarayı kentliler, yerli ve yabancı turistler tarafından oldukça yoğun ziyaret edilen müzelerden birisidir. Topkapı Sarayı hem Osmanlı Saray teşkilatı, kurumları, kutsal emanetleri hem de geleneksel bir Osmanlı evinin nasıl olduğu ve yıllar içerisinde gelişen ihtiyaçlara göre nasıl eklendiği okunabilen önemli yapılar grubudur. Dolayısıyla günümüz kuşaklarının ziyaret ettiği bu eser Osmanlı Saray geleneğini anlatan önemli bir bellek alanıdır.

Anadolu toprakları yüzyıllar boyunca yerleşimin kesintisiz sürdürüldüğü önemli bir merkezdir. Birçok merkezi krallık ve sonrasında Roma, Bizans ,Selçuklu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetine ev sahipliği yapan bu topraklar insanlık tarihinin tüm katmanlarının belgelendiği önemli maddi kültür alanlarına sahiptir. Bu alanlara örnek olarak, İzmir'in Selçuk İlçesinde bulunan Efes Antik Kenti, Ayasofya, Divriği Ulu Cami, Samsun Çarşambada bulunan Göğceli Cami, Trabzon Sümela Manastırı gibi birçok örnek ile sıralayabiliriz. Bu örnekleme geçmişin kültürel izlerini taşıyan yapılar günümüzde ilk yapıldığı işlevlerle ve değişen işlevleriyle günümüz ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmaktadır.

İnsanlık tarihinin yine bir kırılma noktası olarak bilinen endüstri devrimi tüm dünyayı etkilediği gibi Osmanlıyı da etkilemiş, dönemi gereği batılılaşma ve endüstrileşme çabalarında hızlanmıştır. Bu dönemde yapılarda batılı üsluplar, yabancı mimarlar ile Osmanlı Payitahtında inşa edilmeye başlamıştır. Süreç içerisinde endüstrileşmenin ihtiyacı yeni yapı grupları ortaya çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla Osmanlıdaki sanayileşmenin merkezi Haliç havzası olarak belirlenmiş, bu havzada Silaharağa Gazhanesi, Cibali Tütün Fabrikası, Lengerhane, Feshane, Mezbahane, Camialtı ve Kasımpaşa Tersaneleri hizmet- vermeye başlamıştır. Endüstriyel nitelikteki bu yapılar günümüze ulaşmış yerel yönetimler ve diğer kamu işbirlikleri ile birlikte korunarak yaşatılan, kamuya hizmet eden önemli kent imgesi alanlarına dönüşmüştür.

İnsanlık tarihinin diğerk bir kırılma noktası, bilgi iletişim çağı ile yeni bir dünya düzeninin kurulmasıdır. Bilgiye ulaşım ve paylaşım kitle iletişim araçlarıyla özellikle de internetin toplumsal, kurumsal hayata girişı neticesinde bir çok alanda olduğu gibi mimari ve iç mimaride de akıllı uygulamalar yaşama entegre edilmiştir. Yapı ile iletişim kurabilen kullanıcı pratikleri gelişmiş, bu akıllı uygulamalar sayesinde rölöve, restorasyon ve korumada ilerlemeler sarf edilerek koruma bilinci dijital çağın imkanlarıyla bütünleştirilmiştir.

İnsanlık bir arada yaşamaya başladığından beri ortak yaşamı yönetmek için kurallar koyarak toplumsal bir uzlaşı yaratma gayretine girmiştir. Dini ve örfi gelenek sistemlerine göre koyulan bu kurallar bir arada yaşamının şartlarını belirlemiş daha sonrasında da büyüyen şehirlerde şehir kuralları, kamusal alanlar özel alanların kullanımı, imar faaliyetleri, sağlık, spor, temizlik, güvenlik gibi hizmetler ile yol, köprü, içme suyu, kanalizasyon şebekelerine ihtiyaç duyularak inşa edilmiştir.

Osmanlı döneminde kadılar, vakıflar ve loncalar yerel yönetim görevini görerek islam dünya görüşü kurallarından referans alıp bir arada yaşamının kurallarını ortaya koymuşlardır. Şehirlerin güvenlik, alt yapı, imar gibi ihtiyaçlarına cevap verebilecek kurumlar tahsis ederek, Osmanlı şehrinde sivil alanlar ile kamusal alanlar birbirinden ayrılmış, yapılı çevrenin oluşumunda keskin sınırlar gözetilerek düzenlenmiştir.

18.yy.'da Osmanlı İmparatorluğu'nun batıdaki teknik ve teknolojik gelişmeleri idrak etmesiyle birlikte Lale Devri adı verilen ve Osmanlıda birçok yeniliğin uygulandığı bir dönem başlamıştır. Bu dönemde şehir genelindeki hizmet mekanları olan kahvehane ve lokantalara denetimler getirilmiş, şehrin güvenliği için güvenlik birimleri oluşturulmuş, yangınlar için tulumbacı ocağı kurulmuş, şehirde ilk nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Yine bu dönemin yapısı gereği eğlence anlayışının değişmesiyle kamusal alanların hem gündüz hem de gece kullanımı sebebiyle belediyecilik hizmetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Tanzimat Fermanı ile birlikte kurulan Altıncı Daire-i Belediye ile batılı tarzda belediyeciliğin temelleri atılmıştır.

İstanbul her dönem önemli ticaret ağlarının merkezinde yer alan önemli bir metropoldür. Kalabalık ve artan nüfusu ile talep gören önemli bir yerleşimdir. Bu sebepten günümüzde 39 ilçesi bulunan kentin alt ve üst yapı ile bütün hizmetleri

sunan belediyeçilik anlayışı ile yönetilmektedir. İnsan yaşamını kolaylaştıran bu belediyeçilik anlayışının yanı sıra yerel yönetimlerin kültür, sanat, spor, avantajlı kesimlerin kente entegrasyonu, kentli kimliği oluşturma sorunsalı, aidiyet duygusu, diğer canlıların da haklarını gözetmek, yerel kültürün sürekliliği ve kültürel miras yönetimi gibi sorumlulukları da bulunmaktadır.

İletişim çağı ile bilgi hızlı paylaşılmaktadır. Bu sebeple birbirine benzeyen yaşam biçimleri ortaya çıkarak, bu durum mimariyi de yakından etkilemektedir. Kentlerin yerel dokusu yerine tek tip, çok katlı, karmaşık, niteliksiz ve insan ölçeğine uygun olmayan ancak ticari anlamda önemli getirileri bulunan kimliksiz yerleşimler ortaya günümüzün önemli bir problemidir. Yüzyılların kültürel birikimlerini barındıran ve iki imparatorluğa başkentlik yapmış sonrasında Cumhuriyet dönemi ile de cazibesini kaybetmemiş kadim şehir İstanbul'da kültürel mirasımızın bütün katmanlarını belgeleyen birçok maddi kültür alanı bulunmaktadır. Bu bağlamda gerek merkezi idare gerekse yerel yönetimler eliyle bu maddi kültür alanları restore edilmekte, korunmakta ve gelecek kuşakların hizmetine sunulmaktadır. Dolayısıyla korunan bu alanlar kentin sahip olduğu mimari kimlik, ortak yaşamışlık ve kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması için kamulaştırılarak kentlilerin kullanımına sunulmaktadır.

Yoğun yapılaşma, artan nüfusun ihtiyacı, yeni yerleşim alanları, tarihi alanları baskılayarak ticari kaygılar ve bazı yasal boşluklar sebebiyle bu tarihi alanlar yok olabilmekte ya da ticari amaçlar için ait olduğu dokusu dışında kullanılmaktadır. Kentler yaşayan dinamiklerdir. Eğitim, iş hayatı, barınma gereksinimleri dışında kentlilerin sosyalleşebileceği kültür, sanat, spor mekanlarına da ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda kentlilerin bu ihtiyaçlarını karşılamak için yeni projelerin yanı sıra kentin bir parçası olan ve işlevini yitirmiş önemli kültürel miras alanları yerel yönetimin önderliğinde bireylerin hizmetine sunulan önemli rekreasyon alanlarına dönüşebilmektedir.

Dolayısıyla, yeniden kullanım dünya üzerinde çok olumlu karşılanan bir planlama kararı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada, Avrupada ve ülkemizde uygulanan yeniden kullanım projelerinde kamu yararı göz önünde bulundurularak kültürel mirasın önemli temsilcisi olan yapılar kamusal alanlara dönüştürülerek kent kullanıcılarının hizmetine sunulmaktadır.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi endüstri yapısı olan ve işlevini kaybeden Hasanpaşa Gazhanesi, Çubuklu Siloları, Feshane ve çalışmalarına devam edilen Yedikule Gazhanesinin İstanbul sosyal hayatının önemli mekanları olmasına büyük katkı sağlamıştır. Böylelikle dönemine tanıklık etmiş, ait olduğu kültürel dokunun yaşatıldığı ve bir ulusun ortak geçmişinde yer alan mekanlar günümüz kullanıcısı ile yeni bir bağ kurmaya başlamıştır.

Hasanpaşa Gazhanesi de bu kültür alanlarından bir tanesidir. İstanbul'un, Kadıköy İlçesi, Hasanpaşa Mahallesiinde bulunan ve Osmanlının endüstrileşme döneminden kalan Hasanpaşa Gazhanesi hem üretim yöntemi hem de doğal gazın kullanıma başlanması ile birlikte ilk işlevini yitirmiştir. Uzun yıllar atıl durumda bulunan yapı kompleksi farklı amaçlar için kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar kentlilere hizmet sunan nitelikte olmamıştır.

Günümüzde Müze Gazhaneye dönüştürülen Hasanpaşa Gazhanesi, Fikirtepe kentsel dönüşüm projesinin içerisinde, tarihi Salı Pazarının yeni konumunun hemen yanı başında, İstanbulun önemli ağları Metobüs, Metro, Marmaray ve İETT ulaşım hatlarının hemen yakınında bulunmaktadır. Müze işleviyle birlikte hem iç hem de dış mekanları birbiri ile etkileşimli olarak ele alınan kompleksin sınırları belirgin, giriş ve çıkışları kontrol altında bulunan araç trafiğinin bulunmadığı herkes için güvenli yayalaştırılmış bir alandır. Kompleks içerisinde müze, eğitim, kütüphane, yeme içme, tuvalet, yönetsel alanlar, ibadet, tiyatro, otopark, ve açık alanlar bulunmaktadır.

Müze Gazhanede her yaştaki kentlinin bireysel ya da ailesi ile birlikte uzun süre vakit geçirebileceği açık ve kapalı alanlar bulunmaktadır. Bölgede yaşayan öğrenciler sesli ve sessiz çalışma alanı ile kütüphane kullanımını daha çok tercih ederken, küçük çocuklu aileler bilim müzesi, atölyeler ve çocuklar için açık alanları tercih etmektedirler. Bölge halkı dışında daha uzak noktalardan erişim sağlayan kentliler ise çoğunlukla tiyatro gösteri salonları ile açık konser alanlarındaki aktiviteler için Müze Gazhaneye gelmektedirler. Açıldığı tarihten beri birçok etkinliğe ev sahipliği yapan kompleks, yakın çevresiyle kurmuş olduğu bağ ve kullanıcıları ile hafta içi ve hafta sonu diğer semtlerdeki kent kullanıcılarının tercih ederek deneyimlediği bir alandır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.** (1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem.
- Ahunbay, Z.** (2014). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*,. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akbulut, M., & Sorguç, C.** (1994). *Gazhaneler, Dünden Bugüne İstanbul* . İstanbul.
- Alsaç, Ü.** (1992). *Türkiye 'de Restorasyon*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alsaç, Ü.** (1995). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altaban, Ö.** (2002). Ankara Metropoliten Alan Planlama Deneyimi: 1970-1984. *Planlama Dergisi*, 32-45.
- Altınoluk, Ü.** (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul:Yapı Endüstri Merkezi.
- Bacon, K.** (2001). The Adaptive Reuse of Heritage Buildings. (*Master of Architecture*) University of Calgary, Alberta. Canada.
- Badem, C.** (2017). *Kırım Savaşı ve Osmanlılar*. (E. B. Özbilgen, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bektaş, C.** (2001). "Koruma Onarım". İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bicknell, J.** (1979). *An Affair of Values, Resources and Investment, Building Conversion and Rehabilitation: Designing for Change in Building* . London: Newnes-Butterworths.
- Bozkurt, N.** (2007, Ağustos). İbrahim Hakkı (Paşa)' nın 1877 Tarihli Dersa'Âdet Belediye. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2-5.
- Brand, S.** (1994). *How Buildings Learn: What Happens After They're Built*, Viking. New York.
- Çakmak, M.** (2018). *Kamu Hizmetlerinde Kullanılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Engelli Erişilebilirliği Açısından İncelenmesi*. Ankara.
- Çal, H.** (1990b). *Türkiye 'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çekül.** (2010). Yerelden Ulusala, Ulusaldan Evrensele; Koruma Bilincinin Gelişim Süreci.
- Çelik, B.** (1995, Mayıs-Haziran). "Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi", *Yeni Türkiye*(4), 588-597.
- Çelik, B.** (1995, Mayıs-Haziran). "Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi". *Yeni Türkiye*(4), 588-597.

- Dönmez, M.** (1995). “Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi”. *Türk İdare Dergisi*(406), 165-173.
- Earl, J.** (2003). *Building Conservation Philosophy, Donhead, Shaftesbury*.
- Ersoy, N.** (2003, Mart). Anadolu’da Sivil Toplum Örgütlenmesinin Tarihsel Gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, 129-157.
- Eryılmaz, B.** (1995). “Yerel Yönetim Sendromu”, *Yeni Türkiye*. İstanbul.
- Eryılmaz, B.** (2006). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme* (2.Baskı b.). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Eryılmaz, B.** (2007). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Eryılmaz, B.** (2007a). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Eş, M.** (1998). *Maliye Tarihi Ders Notları*. Trabzon: Eser Ofset.
- Göymen, K.** (1997). *Türkiye’de Kent Yönetimi* (1.Baskı b.). İstanbul: Boyut Kitapları.
- Hasol, D.** (1976,2010). *Ansiklopedik*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Heper, M.** (1974). *Bürokratik Yönetim Geleneği*. Ankara: Orta Doğu Teknik .
- Icomos.** (1964). *Venedik Tüzüğü*.
- Jokilehto, J.** (1999). *A History of Architectural Conservation*. Butterworth-Heinemann. Oxford, England.
- Jokilehto, J.** (2001). *A History of Architectural Conservation*. İngiltere.
- Kalabalık, H.** (2005). *Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karapınar, M.** (1997). *Çevre İhtiyaç Programı Verilerinin Mimari Tasarıma Etkisi Üzerine Bir Değerleme*. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kavaz, İ.** (2016). Yaşlı ve Engell Kullanıcılar İçin Sosyal Yaşam: Sinema Üzerinden Bir Analiz . *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 83.
- Kazıcı, Z.** (2006). *Osmanlı’da Yerel Yönetim*. İstanbul: Bİlge Yayıncılık.
- Kolay, E.** (2023). Osmanlı Belediye Binalarının İlk Örneği: Altıncı Daire-İ Belediye. *Palmet*, 28-52.
- Köksal, T.** (2005). İstanbul’daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. *Doktora Tezi İstanbul Teknik Üniversitesi*. İstanbul.
- Kuban, D.** (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

- Mazak, M.** (2007). *Türk'de modern aydınlatmanın başlangıcı ve aydınlatma tarihmize genel bir bakış (1853-1930)*.
- Neumann, C. K.** (2011). "Modernitelerin Çatışması Altıncı Daire-i Belediye, 1857-1912". İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Oktay, T.** (2001). "Tanzimat Dönemi İstanbul'da Bir Belediye Örgütlenmesi Örneği: Altıncı Daire-i Belediye". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 157-166.
- Oktay, T.** (2008). "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi" *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.
- Oktay, T.** (2015). *Tanzimat'tan 21. Yüzyılda İstanbul'un Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.
- Oktay, T.** (2020, 12 31). 1920-2020 Döneminde Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 171-223.
- Ortaylı, İ.** (1973, Aralık). "Türk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihi Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu". *Amme İdaresi Dergisi*, 6(4), 14-24.
- Ortaylı, İ.** (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ortaylı, İ., & Eryılmaz, B.** (2007a). *Kamu Yönetimi, Genişletilmiş ve Güncellenmiş Yeni Baskı*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Öner, E.** (2008). İstanbul Şehremaneti (Belediye) 'sinin Kuruluşu ve 1917 Bütçesi. (386).
- Öner, E.** (2008). İstanbul Şehremaneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı Bütçesi. 9-15.
- Özbilgen, E.** (2003). *Bütün Yönleriyle Osmanlı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Pekyol, B.** (2010). İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı. *Doktora Tezi İstanbul Teknik Üniversitesi*. İstanbul.
- Resmi Gazete.** (1489, 06/05/1930). *1593 Sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu*.
- Resmi Gazete.** (2433, 21/06/1933). *2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu*.
- Resmi Gazete.** (2722, 09/06/1934). *2497 Sayılı Belediyece Yapılacak İstimlak Hakkında Kanun*.
- Resmi Gazete.** (3029, 15/06/1935). *2763 Sayılı 14/IV/1930 tarih ve 1580 Sayılı Belediye Kanununa Ek Kanun*.
- Resmi Gazete.** (8661,18/03/1954, 18 03). *6349 Sayılı İstanbul Birleşik İdaresinin Ayrılması Hakkında Kanun*.

- Seyitdanlıoğlu, M.** (2002). Yenileşme Dönemi Osmanlı Devlet Teşkilatı. 561-575.
- Sunay, C.** (2008). "*Türkiye 'de Yerel Siyasetin Tarihi Gelişimi*", *Yerel Siyaset*. Okutan Yayıncılık.
- Sunay, C.** (2008). "*Türkiye 'de Yerel Siyasetin Tarihi Gelişimi*", *Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Süphanoğlu, Y.** (2020). *Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Bitlis El-Aman Kervansarayı Örneği*.
- Tabakoğlu, A.** (1998). "*Tımar ve Vakıf Sistemleri*", *Türk İktisat Tarihi*. (4 b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanyeli, G., & Aslan, D.** (2001). *Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi, Arredamento*. İstanbul.
- Tanyeli, G., & diğ.** (2000). *Restitüsyon Raporu, Kadıköy Gazhane Tesislerinin Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon, Yeni Kullanım ve Çevre Düzenleme Projesi ve Raporları*.
- Tekeli, İ.** (1983, Haziran). "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi". *Amme İdaresi Dergisi*, 16(2), 7-12.
- Tekeli, İ.** (2009). *Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü (1923-1990)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toprak, Z.** (1993). . "*Altıncı Daire-i Belediye*". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Toprak, Z.** (1994). Altıncı Daire-i Belediye. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 220-223.
- Toprak, Z.** (2001). *Yerel Yönetimler* (5 b.). İzmir.
- Töre, T.** (2010). Sanal Gerçeklik ve Mimari Koruma (Anlatım ve Sunum Bağlamında Bir Değerlendirme. *Yayımlanmış yüksek lisans tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Uğursal, S.** (2011). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi yerleşkesi Örneği. (*Yayımlanmamış Doktora tezi*).
- Ulusoy, A., & Akdemir, T.** (2004). *Mahali İdareler Maliyesi*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- UNESCO.** (1976). "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler Bildirisi.
- Uyar, H., & Ergin, O. N.** (2004). Türkiye'de ve Dünyada Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe. (H. Uyar, Dü.) *Aydınlanma 1923 Dergisi*, 31-38.

- Uyar, H., & Gökaçtı, M. A.** (1996). (H. Uyar, Dü.) *Dünyada ve Türkiye’de Belediyecilik*, 10.
- Uyar, H., & Sami, Ş.** (2004). Türkiye’de ve Dünyada Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe. (H. Uyar, Dü.) *Aydınlanma 1923 Dergisi*, 38.
- Üstüncan, S.** (2022). Yeniden İşlevlendirilmiş Tarihi Yapılarda Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımı: Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Vural, T.** (2004, Eylül). "Osmanlı İmparatorluğu’nda Yerel Yönetimler". *Türk İdare Dergisi*, 179-193.
- Yavuz, F.** (1966). Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yeşilyurt, T.** (2019). Trabzon’da Serender Yapılarının İncelenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri Tezi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Maltepe Üniversitesi.
- Yörükoğlu, F.** (2008, Mayıs). 5393 Sayılı Belediye Kanunu Bağlamında Türkiye’de Belediye Reformu. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya.
- Yörükoğlu, F.** (2009, Mart). Türk belediyeciliğinin gelişim süreci. *Mevzuat dergisi*(135).

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <https://ibb.istanbul/ibb/belediye-hakkinda/belediye-tarihcesi/>
- URL-2: <https://ibb.istanbul/ibb/belediye-hakkinda/belediye-tarihcesi/>
- URL-3: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadi#1>
- URL-4: <https://derstarih.com/osmanli-devletinde-lonca/>
- URL-5: <https://www.loc.gov/item/2003667927>
- URL-6: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/112054?locale=tr>
- URL-7: <https://ibb.istanbul/ibb/belediye-hakkinda/belediye-tarihcesi/>
- URL-8: <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- URL-9: <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- URL-10: <https://lotem.ibb.istanbul/gorev-ve-yetki-alanlarimiz/>
- URL-11: <https://www.restorasyon.info/portfolio/eyup-ensari-konagi/>
- URL-12: <https://www.fatihhaber.com/dunya-merkezi-tarihi-boyle-yok-ettik/2755/>
- URL-13: <https://www.moganddogtravels.com/blogs/balat-istanbul>
- URL-14: <https://gezilecekyerler-listesi.com/balat/>
- URL-15: <https://ramikutuphanesi.gov.tr/tr/hakkimizda/tarihce>
- URL-16: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>
- URL-17: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>
- URL-18: <https://www.dha.com.tr/foto-galeri/istanbulda-tarihi-yapilara-geleneksel-yontemle-guclendirme-2225436/1>
- URL-19: <https://arkeofili.com/tarihi-sile-kalesinin-restorasyonuna-tepkiler-buyuyor/>
- URL-20: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/806853>
- URL-21: <https://www.transmedya.com/1100-ton-agirligindaki-tarihi-turbe-tek-parca-tasindi>
- URL-22: <https://yapidergisi.com/tasarim-ve-koruma-ilkeleri-baglaminda-cagdas-ek/>
- URL-23: <https://www.gzt.com/foto-galeri/derin-tarih/hatay-devleti-doneminde-mecli-binasi-olarak-kullanilan-tarihi-yapi-da-depremle-birlikte-yikildi-2036449>
- URL-24: <https://erisilebilirlik.prohes.com.tr/blog/herkes-icin-erisilebilir-engelsiz-kentler/28>

- URL-25:** <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- URL-26:** <https://muzegazhane.istanbul/>
- URL-27:** <https://muzegazhane.istanbul/hasanpasa-gazhanesi/>
- URL-28:** <https://baskanprofil.com/proje/tarihi-hasanpasa-gazhanesi-enerji-muzesi-ve-kultur-merkezi-2>
- URL-29:** <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/hasanpasa-gazhanesi039nin-bilinmeyen-gelecegi>
- URL-30:** <https://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/368067/4/Proje/12190>
- URL-31:** <https://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/366823/6/proje/12045>
- URL-32:** <https://muzegazhane.istanbul/mekanlar/cocuk-bilim-merkezi/>

EKLER

Otopark Yapısı: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden, Mayıs 2024

Sahne Yapısı: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden, Mayıs 2024

Kömür Fırını ve Sergi Salonu: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,
Mayıs 2024

Kömür Fırını: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

İklim Müzesi: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

Sergi Salonu: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

Çocuk Kulübü: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

Su Soğutma Kulesi: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

Beltur Kafe: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,

Beltur Kafe: Bilal Oğuz'un kişisel arşivinden,